

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**“DAHA DA KÜÇÜKLER İÇİN ALLAH’I MERAK
EDİYORUM” SERİSİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

FATMA NUR EVCİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Doç. Dr. İRFAN ERDOĞAN**

KONYA-2024

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**“DAHA DA KÜÇÜKLER İÇİN ALLAH’I MERAK
EDİYORUM” SERİSİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

FATMA NUR EVCİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Doç. Dr. İRFAN ERDOĞAN**

KONYA-2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Nur EVCİM		
	Numarası	22810201956		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	“Daha Da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum” Serisinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Fatma Nur EVCİM

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Nur EVCİM		
	Numarası	22810201956		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	“Daha Da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum” Serisinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi			

Çocuk kitapları, din eğitimi alanında kullanılan en etkili yardımcı materyaller arasında yer almaktadır. Son yıllarda dinî içerikli çocuk kitaplarına yönelik talep ve üretimde gözle görülür bir artış yaşanmış, bu durum kitapların niteliği üzerine değerlendirme yapma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmada erken çocukluk dönemindeki çocuklar için kaleme alınan Özkan Öze'nin ‘Daha Da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum’ serisi, din eğitimi açısından ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması deseninin kullanıldığı çalışmada, serinin çocuklara Allah inancını ve temel dini kavramları nasıl sunduğu, kullanılan dilin ve görsellerin eğitici etkisi, çocukların bilişsel ve duygusal gelişimine katkıları incelenmiştir. Ek olarak, serinin değerler eğitimi ilkelerine uygunluğu değerlendirilmiş, erken yaşlardaki din eğitimi için faydalı yönleri ile geliştirilmesi gereken yanları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Edebiyat, Çocuk Edebiyatı, Dini Çocuk Edebiyatı, Özkan Öze.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Fatma Nur EVCİM		
	Student Number	22810201956		
	Department	Philosophy and Religious Sciences / Religious Education		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
Supervisor	The Analysis of the Series “Daha Da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum” in Terms of Religious Education			

Children's books are among the most effective auxiliary materials used in the field of religious education. In recent years, there has been a noticeable increase in the demand and production of children's books with religious content, which has brought about the need to evaluate the quality of these books. In this regard, this study discusses Özkan Öze's series ‘Daha Da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum’ in terms of religious education for early childhood period. In this study, a case study design was employed to analyse the series' presentation of belief in God and basic religious concepts to children, the educational impact of the language and visuals used, and their contribution to children's cognitive and emotional development. In addition, the series' compliance with the principles of values education was evaluated, and its beneficial aspects for religious education at early ages and aspects that need to be improved were discussed.

Keywords: Religious Education, Literature, Children's Literature, Religious Literature for Children, Özkan Öze.

ÖNSÖZ

Çocuk edebiyatını, din eğitiminin verilmesinde bir araç olarak değerlendirmek mümkündür. Bu eğitimin niteliği ile ilgili olarak, belli bir din eğitimi içeriğine sahip olan eserlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu tezde, “Daha da Küçükler için Allah'ı Merak Ediyorum” serisi eserlerin estetik yapısı, görselleri, içerik ile çocuk gelişimi ve dini eğitimin modern yaklaşımları ile uyumu bakımından incelenmiştir. Çocuklara sunulan dini değerlerin nasıl işlendiği, bu değerlerin pedagojik ilkelere uygunluğu ve görsel unsurların estetik katkıları çalışmanın odak noktalarını oluşturmuştur.

Çalışmanın hazırlanmasında, çocuk edebiyatının din eğitimindeki rolünü incelemeye yönelik çeşitli akademik kaynaklardan ve modern çocuk edebiyatı örneklerinden yararlanılmıştır. Bu süreçte, kaynakların analiz edilmesi ve karşılaştırılması yoluyla çocuklara yönelik dini içeriklerin, günümüz çocuk edebiyatı normlarına ne derece uygun olduğu değerlendirilmiştir. Böylelikle, din eğitimi ile çocuk edebiyatının kesişiminde estetik ve pedagojik bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana destek olan danışman hocam Doç. Dr. İrfan Erdoğan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecinde bana verdiği rehberlik, değerli katkıları ve eleştirileri ile çalışmamın her aşamasında yanımda oldu. Sabrı ve teşviki, bu süreci daha verimli ve anlamlı kıldı. Ayrıca, araştırmalarım sırasında bana destek olan aileme ve motivasyon kaynağım olan biricik oğlum Muhammed Yusuf'a varlığı için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırma Konusu ve Problemi.....	2
2. Araştırmanın Amacı.....	2
3. Araştırmanın Önemi.....	3
4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
5. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	4
BİRİNCİ BÖLÜM	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. Çocuk ve Gelişimi.....	7
1.1.1. Bilişsel Gelişim.....	8
1.1.2. Ahlak Gelişimi	8
1.1.3. Sosyal ve Duygusal Gelişim	9
1.1.4. Dil Gelişimi.....	9
1.2. Çocuk Edebiyatı.....	9
1.2.1. Hikâye	15
1.2.2. Masal.....	15
1.2.3. Roman	16
1.3. Dini Çocuk Edebiyatı.....	16
1.4. Çocuk Edebiyatı ve Eğitim	18
1.5. Hikâye ve Eğitim	19
1.6. Özkan Öze'nin Özgeçmişi ve Eserleri.....	20
İKİNCİ BÖLÜM	24
YÖNTEM	24
2.1. Araştırma Yöntemi.....	24
2.2. Veri Toplama Aracı	24
2.3. Veri Toplama Süreci.....	25
2.4. Veri Analizi.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
BULGULAR VE YORUMLAR	27
3.1. Görsellere İlişkin Bulgular.....	27
3.1.1. Kapak Görselinin Çocuk Gerçekliğine Uygunluğu	27
3.1.2. Metin-Resim Dengesi	30
3.1.3. Görsellerin Karakterlerin Duygularını Yansıtması.....	32
3.1.4. Metin-Resim Uyumu	35
3.1.5. Renk Kullanımı.....	37
3.1.6. Tasarım Tekniği.....	38
3.1.7. Hayal Gücünü Desteklemesi.....	42
3.1.8. Görsellerin Estetik Değeri.....	45
3.1.9. Karakter Özelliklerinin Yansıtılması	47
3.1.10. Resimleme Tekniği	50
3.2. Çocuğa Uygunluğuna İlişkin Bulgular	52
3.2.1. Ahlaki Gelişim Dönemlerine Uygunluk	52
3.2.2. Bilişsel Gelişim Özelliklerine Uygunluk	53
3.2.3. Dini Gelişim Dönemlerine Uygunluk.....	54
3.2.4. Metinsel İçeriğın Çocuğa Uygunluğı.....	57
3.2.5. Görsellerin Çocuğın Gelişim Düzeylerine Uygunluğı.....	59
3.2.6. Yaratıcı Hayal Gücüne Katkısı	60
3.2.7. Karakterlerin Çocuğın Özdeşim Kurması ve Model Alması için Uygunluğı.....	61
3.2.8. Çocuk için Olumsuz ve Uygunsuz Olacak Durumlar.....	62
3.3 Dil, Üslup ve Yapısal Özelliklere İlişkin Bulgular.....	63
3.3.1. Kullanılan Dil.....	63
3.3.2. Dil ve Üslubun Çocuğın Gelişim Düzeyine Uygunluğı.....	64
3.3.3. Dil Bilgisi Kurallarına Uygunluk.....	68
3.3.4. Sözcük Dağarcığını Geliştirmedeki Etkisi.....	70
3.3.4. Kullanılan Dilin Edebi Değeri	72
3.3.5. Anlatım Tekrarları	73
3.3.6. Temanın Açık ve Net Olması	75
3.3.7. Eserin Öğreticiliğı.....	76
3.4. Değerlerin Yerine İlişkin Bulgular	77
3.4.1. İş Birliğı	78
3.4.2. Saygı	80
3.4.3. Doğruluk ve Dürüstlük	80
3.4.4. Sorumluluk.....	80
3.4.5. Yardımlaşma/Paylaşma.....	81
3.4.6. Empati	82

3.6.7. Adalet.....	83
3.6.8. Adab-ı Muâşeret.....	83
3.4.9. Sabır	83
3.6.10. Sevgi/Merhamet.....	84
3.4.11. Milli/Dini Değerler	86
3.5 Din Eğitimi İçeriğine İlişkin Bulgular	86
3.5.1. Temel Dini Kaynaklara Uygunluk.....	86
3.5.2. Allah'ın Vasıfları ile İlgili Bilgiler Temel Kaynaklarla Uyumu	91
3.5.3. İnanç Esaslarının Aktarımı	92
3.5.4. Dini Konuların Aktarım Biçimi	95
3.5.5. Metinlerin Dini Yaşantıyı Temsili	98
3.5.6. Görsellerin Dini Yaşantıyı Temsili.....	101
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA.....	111

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Birinci kitap kapak görseli	27
Görsel 2. İkinci kitap kapak görseli	28
Görsel 3. Üçüncü kitap kapak görseli	28
Görsel 4. Dördüncü kitap kapak görseli.....	29
Görsel 5. Beşinci kitap kapak görseli.....	30
Görsel 6. Dondurmayı görünce sevinen çocuk çizimi.	33
Görsel 7. Baba ve annenin sıkıntılı bir durum içinde oldukları anların anlatıldığı görsel.	34
Görsel 8. Babanın sıkıntılı bir hâlde odayı terk ettiği görsel.	34
Görsel 9. Metinde 2 yaşlarında “tombalak” bir çocuk olarak tarif edilen karakter çizimi.	36
Görsel 10. Metinle uyumsuz görsel örneği.	37
Görsel 11. Yıldızları düşünen kız çocuğu resimlemesi.....	43
Görsel 12. Metinde geçenlerin birebir resmedildiği güneş ve ev vinyeti.	44
Görsel 13. Çizim kusurlarına dair görsel örnekler.....	46
Görsel 14. Baba karakteri.....	49
Görsel 15. Kitabın içinden başını uzatmış karakterler.....	51
Görsel 16. Çocuğun çizdiği resim görseli.....	60
Görsel 17. Gökkuşuğu görseli.....	103
Görsel 18. Anne ve baba görseli.	104

KISALTMALAR

a.s. : Aleyhisselam

bk. : Bakınız

çev. : Çeviren

Hz. : Hazreti

M.Ö. : Milattan önce

s. : Sayfa

s.a.s. : Sallallahu aleyhi vesellem

s.a.v. : Sallallahu aleyhi vesellem

vb. : Ve benzeri

vs. : Vesaire

GİRİŞ

Çocuk edebiyatının ülkemizdeki geçmişi oldukça yenidir. Çocuklar için eserler üretme ya da çocuklara özel eserlerin gerekliliğine dair bir anlayışın hâkim olmadığı bu dönemlerden, 2000’li yıllara geldiğimizde dini çocuk kitap yayınının üretiminin hızlandığı görülmektedir. Yalnızca çocuğu hedef kitle olarak seçen, çeşitli içerik ve biçimlerde dergi, gazete ve kitaplar hızla üretilmiştir. Bu üretim artışı muhafazakâr kesimin de ekonomiden siyasete her alanda önemli roller almasıyla birleşince dini içerikli yayıncılıkta da bir sıçramaya sebep olmuştur. Dindar ailelerin; çocuklarına dini, ahlaki ve milli değerleri öğretmeye yönelik bir araç olarak kitaplara yönelmesi, yayın çevrelerinin böyle bir piyasa oluşturmasıyla sonuçlanmıştır.

Bugün baktığımızda çeşitli çevrelerce hazırlanıp okura sunulan onlarca dini içerikli dergi, binlerce kitap olduğunu görmekteyiz. Nicelikteki bu zenginlik ciddi bir nitelik sorununu beraberinde getirmiştir. Nitekim ticari amaçla seri üretim hâlinde kitap yazılması ve konunun ehilleri tarafından herhangi bir süzgeçten geçirilmeden satışa sunulması acı bir hakikat olarak gözlerimizin önündedir. Buna bir de kitlelerin dini yorumlamadaki farklılıklar eklendiğinde eserlerde bilgilerin sıhhati hayati bir mesele hâline gelmiştir. Çünkü piyasadaki dini eserlerin her ne kadar bir kısmı, amaçlarını çocuklara nezih bir okuma ortamı sunmakla sınırlayıp, nasıl bir yemekte malzemeler yemekle özdeşleşmiş hâlde bulunuyorsa dini öğeleri de metinlerde bu oranda ve bu biçimde bulunduruyorsa da yayıncıların önemli bir kısmı da eğitselliği ön planda bulduran direkt ibadetler, itikadi meselelere dair kitaplar yayımlamaktadır. Sonuçta bu eserler üzerinde akademik incelemelerde ve değerlendirmelerde bulunmak ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada eseri söz konusu olan Özkan Öze’nin dini içerikli çocuk yayıncılığında kayda değer bir okur kitlesi bulunmaktadır. Eserleri muhafazakar kesimin öneri listelerinin başlarında gelmektedir. Beğenileri yönlendirenin kaliteden ziyade popülerite ve reklam kaynaklı olduğu günümüzde, hele söz konusu yüksek hassasiyet gerektiren çocuklarımız olduğunda, konu ne olursa olsun tabiri caizse ince eleyip sık dokumak gerekmektedir. Bu sebeple burada yazarın çok satan eserlerinden biri olan “Daha da Küçükler İçin

Allah'ı Merak Ediyorum" serisini din eğitimi bilimi ve çocuk edebiyatı değerlendirme kriterlerini dikkate alarak incelemeye çalışacağız.

1. Araştırma Konusu ve Problemi

Çocuk edebiyatı, özünde çocuk ve çocukluğa dayanan, çocuğun algılarına, ilgi alanlarına, duygularına ve düş gücüne hitap eden bir edebiyat türüdür. Bu tür, çocukların bakış açısını ve dünyayı algılama biçimlerini yansıtmalıdır. Dil, düşünce ve karakterler açısından çocukların anlayabileceği, samimi ve içten bir içerik sunmalıdır. Ayrıca, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmakla kalmayıp, edebiyat, sanat ve estetik açıdan da gelişimlerine katkıda bulunarak, onları duyarlı bir şekilde yetişkinliğe hazırlamalıdır (Şirin, 2007,16).

Araştırmamızın temel problemi "Daha Da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum" isimli çocuk serisinin pedagojik ilkelere uygunluk durumunu ve edebi özelliklerini ortaya koymaktır.

Araştırmamızın alt problemleri ise şunlardır:

1. Dini içerikli çocuk edebiyatı eseri olarak nitelendirebileceğimiz eserde hedef kitle olarak seçilen 4-6 yaş grubu çocuğunun gelişim özellikleri hangi ölçüde dikkate alınmıştır?

2. Eserde kullanılan dilin özellikleri nelerdir?

3. Metinlerde yer alan bilgilerin temel dini kaynaklara uyum durumu nedir?

4. Grafik tasarım ve resim özellikleri nasıldır?

5. Eserler çocuğun dünyasında hayal ve gerçek arasında nasıl bir zemine oturtulmuştur?

2. Araştırmanın Amacı

Yaşadığımız yüzyılda çocuğun ailedeki ve toplumdaki konumunda önceye göre bir değişiklik yaşanmıştır. Çocuğun merkeze yerleştirildiği bu hayat biçimi çocuğa yönelik her alanda bir üretim artışını da beraberinde getirmiştir. Piyasada dini içerikli

pek çok çocuk kitabı bulunmaktadır. Bu eserlerden büyük bir kısmı yanlış eğitim metotlarıyla verilen yanlış bilgiler içeren sanatsal yetkinliğe ulaşmamış eselerdir. Nitekim Süleyman Karacelil, “Mevcut esere derinlemesine, tahlile gerek kalmaksızın yüzeysel bir bakışla baktığımızda dahi eline kalem alan pek çok kimsenin çocuk kitabı yazdığı ve bu tür kitapların sanatsal değerini de düşürdüğü açıkça görülmektedir.” diyerek bu durumu ifade etmektedir (Karacelil, 2014, 70).

Söz konusu çocuklara yönelik bir eser olduğunda aktarılan bilgilerin belirlenen yaş grubunun bilişsel ve psikolojik olarak seviyesine uygun olması, kullanılan dilin çocuk dünyasına hitap etmesi ve içerikte kullanılan bilgilerin sahit olması gerekmektedir. Elif Konar Özkan, çocukların dinî unsurları tedricen öğrendikleri savından yola çıkarak çocuğa yönelik dinî içerik sunumunun çocuğun gelişim süreçleri dikkate alınmadan yapılmasının çocukta birtakım olumsuzluklara yol açabileceğini söylemektedir (Özkan, 2013, 247).

Bu bağlamda araştırmanın amacı, dini içerikli çocuk yayınlarından biri olan “Daha Da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum” serisini eğitim bilimlerinin verilerini de dikkate alarak eğitsel, edebî ve sanatsal özelliklerini analiz etmektir.

3. Araştırmanın Önemi

Dünyaya gelen çocuğa, bakımını üstlenen her kimse anne babası veyahut diğer yakınları fazlaca özen gösterir. Yiyeceklerinin doğallığına, giyeceklerinin temizliğine, oyuncaklarının sağlıklı materyallerden yapılmış olmasına dikkat edilir. Aynı özen ve titizlik; eğitimine, ahlakına ve ruh sağlığına da gösterilir. Özgüvenli, erdemli, mutlu ve sağlıklı bir ömrün temellerinin atıldığı bir çocukluk geçirmesi için elden gelen yapılır. Bazı aileler, çocuklarına yönelik eğitici materyaller seçerken kalite ve güvenilirlik kriterlerine yeterince dikkat etmeyebilir, popülerlik veya maliyet gibi unsurların etkisinde kalabilirler. Ayrıca, çocukların eğitiminde en önemli rolün kendilerine ait olduğunu gözden kaçırarak, ibadet ve ahlak eğitimini izledikleri filmler ya da okuttukları kitapların yeterli olacağını düşünebilirler. Bu süreçte, sadece bu imkânları sunmanın sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmek olduğu yanlışına kapılabilirler. Oysa çocuğun birden bire baş başa kaldığı bu araçlar, iyiyi barındırdığı gibi tam aksi etkiler oluşturabilecek yanlışları da barındırabilmektedir.

Ebeveyn süzgecinden geçmeyen bu yayınlarla çocukların direkt muhatap olmasının olumsuz sonuçlarını öngörmek zor değildir.

Çocuk, küçültülmüş bir yetişkin modeli değil, fakat kendine özgü zekâ ve kişilik özellikleri ile donanmış bağımsız bireydir (Yavuzer, 1997, 11). Bu bakımdan çocukla ilgili her konuda çocuğa uygun bir kalitenin gözetilmesi şarttır. Din eğitimi için bir yöntem olabilecek dini içerikli çocuk kitaplarında görsellik, tasarım, kaynaklara uygunluk, çocuğun fitratına görelilik, edebî ve eğitsel durumun orantısı dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Bu çalışmanın bir seri özelinde çocuk kitaplarıyla öyle ya da böyle hemhâl olan öğretmen, veli ya da yayıncılara bir perspektif kazandırabileceği düşünülmektedir. Çocuk yayıncılığı ve eğitim bilimleri alanında önde gelen isimlerin görüşlerine de yer verilen bu inceleme; çocuklara yönelik dini içerikli eserlerle ilgili genel bilgiler içermektedir. Çocuklara yönelik dini bir eser ele alındığında hangi süzgeçlerden geçirilmeli sorusunun akademik olarak cevapları araştırılmaktadır. Ayrıca yazarın eserlerinin ilk defa inceleniyor olması bu alana katkı sağlayacaktır.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız, Özkan Öze'nin "Daha Da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum" serisini oluşturan beş kitapla sınırlıdır.

5. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Yaptığımız araştırmalarda Özkan Öze'ye ve müstear ismi olan Tarık Uslu'ya ve yazarın herhangi bir eserine dair herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnızca çeşitli TV programlarında ve organizasyonlarda kitap tanıtımı ve yazar röportajı biçiminde yayımlanmış görsel materyaller bulunmaktadır. Ancak çocuk yazını alanında eser vermiş başka yazarların eserleri, bir yayınevinin çocuk yayınları ya da çocuklara yönelik bazı dergiler konu, yaş, yayımlanma yılı gibi sınırlamalarla incelenmiştir.

2017 yılında, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında, İpek (2017) tarafından hazırlanan, "*Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Numan Kartal'ın Eserlerinin İncelenmesi*" isimli yüksek lisans

tezi, yazar Numan Kartal'ın öykü ve masallarını, çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve çocuk eğitiminden hareketle inceleme ve değerlendirmeyi amaçlayan bir araştırmadır. Çalışma Kartal'ın çocuklar için yazdığı 1 öykü ve 9 masal kitabı içerisindeki toplam 57 metin ile sınırlıdır.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında, Aktürk (2012) tarafından hazırlanan “*Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri*” isimli yüksek lisans tezi, yazarın on dört kitabın içerisinde yer alan altmış bir tane hikâye ve üç romanı ile sınırlıdır. Bu kitaplarda ortaya çıkan değerler ve bu değerlere ait eğitsel iletiler sınıflandırılmıştır.

Benzer bir başka çalışma da Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Sağman (2016) tarafından hazırlanan “*İslâmî Duyarlılık Çerçevesinde Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Hikâyeleri*” isimli yüksek lisans tezidir. Söz konusu çalışmada Cahit Zarifoğlu'nun çocuk yetiştirmede öncelendiği ideallerin edebi görünümleri ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Serçekuş, Motorlu Kuş, Katıraslan, Küçük Şehzade, Yürek Dede ile Padişah, Kuşların Dili, Ağaçkakanlar adlı çocuk hikâyeleri incelenmiş; Zarifoğlu'nun düşünce dünyasını besleyen kaynakların çocuk nesirlerinde ortaya çıkardığı İslâmî duyarlılıkların neler olduğu, İslâm inanç temelini oluşturan kavramlar ve başlı başına İslâmî Duyarlılıklı Çocuk Edebiyatı araştırma konusu olarak seçilmiştir.

Başar (2021) tarafından Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yapılan “Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Şermin Yaşar'ın Eserlerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde ise söz konusu yazarın 1 romanı, 4 masal kitabı ve 8 öyküsü çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada sosyal medya aracılığıyla tanınırlığı artan, sonrasında geniş kitlelere ulaşan ve daha önce hakkında akademik bir çalışma yapılmamış olan Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının ileti ve değer kavramları bakımından incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada gerek ana bilim dalı gerekse konu edindiği çocuk yazını evreni bakımından oldukça benzeyen bir başka çalışma da Turanalp'in (2017) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında hazırlamış olduğu "Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi" doktora tezidir. 2003-2015 yılları arasında yayımlanmış kitaplardan yapılan bir seçki; kaynaklara uygunluk, çocuğa görelik, eğitsellik, dil ve üslup, görsellik ve işlevsellik boyutu, öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk ve Gelişimi

Geçmişten bugüne kadar çocuk üzerine çok düşünülmüş, çocuk kelimesine dair birçok tanım geliştirilmiştir. Orta çağda çocuklar, umumiyetle “büyüklüğe irca edilmiş yetişkinler” olarak tanımlanırken günümüzde artık çocukluğun insanın hayatındaki evrelerden biri, ayrı bir yaşam dönemi olduğu anlayışı yaygınlaşmıştır. Türk Dil Kurumu çocuğu “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak.” olarak tanımlamaktadır.

Tanımlar tanımladıkları “şey”leri sınırlandırmakta, onlara bir çerçeve çizmektedir. Bu bağlamda çocuğa getirilen tanımlarda da çocukluğun bir yaş aralığı ya da dönem ile sınırlandırıldığını görüyoruz. Tanımlardaki yaş sınırları ise çeşitli sebeplerle değişmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne baktığımızda 0-18 yaş arasındaki her bireyin çocuk olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Öte yandan çocukluğun 14-15 yaşlarında bittiğini savunan görüşler de mevcuttur (Karaosmanoğlu, 2005, 13). Buradan hareketle çocukluğu sınırlandıran yaş aralığının değişmesindeki en önemli faktörlerden birinin de çocukluk ve ilk gençlik çağlarının başlangıcı ve bitişiyle ilgili farklı görüş farklılığı olduğunu söyleyebiliriz. İklimin de etkisiyle şekillenen ergenliği çocukluğun bitişi olarak gören birçok görüş mevcuttur. Burada belirleyici, sanıyoruz ki ergenlikle bedensel yetkinliğe ulaştığı kabul edilen bireyin, ruhsal yetkinliğe/yetişkinliğe de ulaştığı varsayımdır.

Çocukluğa tüm bu standartların dışında başka açılardan bakıp çocuğu tanımlayanlar da bulunmaktadır. Çocuk kitapları yazarı Mevlana İdris Zengin bunlardan biridir. O, çocuğu, “Büyük olmayandır, yalanla ve dünyayla kirlenmemiş olandır. Şaşırandır, saf olandır, yamulmamış, içine dünyanın hâlleri kaçmamış, henüz bizim eğri cetvellerimizle biçilmemiş olandır.” sözleriyle anlatmıştır (Zengin, 2014, 267).

Bu çalışmaya konu olan kitap serisinin yayınevinin internet sitesinde, eserin 4-6 yaş grubu çocuk kitapları arasına konulması bu yaş grubunu hedeflediğini göstermektedir. Ayrıca kitabın ana karakteri genelde kitabın hedef kitlesi için bir ipucudur. Kitabın karakteri Meryem'in görseline bakıldığında, fiziksel özellikleri ve tasarımı itibarıyla yaklaşık 4-5 yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır. Bu yaş aralığı İsviçreli psikolog Piaget'nin genel kabul görmüş sınıflamasına göre işlem öncesi dönemin (2-7 yaş) önsezi aşamasına (4-7 yaş) denk gelmektedir. Bu nedenle 4-6 yaş grubu çocuğunun gelişim özelliklerinden bahsetmek uygun olacaktır.

1.1.1. Bilişsel Gelişim

4-6 yaş arası çocukların bilişsel gelişiminde önemli bir ilerleme görülür. Bu dönemde çocuklar, çevrelerini daha fazla keşfetmek, anlamlandırmak ve sorgulamak eğilimindedir. Olayları ve nesnelere kategorize edebilir, sebep-sonuç ilişkilerini kavramaya başlayabilirler. Hafıza ve dikkat süreleri artarken, dil gelişimi de hızlanır; yeni kelimeler öğrenir ve basit cümleler kurarak düşüncelerini ifade edebilirler. Yaratıcı düşünme ve hayal gücü gelişir; oyunlarında rol yapma ve hikâyeler anlatma gibi beceriler görülür. Bu yaş grubundaki çocuklar, basit problemleri çözmeye çalışır ve deneyimlerinden öğrenerek, olayları kavrama kapasitelerini genişletirler.

4-6 yaş grubundaki çocuk nesnelere sınıflandırma, nitelendirme veya ilişkilendirme gibi belirli zihinsel işlemlerine getirebilir. Ancak mantık yürütme ve düşünme süreçlerinin bazı sınırları vardır. Bu dönemdeki çocuklar zaman zaman hayal ile gerçeği ayırmakta zorlanır. Çocuklar bu aşamada bir yetişkin tarafından kendilerine anlamlı bir sıralama ile anlatılmış ya da okunmuş kısa bir öyküyü tekrarlayabilirler (Sever, 2008,50).

1.1.2. Ahlak Gelişimi

Çocukların ahlak gelişimi konusunda çalışan ilk araştırmacı Piaget'tir ve çocukta ahlak gelişimini 4 döneme ayırmıştır:

- Duygusal devinim dönemi (0-2 yaş)
- Benmerkezci dönem (2-7 yaş)

- Başlangıç hâlinde iş birliği dönemi (7-11 yaş)
- Gerçek iş birliği dönemi (11 yaş ve üzeri)

Eserin hedef kitlesi olarak seçilen çocuklar bu sınıflandırmaya göre benmerkezci dönemdedir. Çocuk bu dönemde ahlak kurallarını anlamaya başlamıştır. Ancak kuralların engelleyiciliğinin sebeplerini ya da anlamını kavranmazlar, yüzeysel olarak algırlar. Bu sebeple kendi koyduğu kurallara uyar, bunları önceler.

1.1.3. Sosyal ve Duygusal Gelişim

4-6 yaş grubundaki çocukta benmerkezcilik azalarak da olsa devam etmektedir. Kendileri dışındaki insanların ihtiyaçlarını ve duygularını düşünmekte, empati kurmakta başarılı değildir. Arkadaşlık kurmada kendilerini geliştirirler. Kuralların mantığını hâlen kavrayamaz, gerçekle hayali ayırt edemezler. Yetişkinlerden uyarı, emir ve isteklerine dair açıklama beklerler. Bunlara uymaları açıklamalardan tatmin olmalarına bağlıdır. Sevme ve sevilme ihtiyaçları vardır. Yalnız kalma, karanlık gibi çeşitli korkular görülebilir.

1.1.4. Dil Gelişimi

Çocuk 4 yaşına geldiğinde kelime hazinesi gelişir. Öğrendiği yeni kelimeleri cümle içinde kullanmaya başladığı gibi eskiden bildiği kelimeleri de daha farklı kombinasyonlarla kullanır. Duygu ve düşüncelerini ifade etmede zorluk yaşamaz. Zaman çekimlerini geçmiş, geniş, gelecek ve şimdiki zaman eklerini ekleyerek uygulamaya başlar.

4-5 yaşında çocuk, artık dili akıcı biçimde doğru kullanır. Bildikleri kelime sayısı 1000'e ulaşmıştır. Konuşma konusunda kız çocukları erkek çocuklarından başarılıdır. Çocuk, 6 yaşına geldiğinde sözcük telaffuzu ve çeşitliliği bakımından yetişkinler gibi konuşur. Sözcük sayısı bir yıl içinde iki kat artmıştır.

1.2. Çocuk Edebiyatı

Türk Dil Kurumu edebiyatı “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.” şeklinde tanımlamaktadır

(TDK, 2005, 600). Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nde (1986, 3514) ise edebiyat kelimesi “Estetik amaçlı oldukları kabul edilen yazılı eserler bütünü.” şeklinde açıklanmıştır. Mehmet Doğan ise sözlüğünde edebiyat için “Düşünce, duygu ve hayallerin yazı veya sözle, dil vasıtasıyla güzel şekilde ifade edilmesi sanatı” ifadesini kullanmıştır (Doğan, 2020, 449). Görüldüğü gibi tıpkı çocuk kelimesinde olduğu gibi edebiyat kelimesine de kişi ve kurumlar tarafından çeşitli anlamlar verilmiştir.

Cemil Meriç, edebiyatın günümüzde iki farklı anlamı olduğunu belirtir:

Geniş anlamıyla edebiyat, iletilen ifadelerin toplamıdır. Temel önem aktarım sürecindedir. Dil aracılığıyla insanlar arasında ve kuşaktan kuşağa iletilen her türlü insanî ifade edebiyat kapsamına girer.

Dar anlamıyla ise edebiyat, güzel yazılar olarak tanımlanır. İnsanlar (birey olarak veya topluluk hâlinde) düşüncelerini ve duygularını dile getirmek istediklerinde, karşılıklarına belirli bir biçim çıkar. Bu biçim, hem içeriğin hem de amaçlanan etkinin yansıtılması açısından ifade etmek istedikleri konuya en uygun olanıdır. Bu etki, coşku, hayranlık veya ikna edicilik olabilir. Dolayısıyla edebiyatın bir sanat yönü de bulunmaktadır (Meriç, 1980,16-17).

Tanımı gibi edebiyatın amacı da çok konuşulmuştur. Edebiyatın işlevi konusu Platon'dan bugüne kadar tartışılmaktadır. Bir grup edebiyatın salt estetik yaşantı için yapılması gerektiğini, bir grup ise amaçsız, salt sanatsal zevke yönelik bir edebiyatın olmayacağını söylemektedir. Birçok kişi, edebiyatın eğitim, ahlaki değerler veya toplumsal fayda üzerinde değil, güzellik amacını takip etmesini istemektedir. Kimileri edebiyatın öğretici olmasını isterken, kimileri de edebiyatın tamamen eğitici olmasını talep etmekte ve bir kısmı da sadece estetik bir amaç taşımasını arzu etmektedir (Kavcar, 1999, 3). Bu noktada akla mesajın ve sanatın edebiyatın aynı anda işlevi olup olmayacağı sorusu gelmektedir. Ende, “Onlar yeni dünyalar sunarlar ama dünyayı açıklamazlar.” sözleriyle edebiyatın işlevini açıklamıştır (Ende, 1991, 35-36). Wellek ve Warren ise edebiyatın işlevini şöyle yorumlamaktadır: “Bir edebî eser başarılı bir şekilde fonksiyonunu yerine getirmişse, onda ‘hoşa gitme’ ve ‘fayda’ gibi iki önemli

unsur yalnız bir arada değil, üstelik kaynaşmış durumda da olabilir.” (Wellek-Warren, 1983, 34). Anlaşılan o ki insana dair her şey edebiyatın konusu olabilmektedir. Edebiyatın kapsamı sınırsızdır; bir yazarın yazamayacağı bir konu yoktur. Bilim kitapları genellikle uzmanlar için yazılırken, edebiyat herkesi hedef alır. Edebiyatçının görevi, bilgiyi artırmak veya yaymak değildir. Bilgi vermemesi, değersiz olduğu anlamına gelmez. Dolayısıyla, edebiyatta bilgi, sadece doğrudan bilgi sunmakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda bilgelikle ilgili bir başarıyı da temsil eder. Edebiyatın vazgeçilmez bir özelliği eğitimidir. Edebiyat, insanların duygusal gelişimine katkı sağlar. İnsanın duygusal yönünü açığa çıkarır ve onları daha iyi anlamalarını sağlar. Bu nedenle, edebiyat insanlara kendi iç dünyalarını öğretir (Uygur, 1975, 11-158). Öte yandan direkt mesaj vermeyi hedef edinebileceği gibi insanın konu edilişi sebebiyle insana ait politik görüşler, dini inanışlar, doğal bir akış içinde ister istemez de edebiyatın içinde yer alabilmektedir.

André Bay, “Çocuk edebiyatı çok geniş bir dünya, tam bir tablosunu çizmek imkânsız. Konu ister istemez sınırları aşıyor. Çocuklar haritada sınır işaretlerine aldırılmazlar. Bu edebiyat çağlar boyu yelken açmış pusulasız bir gemi. Uğradığı her limandan ganimetler devşirmiş.” cümleleriyle ifade ettiği gibi çok geniş bir dünya olan çocuk edebiyatının tam bir tablosu çizilememektedir (Meriç, 1980, 307). Hakikat bütün tanımlamalar için geçerlidir. Ancak yine de bir tanımlama yapmak gerekirse çocuk edebiyatı, esas olarak çocuk ve çocukluk deneyimlerinden beslenen bir edebiyat türüdür. Bu tür, çocukların algılarına, ilgi alanlarına, dikkatlerine, duygularına, düşüncelerine ve hayal dünyalarına uygun bir şekilde şekillenir. Çocuk edebiyatı, çocukların bakış açısını ve “çocuk gerçekliği”ni yansıtarak, içeriği; ölçüde, dilde, düşüncede ve karakterlerde çocukların anlayabileceği şekilde ve içtenlikle sunar. Bu tür, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmanın yanı sıra, edebiyat, sanat ve estetik açıdan da gelişmelerine katkıda bulunur ve onları duyarlı bir şekilde yetişkinliğe hazırlar. Sedat Sever'e göre, çocuk edebiyatı ise erken çocukluktan başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimine ve anlama düzeylerine uygun olarak duygularını ve düşüncelerini sanatsal nitelikteki dil ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini artıran ürünlerin genel adıdır (Sever, 2008, 17). Oğuzkan da çocuk edebiyatını “1.Usta yazarlarca, özellikle çocuklar için yazılmış

olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan yazın. 2. Çocukların yararlanabileceği her türlü yayını kapsayan bir yazın alanı.” şeklinde tanımlamaktadır (Oğuzkan, 1979, 42).

Şirin (2006, 10), çocuk edebiyatının çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan ve onu küçümseyen bir edebiyatın çocuk dünyasını yansıtamayacağını ifade etmektedir. Bir başka deyimle yazar çocukluğun edebiyatını yapmaz. Çocuğa çocuğu anlatmaz. İşaret parmağı havada bir anlatım hâkim değildir. Bir yetişkin gözüyle çocuğa bakıp ona yukardan seslenmez. Çocuğun gözünden dünyaya bakar, çocuğun bir akranıymışçasına o âlemin içinden ve çocuğun seviyesinden çocuğa seslenir. Taşdelen’in de ifade ettiği gibi, “Çocuğu anlayan edebiyatı diğer edebî ve sanatsal türlerden ayıran özellik, çocukluğun kendine özgü dünyasını anlatmasıdır. Ama onun çocuk edebiyatı olabilmesi için çocukluğu anlatması yeterli yetmez, çocukluğu çocukluğun dili ve mantığı ile anlatması da gerekir.” (Taşdelen, 2005, 330).

Şirin (2016, 33), çocuk edebiyatında tema, konu ve içeriğin yanı sıra biçim ve biçemi belirleyen üç temel kavramın “çocuk bakışı”, çocuğa göre”lik ve “çocuk gerçekliği” olduğunu ifade etmiştir. Fazıl Hüsnü Dağlarca bu üç temel kavramı “çocuğun baktığı yerden bakmak ve gördüğünü görmek” biçiminde yorumlar.

Tüm bunların sonunda şunu söyleyebiliriz: Çocuk edebiyatı bir edebiyattır. Kaliteli çocuk edebiyatı eseri her yaştan okurda sanatsal zevk uyandırabilir. Bu tarz metinlerde çocuk kendinden bir şeyler bulabileceği gibi, çocukluğunu yol arkadaşı etmiş yetişkinler de okumak için istek duyacaktır. Bura akla şu soru gelmektedir: O hâlde bu edebiyatın adı neden çocuk edebiyatıdır? Bu isim hedef kitlesi bakımından sınırlayıcı görünmektedir. Ya da hedef kitlesi değil üreticisi çocuk olan edebiyat gibi durmaktadır. Bu yanlış anlaşılmaya karşın bazı edebiyatçılar “çocuklar için edebiyat” tabirini kullanmaktadır. Geçmişte kullanılan çocuksu edebiyat tabiri ise bugün “çocuksu” kelimesinin küçümseyici bir anlama gelmesi sebebiyle kötü çocuk edebiyatı eserlerini eleştirmekte kullanılmaktadır. Neticede tüm dünyada, söz konusu edebiyat türünü ifade etmede “çocuk edebiyatı” kavramı kullanılması yaygınlaştığı için, çalışma boyunca tercih ettiğimiz ifade de bu olacaktır.

Çocuk edebiyatının tarihine baktığımızda tartışmaların çok öncelere dayandığını görmekteyiz. Bazı edebiyat tarihçileri M.Ö. 3. yüzyılda Vishnu Sharma adında bir kişi tarafından yazıldığı tahmin edilen Panchantantra adlı kitabı ilk çocuk edebiyatı eseri kabul etmektedir. Daha sonraki dönemlere ait Binbir Gece Masalları, Tûtinâme, Mantıku't-Tayr gibi eserler kimilerince çocuk edebiyatının ilk kaynakları arasında zikredilmiştir. Köşeli'ye göre, "13. yüzyıla kadar Doğuda yayılma imkânı bulan çocuk edebiyatı kaynakları bu dönemden itibaren Batıya kaymaya başlamıştır." (Köşeli, 2011 akt. Turanalp, 2017, 31)

Dünya tarihinde vakte bir tarihe kadar çocukların edebiyattan uzak tutulması anlayışı egemendi. Sokrates, kız çocuklara felsefe dersi vermenin yararlı olmadığını savunmuştu. Eflatun, çocukların şairleri ve yetişkinlerin kitaplarını okumasını yasaklamıştı... Konfüçyüs ise, VI. yüzyılda Çin klasiklerinin özetlenerek çocuklara okutulmasını hatta ezberlenmesini önermişti. İbn-i Sina X. yüzyılda eğitime özellikle küçük yaşlarda (3-7 yaş arası) özen gösterilmesini savunmuştu (Şirin, 2016, 27). Tüm bunların da neticesinde 16. yüzyıla kadar çocuklar için kitap yazılmamıştır. Yalnızca çocuk edebiyatı değil, çocuk gerçekliği üzerine de düşünülmüş değildi. 15. yüzyıldan itibaren aile kurumunun etkin duruma getirilmesi, matbaanın icadı, okullaşma ve sanayileşme ile beraber başlayan çocuk modernleşmesi, geleneksel çocuk algısı üzerinde düşünülmesini sağlamıştır. Çocuk kitapları üretmedeki amaç çocukları eğitmekle sınırlı kalmıştır.

Batı'da çocuk edebiyatının ilk defa gündeme gelişi, masal dinlemek ve çocuklar için yazılmış tek eser olan kilisenin hazırladığı dini metinlerini okumanın yeterli gelmemesiyle çocukların yetişkinler için yazılmış, dünya klasiği olarak isimlendirilen eserleri okumalarıyla olmuştur. Çocuklar; Alis Harikalar Diyarında, Robenson Crosoe, Ay'a Seyahat gibi bugün çocuk klasikleri sayılan ama o gün çocuklar için yazılmamış eserlerdeki çocuğa hitap edebilen yanı keşfedip, bu eserlere yönelmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere'de çocuk kitapları konu çeşitliliği bakımından zenginleşmiş ve ev ve okul yaşantısını konu alan ya da çocukların ufuklarını zenginleştirmeye yönelik macera türünde örnekler verilmiştir (Oğuzkan, 1979, 264). Bu tarihte çocuk kitaplarının edebiyat olarak nitelendirilebilecek amaçlarda üretimi

yaygınlaşmış; içerik çeşitlenmiştir. 20. yüzyılda ahlaki öyküler, serüven ve okul romanları gibi türlerde bir gerileme görülmüş, çocuklar için yazılmış belgesel, biyografi ve ansiklopedi türü eserlerin satışında hızlı bir artış olmuş, toplumsal sorunları gerçekçi bir şekilde işleyen yapıtlar çoğalmıştır (Erdoğan, 1999, 33).

Türkiye’de çocuk edebiyatının tarihine baktığımızda 20. yüzyılın başlarına değin çocuklar için yazılmış bir edebiyat eserinin olmadığını görmekteyiz. Öte yandan Şinasi’nin La Fontaine’den Kurt ile Kuzu fablı (1856) ve Ahmet Lutfi’nin Daniel Defoe’nun Robenson Hikâyesi (1864) çevirilerinin çocuk edebiyatımızın başlangıcı kabul eden de bir kesim bulunmaktadır. Turanalp’e göre, “Yazılı çocuk edebiyatının bu çevirilerle başlatılması yerine, bu çeviri metinleri çeviri çocuk edebiyatımızın başlangıcı kabul etmek daha doğru olacaktır.” (Turanalp, 2017, 34). Şurâ’yı Ümmet gazetesinde (1908) Ali Nusret’in (1874-1912) ilk kez çocuk ve edebiyat ilişkisine değinen bir yazı yazdığı bilinmektedir. Alev Sınar çocuk edebiyatının ülkemizdeki tarihini eğitim konusundaki araştırmaları ile başlatmaktadır. Ona göre, “Türkiye’de çocuk edebiyatının ortaya çıkması, eğitim konusu ile ilgili çalışmaların başladığı Tanzimat dönemine rastlar. Konu hakkında ciddi çalışmaların başlangıcı ise Cumhuriyetin ilanından sonradır.” (Sınar, 2006, 175). Yetişkinlere yönelik şiirleri tanınmış Faruk Nafiz Çamlıbel, Hasan Ali Yücel, Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi meşhur şairlerin 1930’lardan itibaren çocuklara yönelik de şiirler yazması çocuk edebiyatına ve daha da özelde çocuk şiirine yeni bir hareket katmıştır. Yine aynı tarihlerde Mahmut Yesari tarafından kaleme alınan Bağrıyanık Ömer isimli kitap da ülkemizde çocuk romanının ilk örneği özelliği taşımaktadır. O tarihten bugüne çocuk edebiyatı alanda sayısız dergi, gazete ve kitap üretilmiş ve okurla buluşmuştur. Son yıllarda da nicelik bakımından çocuğa yönelik edebiyat eseri üretiminde ciddi bir artış söz konusudur. Elbette niceliğin artışının nitelik kaybına sebep olduğu birçok alanda olduğu gibi çocuk edebiyatı eserleri alanında da görülmekte, edebiyat denebilecek eserlerin sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Burada da ticari ya da ileti kaygılı çocuk kitapları ve çocuk edebiyatı eserleri ayrımı devreye girmektedir.

1.2.1. Hikâye

Hikâye kelimesi köken itibariyle Arapçadır ve “Hakâ” kökünden türetilmiş bir mastardır. Kelime, “bir şeyi söz veya eylem olarak ortaya koymak, birinin yaptığı şeyin aynısını veya benzerini yapmak, birisinden söz nakletmek” anlamlarını taşır (Okumuşlar, 2006, 238). Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre hikâye, “Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü”dür (TDK, 2019). Edebiyatın bir türü olan hikâye, belirli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen, gerçeğe dayalı bir olayı anlatan veya bazı karakterleri tanımlayan ve genellikle birkaç sayfa tutan kısa yazılardır. Bu yazılar, bir tasarım ürünü olabileceği gibi, bir gözleme de dayanabilir (Oğuzkan, 1997, 92).

1.2.2. Masal

Arapça mesel kökünden gelen masal kelimesi, Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan Türkçe Sözlük'te “Genellikle hâlkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'te “terbiye ve ahlâka dayalı, yararlı olan hikâye” tanımını yapmaktadır (Emmez, 2008, 6).

Masallar çok eski zamanlardan itibaren varlığını sürdüren anlatım türlerindedir. Üslubundaki çekicilik, içeriğindeki olağanüstü öğeler ve taşıdığı mesajlarla her yaştan insanın ilgisini çekmektedir. Günümüzde masalın genellikle çocuklara yönelik bir tür olarak sınıflandırılmasının aksine geçmişte masallar; özel anlatıcıların ilgili yetişkin kitleleri etrafında topladığı etkili ve sevilen bir türdü. Uzun kış gecelerinde, teknolojinin bugünkü hâlini almadığı zamanlarda, insanlar masal anlatıcılığındaki hüneriyle bilinen kimselerin masallarını dinlemek için toplanırdı. Bu bir tür toplu eğlence geleneğiydi.

Tarihe göz attığımızda, özellikle Doğu masallarının eğitim aracı olarak kullanıldığını görüyoruz. “Kıssadan hisse çıkarmak” olarak adlandırılan bu amaç, Mesnevî, Bostan, Gülistan, Tufiname gibi eserlerde göze çarpmaktadır. Mevlana'nın Mesnevî adlı eserinde ise “Çocuklar masal anlatırlar, eğlenirler ya; masallarda pek çok

sır ve öğüt bulunur.” diyerek masalların eğitici işlevine vurgu yapmıştır (İşnas, 2011, 55).

1.2.3. Roman

Roman, yaşanmış veya yaşanabilir olayları, olağan durumları, düş gücünü kullanarak gerçeğe uygun bir şekilde anlatma sanatıdır (Özdemir, 1980, 276). İnsanların veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını açığa çıkaran, gerçek veya hayali olaylara dayanan uzun bir edebiyat türüdür (TDK, 2019). Roman, insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını detaylarıyla birlikte özgün bir şekilde anlatan düz yazılara verilen isimdir (Ciravoğlu, 2000, 77; Oğuzkan, 1979, 92).

Roman, temel olarak bir olayı kişiler, çevre ve zaman aracılığıyla anlatma sanatıdır. Bir yazar, eserini oluştururken genellikle gerçek yaşama göndermelerde bulunur ve okuyucusuna içinde kaybolabileceği küçük bir dünya sunmaya çalışır. Temel amaç, anlatılanları gerçekçi bir atmosfere büründürmek ve okuyucuyu bu atmosferin içine çekebilmektir. Bu bağlamda, romanlar genellikle gerçeklik hissiyatıyla dolu, “sahih” bir ortam oluşturmayı hedefler (Tekin, 2002, 198).

1.3. Dini Çocuk Edebiyatı

Tarih boyunca edebiyat, ideolojilerin aktarım aracı olmuştur. Kimi zaman belirli duygu ve düşüncelerin aktarılması için bilinçli olarak kullanılmış, kimi zaman da edebiyatın kendine has özelliği, insanın iç dünyasının bir ürünü olması hasebiyle doğal olarak gerçekleşmiştir. Bu minvalde dini içerikli çocuk edebiyatına bir tanım getirmek gerekirse, “İslami Çocuk Edebiyatı”, çocukların dini duygularını ve düşüncelerini geliştirmek, dine karşı ilgi ve meraklarını uyandırmak, çocuklarda dini ve ahlaki davranış değişimine katkı sağlamak amacıyla, çocuğun bulunduğu yaşın pedagojik özelliklerine uygun olarak oluşturulan yazılı veya sözlü eserlerdir (Demirdögen, Melek – Farsakoğlu Eroğlu, 2021).

Ülkemizde çocuk edebiyatının bir edebiyat türü olarak tanımlanması çok yakın geçmişte gerçekleşmiştir. Dolayısıyla dini içerikli ya da dini çocuk edebiyatı olarak tanımlayacağımız tür de ülkemizde çok uzak bir geçmişe dayanmamaktadır. Ancak

son yıllarda aile ve eğitimcilerin değerler eğitimi üzerinden artan ilgisine bağlı olmak üzere dini içerikli yayınlarda nitelik anlamında ciddi bir artış gözlenmektedir. Nicelikteki bu artış, hiç şüphesiz içerik tartışmalarını da gündeme getirmiştir. Çocuklara dini konuların ne şekilde, ne kadar ve hangi konular üzerinde verilmesi gerektiği, çalışmamızı da bir bakımdan ilgilendiren tartışma konularındandır.

Çocuklara yönelik içeriklerin artışının bir göstergesi de yetişkinlere yönelik yazan yazarların da çocuklara yönelik içerik üretme girişimlerinde bulunmalarıdır. Oysa geçmişte çocuklar için yazın türleri üretmek sayılı yazar tarafından tercih edilmekteydi. Örneğin Cahit Zarifoğlu bu sayılı yazarlardan biriydi. O Fatih Turanalp'in (2017, 50) ifadesiyle, "Dini argümanları kitaplarında kullanmaktan çekinmeyen ve bunu da okurun gözünün içine sokmadan yapan dini içerikli edebiyatın öncü yazarlarındandır." Bunun dışında bugün dini içerikli çocuk kitapları üreten Merve Gülcemal, Hatice Tongar, Tarık Uslu, Bestami Yazgan gibi isimleri zikredebiliriz.

Bugün çocuklara yönelik dini içerikli kitaplardan söz ettiğimizde, direkt dini mesajlar ve bilgiler içeren kitaplar anlaşılmaktadır. Bu eserlerin pek çoğu; akaide, ibadete, siyere ve muamelata dair yazılmış, çocuklara uygun olması için resimlenmiş ve dili sadeleştirilmiştir. Öte yandan bir eseri çocuklara yönelik yapan tek şeyin sade bir dil ve içerdiği resimler olmadığı açıktır. Burada mesaj kaygısının ön plana çıktığı, bu sebeple çocukları yakalayamayan yayınlar üretmekten öteye geçilememektedir. Mesajın anlatımla, resimlerin içerikle bir bütünlük içerisinde olduğu yapaylıktan uzak, çocuğun dünyasına hâkim, güncelin nabzını tutan eserlerin üretimiyle amacın hâsıl olacağı ortadadır. Turanalp de bu konuya parmak basmaktadır: "Estetik değerlerin farkında ve edebiyat diline aşina yazarların hayatın içindeki dini, kendi hayatlarında var olduğu ölçüde, özümsemiş bir şekilde ve olması gerektiği kadar eserlerinin içine kattıkları vakit ideal anlamda dinî içerikli bir edebiyat bileşiminden söz edilebilecektir." (Turanalp, 2017, 53).

Çocuk edebiyatında, çocuğun bakış açısı, çocuğa özgüllük ve çocuğun gerçeklik algısı üzerinde durulur. Çocuğun bakış açısını anlamak, onun gözünden dünyayı görmek ve algılamak önemlidir. Fazıl Hüsnü Dağlarca, çocuğun dünyasını anlamak

için çocuğun kendi dilini kullanmanın önemini vurgular. Onun ifadeleri, çocuğun nasıl düşündüğünü ve neyi nasıl sorguladığını anlamak için çocuğun bakış açısını değerlendirmenin gerekliliğini öne çıkarır (Şirin, 2016, 33).

1.4. Çocuk Edebiyatı ve Eğitim

Edebiyatta ve eğitimde, insanı ele alma ve onu her açıdan daha iyi bir noktaya taşıma çabası vardır. Her iki alanda da bireyin sürekli olarak daha iyiye ve ileriye gitmesi amaçlanır. Doğuştan gelen çocukla birlikte var olan merak duygusu, geniş hayal gücü, oyun eğilimi gibi değerlerin keşfedilmesi, işlenmesi ve geliştirilmesi, genellikle ebeveynlerin, öğretmenlerin, yazarların ve şairlerin ilgisine bağlıdır (Şimşek, 2016, 09).

Kavcar da edebiyat ve eğitim arasındaki bu amaç benzerliğinin altını çizer: “...insanları doğruya, güzele ve iyiye yönlendirmede, onları psikolojik ve sosyal açıdan etkilemede, sorumluluklarını hatırlatmada, çağın gereksinimlerine uygun bir şekilde yetişmelerinde, yeni fikirlerin yayılmasında ve sağlam bir kamuoyunun oluşturulmasında edebiyatın önemli bir rolü vardır. Bu açıdan, edebiyat ile eğitim arasında sıkı bir paralellik, ilgi ve yakınlık bulunmaktadır.” (Kavcar, 1999, 243).

Dünyayla etkileşimi ilk zamanlar merak üzerine kurulmuş, öğrenmek arzusuyla sürekli bir keşif hâlinde olan çocuklar için eğitim bir ihtiyaçtır denebilir. Öte yandan geleceğin mimarı olacak çocukların; bu meraklarının faydalı bir yöne kanalize edilmesi ve doğru şekilde giderilmesi için de eğitilmeleri gerekmektedir. Bu gereklilik tüm dünya ülkelerince kabul görmüştür. Çocuk edebiyatının ele alınması, okul öncesi dönemdeki çocuklarda güven duygusunun oluşmasına yardımcı olacaktır. Bu eğitim ve edebiyat aracılığıyla, çocuk yaşadığı çağda ve toplumda yerinin olduğunu anlayacaktır. Kendi kişiliğini geliştirmek için bu dönemde edindiği birikimlerden yaşam boyu faydalanacaktır. Öte yandan, okul öncesi dönemde eğitim almayan ve çocuk edebiyatıyla tanışmayan bir çocuk, toplumda uyumsuzluklarla karşılaşabilir. Bu durumda, kendi mutlu yaşamını kurmakta zorlanabilir (Ciravoğlu, 2000, 45).

Bir konunun somut kavramlar ve çocuğun özdeşim kurabileceği örnekler üzerinden sunulması öğrenmeyi kolaylaştırır. Çocuğun özellikle somut işlemler

dönemi adı verilen 4-9 yaşları arasındayken dinlediği ya da okuduğu edebi karakterlerle özdeşim kurma çabasının yüksek olduğu bilinmeli ve bu konuda edebiyattan faydalanılmalıdır. 6 yaş civarında hayal gücü iyice zenginleşen, öğrendikleri ve duydukları hikâyeleri anlatabilecek duruma gelen çocuklara, anlatma ve dinleme gücünü veren de edebiyat ve onun ürünleridir. Çocuk edebiyat sayesinde bilgisini, görgüsünü, sezgisini diğer bir ifadeyle bilişsel gelişimini de gerçekleştirmiş olur. Dinlediklerine uzun süre yoğunlaşabilen, sebep sonuç ilişkisi oluşturabilen, insanların farklı algılarının ve duygusal tepkilerinin olduğunu anlayan, toplum tarafından sevgi ve kabul duygusuna ihtiyaç duyan çocuklar için edebiyat bir gereksinimdir (Eyüp, 2016; Şahin, 2011).

1.5. Hikâye ve Eğitim

Eğitimde anlatılan konuların muhatapta amaçlanan düzeyde etki etmesi hedeflenmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için kullanılan pek çok yöntem, materyal, teori ve araç bulunmaktadır. Hiç şüphesiz çok eski zamanlardan bu yana kullanılan ve etkinliği yüksek yöntemlerden biri de hikâyelerdir. Eğitimde hikâyeleştirme, bir konuyu karşıdaki insanda ilgi uyandıracak, özdeşim kurmasını sağlayacak şekilde ilginç olaylar üzerinden anlatma yöntemidir. Edebi metinler, hikâyeler, masallar, menkıbeler, mitoslar, fabllar, meseller ve misaller, düşünce, duygu ve davranış eğitiminde kullanışlı birer araç olarak işlev görür. Doğru zamanda ve şekilde kullanıldığında, bir hikâye dil eğitiminin ana hedeflerini gerçekleştirmede ve yüksek kişisel gelişim üzerinde belirgin bir etkiye sahip olabilir. Örneğin, Şirazlı Sadi'nin Gülistan adlı eseri uzun yıllar boyunca dilbilgisi, mantık ve zihniyet eğitiminde ders kitabı olarak kullanılmıştır (Işıkdoğan, 2022, 8).

Bir anlatımı okurken ya da dinlerken kendinden parçalar bulmak, karakterle empati kurmak kişiyi anlatıma çeken ve kişinin konuyu kavrayışını kolaylaştıran etmenlerdendir. Hikâyenin eğitimde önemli bir teknik olarak kullanılmasını sağlayan faktör, hikâyenin kahramanlarıdır. Çünkü kahramanlar aracılığıyla hikâyenin dünyasına girilir. Hikâyenin okuyucusu, kahramanlarla empati kurarak onların bakış açısını ve düşünce tarzını keşfeder; sosyal roller kahramanlar vasıtasıyla öğrenilir. İnsan doğası gereği kendisini hikâyenin “iyi” kahramanlarıyla özdeşleştirmek ister. Bu

kahramanların kişilik özellikleri üzerinde etkilenir; onlarla beraber üzülür, sevinir ve olayların gidişatına göre kararlar alır (Okumuşlar, 2006, 237).

Sınırlı hayat deneyimlerine sahip insanlar, hikâyeler aracılığıyla çevrelerini, farklı insan tiplerini ve diğer canlıları tanır; bakış açıları genişler, olumlu ilişkiler kurmayı öğrenir ve farklılıklara karşı anlayış geliştirirler. Paylaşma, yardımlaşma, temizlik, çalışkanlık, saygı ve dürüstlük gibi birçok değer, hikâyelerle kazanılır. Hikâyelerdeki kahramanların karşılaştığı zorluklar ve yaşadığı duygular, insanın yalnız olmadığını ve başkalarının da benzer hisler yaşadığını hissetmesine yardımcı olur. Hikâyeler, kişinin hayallerini, duygularını, düşüncelerini keşfetmesine ve kişisel gelişimine katkı sağlar. Bilim kurgu ve fantastik hikâyeler, hayal gücünün gelişmesine, gerçekleri farklı bir açıdan görmeye ve dünyanın geleceği hakkında yaratıcı bir şekilde düşünmeye teşvik eder. Ayrıca, hikâyeler dil, sanat ve estetik açıdan da kişisel gelişime katkıda bulunabilir (Işıkdoğan, 2022, 9).

Eğitim denince birincil olarak akla çocuklar gelmektedir. Dünyaya yetişkinlerden farklı pencerelerden bakan; tecrübeleri kısıtlı, odak süreleri sınırlı ve eğlence/oyun merkezli zihin yapısına sahip çocuklar için kullanılacak eğitim metodu son derece önem arz etmektedir. Özellikle din eğitiminde yoğun bir şekilde bulunan soyut kavram ve konuların çocuklara öğretiminde hikâye gibi interaktif ve ilgi çekici bir türün kullanılması oldukça büyük öneme sahiptir. Hikâyelerin ilgi çekici olması, merak uyandırması ve dolaylı anlatımının etkili olması gibi sebepler, hikâyelerin din eğitiminde önemli bir rol oynamasını sağlar. Ayrıca hikâyelerdeki ahlaki değerlerin, mesajların ve konuların uygun bir şekilde ele alınması, kişinin sağlıklı bir ahlaki gelişimine katkıda bulunabilir (Çakar, 2007, 46).

1.6. Özkan Öze'nin Özgeçmişi ve Eserleri

Özkan Öze, 1974 yılında Adapazarı'nda doğmuştur. Eğitim hayatı lise son sınıfa kadar sürmüştür. Lise yıllarında Zafer Dergisi'nin yazı işlerinde çalışmaya başlamıştır. Uzun bir süre derginin yazı işleri müdürlüğünü yaptıktan sonra dergideki görevinden ayrılmıştır. Yazar, daha sonra yayıncılık hayatına editör olarak devam etmiştir. Bir süre Uğurböceği Yayınları'nın editörlüğünü yapmıştır. Hem kendi ismiyle (Özkan Öze) hem de Tarık Uslu ismiyle pek çok kitabı yayınlanmıştır. Tarık Uslu müstearını

popüler bilim kitaplarında kullanmıştır. Yazdığı kitaplar birçok dile çevrilmiştir. Yazı çalışmalarına aralıksız sürdüren Öze, evli ve iki çocuk babasıdır.

Özkan Öze (Tarık Uslu)'nin başlıca yayımlanmış eserleri şunlardır:

- Allah'ın Güzel İsimleri
- Merak Ediyorum Seti
- Allah'ın Güzel İsimlerini Neden Öğrenmeliyim
- Kur'an Okumayı Neden Öğrenmeliyim
- Küçük Sahabiler Seti
- Çocuklar Allah'ı Sorduğunda
- Genç Adam ve Allah
- Dersimiz Güzel Ahlak
- Dersimiz Amentü
- Çaylak ile Filozof Serisi
- Küçüklerin Büyük Soruları Seti
- Ölmek Ne Demek
- Melekler Kız mı Erkek mi
- Cennet Nasıl Bir Yer
- Peygamber Efendimiz
- İsmail Hâl ve Gidişat Zayıf
- Elveda Ağustos Böceği
- Nasıl Müslüman Oldular Serisi
- Peygamberimizin Özellikleri ve Güzellikleri Serisi
- Peygamberin Genç Arkadaşları Medine Gençleri
- Sormagir Mahâllesi Hikâyeleri
- Peygamberin Genç Arkadaşları Mekke Gençleri
- Dersimiz Namaz
- Şu Acayip İnsan Vücudu
- Şu Acayip Kulaklar
- Şu Acayip Ağaçlar
- Şu Acayip Anneler

- Şu Acayip Sürtingenler
- Şu Acayip Gözler
- Şu Acayip Kelebekler
- Şu Acayip Karıncalar
- Şu Acayip Arılar
- Şu Acayip Balıklar
- Şu Acayip Kuşlar
- Şu Acayip Hücre
- Şu Acayip Atom
- Şu Acayip Uzay
- Şu Acayip Böcekler
- Şu Acayip Sinekler
- Şu Acayip Gökyüzü
- Şu Acayip Beyin
- Şu Acayip Hayvanlar
- Şu Acayip Yeryüzü
- Şu Acayip Bitkiler
- Şu Acayip Işık ve Renk
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Dinozorlar
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Balinalar
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Dünya
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Güneş
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Atmosfer
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Kurbağalar
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Ay
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Gezegenler
- Daha Da Küçükler İçin Şu Acayip Salyangozlar
- Çarp Yoksa Ben Çarparım
- Bilim Öyküleri
- Peygamberimiz'in Güzel İsimleri
- Saadet Asrından Neşeli Hatıralar
- Peygamber Hikâyeleri Seti

- Mucizeler Fabrikası
- Büyük Karanlığın Sırrı
- Rabbim Allah
- İbn Hâldun ile Çölde Bir Seyahat
- İbn Sînâ ile Uçan Adamın Peşinde
- İbn Tufeyl İle Akıl Adasında Bir Başına
- Gazalî İle Ateş ve Pamuk Arasında
- Hüzünlü Tebessümler
- Kur'anı Merak Ediyorum
- Ali Gel ve Maceraları Serisi
- Lulu Mercan / Hayatı Öğreniyor Serisi
- İnanca Tuzak Kuran Sorular ve Cevapları

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi

Özkan Öze'nin okul öncesi diye nitelendirebileceğimiz yaş grubundaki çocuklar için yazdığı “Daha da Küçükler İçin Allah’ı Merak Ediyorum” serisini din eğitimi açısından incelemek ve değerlendirmek amacıyla yaptığımız çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemlerin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına odaklanan bir araştırma türüdür. Bu kapsamda, dokümanlar önemli bilgi kaynaklarıdır. Araştırmacı, veriyi elde etmek için herhangi bir görüşme yapmadan zamandan tasarruf edebilir (Yıldırım- Şimşek, 2013, 218). Durum çalışması ise, araştırmacının gerçek hayattaki sınırlı bir sistem (örneğin bir durum) veya belirli bir zaman diliminde birden fazla sınırlı sistemler (durumlar) üzerinde yoğunlaştığı, çoklu veri kaynaklarından (gözlemler, görüşmeler, görsel-ışitsel materyaller, belgeler ve raporlar gibi) detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durumu betimleme veya duruma özgü temaları ortaya çıkarma amacı taşıyan nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2013, 97). Doküman incelemesi yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım- Şimşek, 2013, 217). Başka bir deyişle, doküman incelemesi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Doküman incelemesi, basılı ve elektronik materyalleri içeren tüm belgelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi için sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi, doküman incelemesi de verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir, böylece anlam çıkarma, ilgili konu hakkında anlayış geliştirme ve ampirik bilgi oluşturma sağlanır (Wach, 2013- Corbin - Strauss, 2008 akt. Kırıl, 2020).

2.2. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak “Kitap İnceleme ve Değerlendirme Formu” kullanılmıştır (Bk. EK1). Ayşegül Deniz ve Mübeccel Sara Gönen tarafından

geliştirilen “Resimli Öykü Kitaplarını Değerlendirme Ölçeği” maddelerinin yanı sıra, Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş grubu değerler eğitimi programında yer verilen değerlerden yararlanılmış olup, araştırmamızın problemleri çerçevesinde yeni sorular ilave edilmiştir. Form maddelerinin oluşturulması sonrasında ortaya çıkan “Kitap İnceleme ve Değerlendirme Formu’na İlişkin Uzman Görüşü Bildirim Formu” aracılığıyla (Bk. EK2) uzman görüşü alınmış olup görüşler doğrultusunda son hâli verilmiştir.

2.3. Veri Toplama Süreci

Çalışmaya, Özkan Öze’nin bu çalışmaya konu olan eserlerinin teminiyle başlanmıştır. Genelden özele bir yol izlerken; öncelikle çocuklar için yazılan kitapların din eğitimi bağlamında incelemesini konu edinen makale, tez, kitap ve görsel, işitsel (video vs.) materyallerin literatür taraması yapılmıştır. Tarama sonrası materyaller incelenmiştir. Aynı zamanda çeşitli kanallardan yazar hakkında bilgiler toplanmış, çalışmamız dâhilinde olmayan ancak bu çalışmaya katkısı bulunabileceğini düşündüğümüz bazı eserleri de incelenmiştir. Çalışmamızda incelenen eserin tek bir ciltte toplandığı nüshası temel alınmıştır.

2.4. Veri Analizi

Bu araştırmada, nitel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre, nitel veri analizi; veri toplama, veri azaltma, veri gösterimi, sonuçlar çıkarma ve doğrulama olmak üzere üç aşamadan oluşur. Toplanan verilerin analizinde, betimsel ve içerik analizi yanı sıra söylem analizi, doküman analizi gibi teknikler de kullanılmaktadır (Yıldırım- Şimşek, 2013). Bogdan ve Biklen, nitel veri analizini araştırmacının verileri düzenlediği, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, desenleri ortaya çıkardığı, önemli değişkenleri keşfettiği ve hangi bilgileri rapora yansıtacağına karar verdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. (Bogdan, R. C.- Biklen S. K., 1992, akt. Özdemir, 2010)

Araştırmamız kapsamında betimsel analiz ve içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Araştırmamızda ilk olarak analiz öncesi belirlenen temalar, alt temalar

ve kodlar dikkate alınarak kodlama yapılmış; daha sonra eserler daha detaylı incelenerek içerik analizi yapılmıştır.

Kodlamalar yapıldıktan sonra elde edilen bulgular bütüncül olarak ele alınmış ve eserler ilgili maddeler bakımından tekrar gözden geçirilerek her bir kitap için ayrı ayrı “Kitap İnceleme ve Değerlendirme Formu” doldurulmuştur. Eserler içerik, iç tasarım ve resimlenme, kapak tasarımı ve resimlenmesi ile alan bilgisi ve din eğitimi açısından analiz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Görsellere İlişkin Bulgular

3.1.1. Kapak Görselinin Çocuk Gerçekliğine Uygunluğu

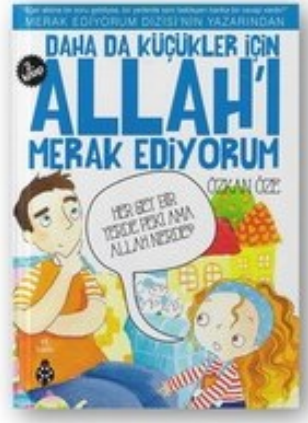
Çocuk kitaplarının kapak düzenlemesi, kitabın ilk izlenimini oluşturur ve çocukların ilgisini çekmek için kritik bir rol oynar. İyi tasarlanmış bir kapak, çocuğun merakını uyandırarak onu kitabın dünyasına davet eder. Bu, okuma alışkanlıklarının gelişmesi ve çocuğun kitaplara olan ilgisinin artması açısından çok önemlidir. Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine uygun şekilde tasarlanmış bir kapak, kitabın içeriği hakkında da ipuçları vererek çocukların kitaba olan ilgisini artırabilir ve onları yönlendirebilir (Yılmaz, 2016).

Birinci kitapta kapak resminde hikâyelerin ana karakteri olan Meryem isimli kızın başındaki kedi figürüne baktığı bir çizim kullanılmıştır. Aynı görsel kitabın iç sayfalarından birinde de kullanılmıştır. Kapak görseli için ayrı bir görsel kullanılmayıp kitabın iç tasarımında kullanılan çizimlerden seçilmiştir.

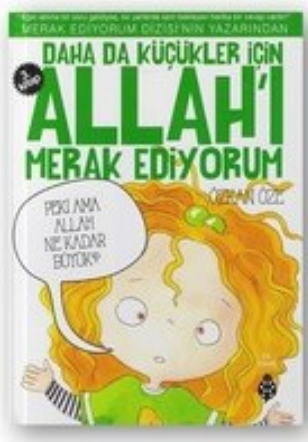
Görsel 1. Birinci kitap kapak görseli

İkinci kitapta kapak resminde hikâyelerin ana karakteri olan Meryem isimli kız çocuğunun babasıyla konuştuğu ana dair bir çizim kullanılmıştır. Kapak için ayrıca bir çizim yapılmamış olup kitap içerisinde kullanılan resimlerden biri kullanılmıştır. Babanın düşünürken resmedilmesi bakımından içeriği yansıtan bir kapak görselidir.

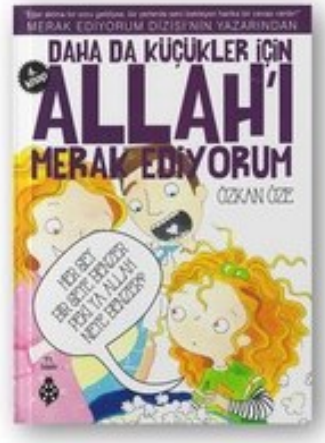
Görsel 2. İkinci kitap kapak görseli

Üçüncü kitapta kapak resminde hikâyelerin ana karakteri olan Meryem isimli kız çocuğunun yakın plan bir çizimi kullanılmıştır. Bu çizim, serinin dördüncü kitabının iç sayfalarında yer almaktadır. Kapak görseli için ayrı bir görsel kullanılmayıp dördüncü kitabın iç tasarımında kullanılan bu çizim, kapak görseli olarak seçilmiştir. Görselin; çocuk gerçekliği, çocuğun ilgi alanları ve beğenileri göz önünde bulundurulduğunda kapak görselinin ilgi çekici ve okuma isteği uyandırır nitelikte olması gerekmektedir. Ancak bu görsel herhangi bir çizim teknik farklılığı içermeyen, sıradan bir çizim olarak nitelendirilebilir. Kitabın kapağı, çocuk okuyucuların dikkatini çekmek için gerekli olan görsel cazibeyi sağlayamamaktadır. Kapağın genel tasarımı, çocukların ilgisini uyandırmada ve merak duygusunu harekete geçirmede yetersiz kalmaktadır. Bu eksiklik, kitabın pazarlanabilirliği ve okunma oranı üzerinde olumsuz bir etki oluşturabilir.

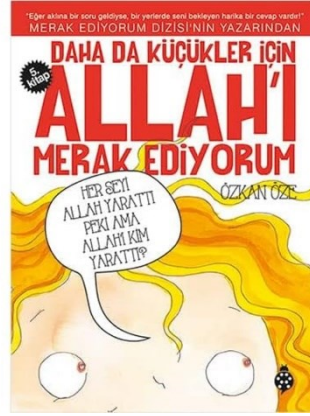
Görsel 3. Üçüncü kitap kapak görseli

Dördüncü kitapta kapak resminde hikâyelerin ana karakteri olan Meryem isimli kız çocuğunun anne babasıyla patlamış mısır yediği ana dair bir çizim kullanılmıştır. Kapak görseli kitabın iç tasarımında kullanılan çizimlerden seçilmiştir. Eğlenceli bir an resmedilmiş olmasına karşın kapak görseli içeriği yansıtır nitelikte değildir. Okurun içerikle anlam bağlantısı kuramayacağı dahası alakasız bulacağı bir durum söz konusudur. Kitabın iç sayfalarına baktığımızda Allah'ın neye benzediğini soran Meryem karakterinin, patlamış mısırları farklı varlıklara benzediği görülmektedir. Kitapta “Her şey bir şeye benzer peki ya Allah neye benzer” sorusuna cevap aranmaktadır. Böyle bir anlam bağlantısı kurulması hedeflenmişse de yaş grubunun kavrama özelliklerinden ve ebeveyn/educitmcilerin bu uzak ve uyumsuz anlam bağlantısını kurmasının güçlüğünden yola çıkarak kapağın içeriği yansıtmadığını söyleyebiliriz.

Görsel 4. Dördüncü kitap kapak görseli

Beşinci kitapta hikâyelerin ana karakteri olan Meryem isimli kız çocuğunun başının gözlerini de içine alan dar bir kısmı kapak görseli olarak kullanılmıştır. Bu minvalde değerlendirildiğinde kitap kapağı, renk, kompozisyon ve karakter tasarımı açısından hedef kitle olan çocukların ilgisini çekmede yetersiz kalmaktadır. Görsel unsurların dikkat çekici olmaması, kitabın potansiyel okuyucuları tarafından fark edilme ve tercih edilme olasılığını azaltmaktadır.

Görsel 5. Beşinci kitap kapak görseli

Bu çalışmada incelenen beş eserde genel anlamda çocuk gerçekliğine kısmen uygun görsel kullanıldığı söylenebilir. Sulu boya ile el ile yapılmış olan görseller, sıcak renkler ve özgün çizgiler içermektedir. Yaratıcı denilemeyecek, çocuk okuyucuların dikkatini çekmek için gerekli olan görsel cazibeyi taşımayan niteliktedir. Kapak görselleri kitapların iç sayfalarında kullanılan resimlerden seçilmiştir.

3.1.2. Metin-Resim Dengesi

Kelimelerin görsel sunumu olan resimler, hem metin hakkında fikir verir hem de metnin daha anlaşılır olmasına katkı sağlar. Resimli okul öncesi çocuk kitaplarında, metin ve resim dengesi, çocukların gelişimsel düzeyleri ve dikkat süreleri göz önünde bulundurularak dikkatle tasarlanmalıdır. Metinler kısa, anlaşılır ve yaş grubuna uygun kelimelerden oluşmalı; resimler ise metni destekleyici, anlatımı pekiştirici ve çocuğun ilgisini çekecek şekilde ayrıntılı olmalıdır. İdeal denge, her sayfada görsel öğelerin metni tamamlayıcı ve açıklayıcı bir rol üstlenmesi, böylece çocukların hem dil hem de görsel algı becerilerinin eşzamanlı olarak geliştirilmesidir. Metinlerin çok uzun olmaması, resimlerin ise dikkat dağıtıcı olmayacak şekilde sade fakat etkileyici olması önemlidir. Küçük yaş gruplarındaki çocuklar için daha fazla resim kullanılması, onların ilgisini çekmek ve hikâyeyi anlamalarını kolaylaştırmak açısından önemlidir.

Birinci kitapta jenerik ve iç kapak hariç 28 sayfalık eserin 22 sayfasında toplam 24 resim kullanılmıştır. Buna göre resim sayısının yeterli olduğu söylenebilir. Ancak metinler bu yaş grubu için fazla uzun, sayfadaki yoğunlukları okul öncesine yönelik yayınlanan güncel kitaplardan farklı olarak oldukça fazladır.

İkinci kitapta 28 sayfada 19 resim bulunmaktadır. 4-6 yaş grubunda olan çocukların ilgisini çekme bakımından bu resim miktarının yeterli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sayfalardaki metin yoğunluğu belirttiğimiz üzere fazladır.

Üçüncü kitapta 26 sayfada 17 adet resim bulunmaktadır. Buna göre her sayfadan birinden fazlasında resim yer aldığını söylemek mümkündür. Okul öncesi yaş grubunda olan çocukların ilgisini çekme bakımından bu resim miktarı yeterli olarak değerlendirilebilir. Buna karşın sayfaların tamamını kaplayan yoğun miktardaki metinler çocukların hikâyeyi anlamalarını zorlaştırabilir.

Dördüncü kitapta 28 sayfada 15 adet resmin bulunduğu görülmüştür. Buna göre okul öncesi yaş grubundaki çocukların ilgisini çekmesi bakımından resim miktarının yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Metin yoğunluğunun sayfada fazla olması ise yaş grubu düşünüldüğünde olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Beşinci kitapta 28 sayfa olan kitapta 20 adet resmin bulunduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında resim sayısının yeterli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak serinin diğer kitaplarında söz konusu olan sayfalardaki metin yoğunluğu, bu kitapta da bir sorun olarak önümüze çıkmaktadır. Bu yaş grubundaki çocukların dikkat süreleri oldukça kısadır. Yoğun metin, çocukların dikkatini sürdürmemesine ve kitabı bırakmalarına neden olabilir.

Bu çalışmaya konu olan eserler incelendiğinde resim sayısı sayfa sayısına oranla kısmen uygun görünse de sayfaların tasarımında metinlerin yoğun olarak yerleştirilmesi, kitabın sayfa sayısı bakımından hacminin küçük olması sebebiyle metinler çok fazla yoğunluktadır. Okul öncesi çocukların bilişsel kapasiteleri sınırlıdır ve yoğun metin, okuyucunun dikkatini toplama ve anlamasını zorlaştırabilir. Bilişsel yük teorisine göre, aşırı bilgi, çocukların bilgi işleme kapasitesini aşabilir ve öğrenmeyi engelleyebilir. Bugün okul öncesi yaş grubuna hitaben yayınlanan kitaplarda “az metin çok resim” tekniği yaygındır. Tam sayfayı kaplayan sanatsal denebilecek özdeki çizimlerin üzerlerine ya da yan sayfalarına yerleştirilen birer ikişer cümlelik metinler sayfa tasarımında dikkat çekmektedir. Çocuklar, hikâyeleri anlamak için görsel ipuçlarına ihtiyaç duyarlar. Yoğun metin, görsel ipuçlarının

eksikliğine neden olabilir. Oysa bu çalışmaya konu olan eserlerde metinler neredeyse bir sayfanın tamamını dolduracak yoğunluktadır. Sayfa sayısının artırılması, çizimlerin de artırılarak sayfalardaki metin yoğunluğunun sayfalara bölüştürülmesi yaş grubunun ilgisini çekmesi bakımından daha uygun olacaktır. Sayfa sayısının artırılması, metin dağılımının sayfa başına birkaç cümle olacak şekilde yapılması durumunda bu sorun ortadan kalkabilir. Bu durumda şu anki resim miktarı da yeterli olmayacaktır.

3.1.3. Görsellerin Karakterlerin Duygularını Yansıtması

Çocuk kitabındaki resimler, karakterlerin duygularını etkileyici bir şekilde aktarma başarısıyla öne çıkmaktadır. Yüz ifadeleri ve beden dili aracılığıyla, karakterlerin heyecan, merak ve sevgi gibi duyguları çarpıcı bir biçimde yansıtılmaktadır. Bu çalışmaya konu olan eserlerde karakterlerin duygularının doğru aktarıldığını söylemek mümkündür. Beden dili ve yüz ifadeleri ile sıcak ve samimi bir atmosfer oluşmasına olanak sağlamıştır.

Birinci kitapta babasının Meryem karakterini öptüğü sahnede, kız çocuğunun mütebessim ve huzurlu ifadesi ile sevgi duygusu doğru bir biçimde aktarılmıştır. Yine aynı eserde Meryem'in dondurma gördüğünde duyduğu mutluluk ve heyecan, karakterin geniş açılmış gözleri ve gülümsemesi, çocuk okuyucuların bu duyguyu doğrudan hissetmesini sağlamıştır. Merak duygusu ise karakterlerin hafifçe eğilmiş başları ve dikkatle baktıkları nesnelere vurgulanmıştır. Bu görsel unsurlar, çocukların hikâyeye duygusal bağ kurmalarına yardımcı olarak, okuma deneyimini daha zengin ve anlamlı hâle getirmektedir.

Görsel 6. Dondurmayı görünce sevinen çocuk çizimi.

İkinci kitapta Meryem karakterinin düşündüğü sahnede duygusu, ellerini yanağına koyması ve dikkatlice incelediği nesnelere başarıyla iletilmiştir. Sevgi dolu anlarda ise, karakterlerin birbirlerine konumları ve yumuşak, pastel tonların kullanımı, bu duygunun sıcaklığını ve samimiyetini görsel olarak desteklemiştir. Bu tür illüstratif teknikler, çocuk okuyucuların hikâyeye daha derinlemesine bağlanmalarını sağlarken, onların duygusal zekalarının gelişimine de katkıda bulunur.

Üçüncü kitapta baba ve annenin karşılıklı oturdukları bir an resimlenmiştir. Burada annenin ellerini birbirinin üzerine koyuşu, ayaklarının mahcup bir biçimde duruşu, boynunun bükük oluşu gibi beden dilini oluşturan unsurlar ve babanın yüz ifadesi ile ellerinin konumu ve sonraki sayfada babanın annenin yanından ayrılışı ve bu sırada annenin bakışı anne baba arasında bir gerginlik-kırgınlık olduğu imajı vermektedir. Ancak metne baktığımızda anne babanın ortak bir sıkıntılarını olduğundan bahsedilmektedir. Bu bakımdan bu iki sahnede karakterlerin duygularının doğru aktarılmadığı söylenebilir. Tutarsız duygusal aktarımlar, çocukların metinde verilmek istenen mesajı yanlış anlamalarına sebep olabilir. Eserin geri kalanında kullanılan görsellerde karakterlerin duygularının doğru aktarıldığı söylenebilir.

Görsel 7. Baba ve annenin sıkıntılı bir durum içinde oldukları anların anlatıldığı görsel.

Görsel 8. Babanın sıkıntılı bir hâlde odayı terk ettiği görsel.

Dördüncü kitapta çocuk karakteri sebze yemek istemez, bu yüzden yüzünü buruşturur kollarını bağlar. Anne ise buna öfkelenir, kaşlarını çatar. Her iki karakterin de yüz ifadesi ve vücut dili duygusuyla uyumludur. Bu örnekte olduğu gibi ilerleyen anlatımlarda Meryem karakterinin patlamış mısırı gördüğünde yüzüne yayılan gülümsemesi, kocaman açılan gözleri mutluluk duygusunu doğru anlatmaktadır. Eserde karakterlerin duyguları gerçeklikle ve hikâyedeki anlatımla uyumlu olarak resimler aracılığıyla aktarılmıştır.

Beşinci kitapta görsellerin duygusal yoğunluğu ve detayları, karakterlerin hissettiklerini okuyuculara güçlü bir şekilde iletmektedir.

3.1.4. Metin-Resim Uyumunu

Resimli çocuk hikâye kitaplarında metin ve resim uyumu, hikâyenin etkileyciliği ve çocukların anlamlandırma süreci açısından büyük önem taşır. Metin ve resim arasındaki uyum, çocukların okuma sürecine aktif katılımını sağlar ve anlatılan hikâyeyi daha canlı ve anlaşılır kılar. Resimlerin metinle eş zamanlı ilerlemesi çocukların hikâyeyi tam anlamıyla deneyimlemeleri için kritik bir faktördür. Bu çalışmaya konu olan eserlerde yer yer bu kritere uyulmamışsa da genel anlamda metin-resim uyumunun gözetildiğini söylemek mümkündür.

1. kitapta; metinde dondurmadan bahsedildiğinde sayfada bulunan dondurma ve ona iştahla bakan çocuk görseli, eserde metin-resim uyumunun gözetildiğine bir örnektir.

İkinci kitapta meyvelerden, kuşlardan, çiçeklerden bahsedilen metin ile uyumlu olarak meyveleri, kuşları, çiçekleri içeren resim karşılıklı sayfalarda yer almaktadır. Öte yandan kız çocuğunun yaptığı resimden bahsedilirken, “ağaçlar ve kahverengi kuşlar” şeklinde bir anlatım kullanılmaktadır. Ancak, bu ifadeye rağmen görselde yalnızca tek bir ağaç ve sarı bir kuşun bulunması, çocuk okuyucular açısından dikkat çekici bir çelişki oluşturmaktadır. Özellikle okul öncesi yaş grubundaki çocuklar, görsel ve metin arasındaki bu tür tutarsızlıkları fark etme konusunda oldukça hassastırlar. Bu yaş grubu, bilişsel gelişim süreçleri gereği, görsel-işitsel uyumsuzlukları kolayca tespit edebilme yeteneğine sahiptir ve bu tür çelişkiler onların dikkatini dağıtabilir veya rahatsızlık hissi uyandırabilir. Çocukların gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, görsel ve metin arasındaki uyumun sağlanamaması, çocukların okuma deneyimlerini olumsuz etkileyebilir. Piaget'nin bilişsel gelişim teorisi ve Vygotsky'nin sosyo-kültürel öğrenme kuramı, çocukların öğrenme süreçlerinde çevresel ve dilsel uyumun önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, metin ile görsellerin uyumsuzluğu, çocukların anlamlandırma süreçlerini zorlaştırabilir ve kitabın sunduğu mesajı doğru bir şekilde algılamalarını engelleyebilir.

Çocuk edebiyatında görsel anlatımın metinsel anlatımla tutarlı olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu tutarlılık, çocukların okuma sürecinde metin ve görseller

arasında anlamlı bağlar kurmasına olanak sağlamaktadır. Eğer bir karakter metinde iki yaşında olarak tanımlanıyorsa, görselde de bu yaşa uygun fiziksel özelliklerin ve davranışların yansıtılması gerekmektedir. Bu uyumsuzluk, çocukların kavramsal ve görsel bilgileri eşleştirme yeteneklerini olumsuz etkileyebilir ve hikâyenin inandırıcılığını zedeleyebilir.

Üçüncü kitapta 73. sayfada metinde “henüz iki yaşında bile olmayan” bir çocuk tasvir edilirken görselde bu çocuğun oyuncak bebek gibi resmedilmesi çocukların hikâyeyi anlamalarını ve karakterlerle duygusal bağ kurmalarını zorlaştırabilir. Bunun dışındaki görseller metin-resim uyumu taşımaktadır.

Görsel 9. Metinde 2 yaşlarında “tombalak” bir çocuk olarak tarif edilen karakter çizimi.

Dördüncü kitapta görseller, metinle uyumlu olarak karakterlerin içsel dünyasını ve olayların gelişimini doğru bir şekilde tasvir etmektedir. Görsel ve metin arasındaki uyum, okuyucuların hikâyeye bütünsel bir yaklaşım geliştirmesine olanak tanır. Örneğin, anne baba ve çocuğun keyifle patlamış mısır yediği sahnede; görsel bu durumu renkler, nesnelere, karakter ifadeleri ile detaylandırarak metnin anlatımını desteklemektedir.

Beşinci kitapta 127. sayfada önceki ya da sonraki sayfayla bir anlam bağlantısı bulunmayan bir biçimde hayvan görseline yer verilmiştir. Görsel ile anlam bağlantısı kurulabilecek metin görselden iki sayfa sonra “...yıldızları, hayvanları, dağları...” şeklinde tek kelime ile zor bir bağlantı kurularak yer almaktadır. Burada metin- resim uyumu bulunmadığı söylenebilir. Eserin geri kalan kısmında metin-resim uyumu sağlandığını söylemek mümkündür.

Görsel 10. Metinle uyumsuz görsel örneği.

3.1.5. Renk Kullanımı

Resimli okul öncesi hikâye kitaplarında renklerin kullanımı, çocuğun görsel algısını geliştirmenin yanı sıra duygusal ve bilişsel süreçlerini de desteklemektedir. Renkler, çocukların dikkatini çekerek hikâyeye olan ilgilerini artırır ve anlatının anlamını pekiştirir. Parlak ve canlı renkler, çocukların duygu durumlarını etkileme potansiyeline sahipken, belirli renk kombinasyonları karakterlerin ve olayların duygusal tonunu yansıtır. Ayrıca, renkler aracılığıyla karakterler arasındaki farklılıklar vurgulanabilir ve böylece çocukların soyut düşünme becerileri geliştirilir. Renklerin stratejik kullanımı, hikâyeye anlatımında anlatıcının vermek istediği mesajın güçlenmesine ve çocukların hikâyeyi daha iyi anlamalarına katkı sağlar. Gönen'e göre, okul öncesi dönemdeki çocukların henüz okumayı bilmedikleri göz önünde bulundurulduğunda, hikâyelerin görseller aracılığıyla anlatılması büyük önem taşır. Bu nedenle, resimli kitaplarda kullanılan görsellerin, çocukların dünyasını yansıtan,

onların ruhsal yapısı ve zihinsel gelişim düzeylerine uygun şekilde tasarlanmış olması gerekmektedir. Görsel kompozisyonlarda denge, uyum, zıtlık, birlik, simetri, ahenk ve hareket gibi temel sanat prensiplerine dikkat edilmelidir. Ayrıca, detaylar ve renklerin, metnin içeriğiyle uyumlu olması, hikâyenin etkili bir şekilde iletilmesine katkıda bulunur (Gönen, 2013, 32 akt. Ulutaş, 2017, 602-610).

Bu çalışmaya konu olan eserde, kitaptaki renk paleti, çocukların bilişsel gelişim süreçleri dikkate alınarak seçilmiş; renkler, karakterlerin duygusal durumlarını ve hikâyenin genel atmosferini destekleyecek biçimde kullanılmıştır. İncelenen çocuk kitabında kullanılan sulu boya teknikleriyle elle çizilmiş resimler, çeşitli sanat ve teknik unsurlar içermektedir. Ancak, sulu boya uygulamasının doğası gereği, bazı resimlerde çizgi dışına taşan boyalar, tutarsız renk geçişleri ve tekrar eden motiflerde farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu tür farklılıklar, sanat tekniğinin getirdiği doğal bir varyasyon olup, resimlerin her birinin özgün ve bireysel bir karakter taşımasına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu durumun çocukların görsel algısını etkileyebileceği ve anlatımın tutarlılığını belirli ölçülerde etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kitapta kullanılan bu teknik, görsel çeşitlilik ve estetik değer sunarken, tutarlılığı sağlamak için ek düzenlemeler gerektirebilir. Bu durum serinin tüm kitapları için geçerlidir.

3.1.6. Tasarım Tekniği

Resimli çocuk kitaplarında yazı, resmin bir parçası olarak kabul edilir. Yazı ve resmin uyumlu bir şekilde yerleştirilmesi, metnin etkisine ve anlaşılmasına katkı sağlar. Yazının yerleştirilme varyasyonları, çocuğun kitaba odaklanmasını doğrudan etkiler. Resmin içeriği ile yazının senkronize bir şekilde yerleştirilmesi, çocukların hem görsel hem de metinsel unsurları daha iyi anlamalarını sağlar. Bu etkileşim, çocukların hikâyeyi derinlemesine anlamalarına ve metindeki önemli noktaları daha iyi kavramalarını sağlar. İyi bir uyum, çocuğun kitapla daha güçlü bir bağ kurmasına yardımcı olabilir (Erdal - Erdal, 2023,135).

3.1.6.1 Yazı Karakteri

Resimli çocuk kitaplarında kullanılan yazı karakteri, çizimler ile uyumlu olmalıdır. Çocuk kitaplarında genellikle tırnaklı (serifli) yazı karakterleri tercih edilerek okuma kolaylığı sağlanır. Bu karakterler, harflerin uçlarındaki küçük detaylar sayesinde okuma sürecinde gözün takip etmesini kolaylaştırır. Özellikle okul öncesi çocuklar için yazı karakterlerinin net ve belirgin olması, okuma alışkanlıklarının gelişmesine yardımcı olur (Alpaslan- Aksoy, 2022, 62). Bu çalışmaya konu olan eserde, tırnaklı fontların kullanılması, metnin çocukların dikkatini çekmesine ve okuyabilme yeteneklerinin desteklenmesine olanak tanımaktadır. Bu tercihin, çocukların harfleri tanıma ve metni anlama süreçlerini destekleyici nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Metnin akışına göre, heyecanlı söylemlerde puntonun boyutu, rengi ve yazı karakterindeki değişikliklerle vurgu yapılabilir. Bu vurgu, ebeveynlerin metni okurken ses tonlarını değiştirmeleri gereken yerlerde kullanılabilir. Örneğin, karakterlerin duygusal tepkilerini veya önemli olayları vurgulamak için yazının kalınlaştırılması veya renkli hâle getirilmesi etkili bir yöntemdir. Yazı karakterinin normalden daha koyu kullanılması veya dikkat çekici renklerdeki kelime veya kelime gruplarıyla da vurgu yapılabilir. Bu, çocukların metni daha iyi anlamalarına ve hikâyenin önemli kısımlarına odaklanmalarına yardımcı olur. Güncel çocuk kitaplarında, heyecanlı ve dinamik anlatım bölümlerinde punto ve renk değişimleri kullanılarak metnin vurgulanması, çocukların ilgisini çekme ve metnin etkisini artırma amacı güdülmektedir. Bu uygulama, metin içerisindeki önemli yerlerin görsel olarak öne çıkmasını sağlar ve çocukların dikkatini yönlendirir (Alpaslan- Aksoy, 2022, 61). Ancak, incelenen eserde bu tasarım ilkelerinin uygulanmadığı gözlemlenmektedir. Kitap, sade ve tek düze bir tasarım anlayışına sahip olup, renk ve punto değişimlerinden yoksundur. Bu durum, kitabın dinamik ve heyecan verici bölümlerinde görsel uyarıcıların eksikliği anlamına gelir, bu da metnin okuyucular üzerinde oluşturacağı etkiyi ve çekiciliği sınırlamaktadır. Tasarımın bu tek düzeliği, çocukların kitapla etkileşimlerini ve metni anlama süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu bakımdan kitap, çağdaş çocuk kitabı tasarım kriterlerine uymamakta ve güncelliğini kaybetmiş bir tasarım anlayışını yansıtmaktadır.

3.1.6.2. Sayfa Düzeni

Metnin sayfa düzeni içindeki konumu, tasarım bütünlüğü açısından önemlidir. Yaratıcı çocuk kitaplarında bloklama kullanımı, kitabı daha eğlenceli hâle getirir ve görsel öge ile yazı elemanının uyumlu bir sunumunu sağlar. Sayfa düzeni, metnin ve resimlerin bir bütün olarak algılanmasını sağlar ve çocuğun dikkatini çekme konusunda önemli bir rol oynar. Metin bloklarının, resimlerin içinde veya etrafında düzenlenmesi, hem görsel estetiği artırır hem de çocuğun hikâyeyi daha iyi takip etmesini sağlar. Ayrıca, metnin ve resmin etkileşimi, çocukların okuma ve görsel algı becerilerini geliştirir (Alpaslan- Aksoy, 2022, 61). Bu çalışmaya konu olan eserde, resimli çocuk kitaplarının tasarımında beklenen özgün ve yaratıcı sayfa düzeni ile metin yerleştirme biçimi yerine, sıradan yetişkin kitaplarına özgü geleneksel bir sayfa düzeni tercih edilmiştir. Metin yerleştirme, çocukların dikkatini çekmek ve metin ile görsel unsurlar arasında bir denge sağlamak için önemli bir araç olmasına karşın, bu eserde metin yerleşimi, herhangi bir görsel veya tipografik vurgudan uzaktır. Metin blokları, yetişkin kitaplarına özgü standart hizalamalarla düzenlenmiş olup, çocukların görsel algılarını ve ilgilerini destekleyici nitelikte değildir. Bu durum, kitabın hem estetik açıdan hem de işlevsellik açısından okul öncesi güncel çocuk kitabı standartlarına uygun olmadığı ve daha çok yetişkinlere yönelik bir tasarım anlayışını ya da eski tip bir tasarım tekniğini yansıttığı izlenimini vermektedir.

3.1.6.3. Punto Büyüklüğü

Okul öncesi çocuk kitaplarında yazı karakteri boyutu genellikle daha büyük tutulur ve yaş grubu büyüdükçe metin genişletilir. Bu yaş grubuna hitap eden kitaplarda tipografi, metne uyumlu ve dikkat çekici olacak şekilde tasarlanır. Büyük puntolar, küçük yaş grubundaki çocukların harfleri daha kolay tanıyıp ayırt etmelerini sağlar. Çocuk kitaplarında kullanılan punto, metnin okunurluğunu doğrudan etkiler. Yazıların 16-22 punto aralığında seçilen büyüklüklerde olması, okunurluğu artırır. Bu boyut aralığı, çocukların yazıyı rahatça okuyabilmesini sağlar ve metin ile çizim arasında denge kurar. İdeal punto boyutu, metnin hem estetik hem de fonksiyonel açıdan etkili bir şekilde sunulmasını sağlar (Erdal- Erdal, 2023, 133).

Bu çalışmaya konu olan eserler, okul öncesi yaş grubuna hitap etmesine karşın, metinler “18,5 punto Garamond Premium Roman” yazı karakteriyle oluşturulmuştur. Yetişkinlere yönelik eserlerde sıklıkla kullanılan Times New Roman ile uzman kişilerce ancak fark edilebilecek çok ufak farklılıkları bulunan bu font; genellikle daha büyük yaş gruplarına yönelik eserlerde tercih edilmekte olup, küçük yaş gruplarının görsel algısını ve okuma deneyimini desteklemek için daha sade ve büyük puntolu yazı karakterleri önerilmektedir. Ayrıca, eserin genel boyutlarına göre yazılar küçük görünmemekle birlikte, metin yoğunluğunun sayfa üzerinde aşırı derecede fazla olması dikkat çekmektedir. Bu durum, okul öncesi çocuklar için uygun bir okuma deneyimi sunmamakta ve sayfa düzeni açısından eserin okunabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Çocuk kitaplarının tasarımında, yaş grubuna uygun olarak, sayfa başına düşen metin miktarı optimize edilmelidir. Eserin mevcut durumu, kitap boyutu ve metin yoğunluğu açısından bu yaş grubuna uygunluk taşımamaktadır. Bu da hem sayfa düzeninde hem de genel tasarımda daha pedagojik bir yaklaşım gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3.1.6.4. Kitap Boyutu ve Kapak Cinsi

Resimli çocuk kitaplarının boyutlarını belirlemek, çocuğun kitabı sevmesi ve sahiplenmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Standart kitap boyutları genellikle en sık kullanılan ölçülerdendir. Kitap boyutları, çocuğun kitabı rahatça tutabilmesi ve sayfaları çevirebilmesi için uygun olmalıdır. Kapak kalitesi de önemlidir; sert, yırtılmaz karton kapak, kitabın ömrünü uzatır ve çocuğun hayal gücünü destekler. Karton kapaklar, kitaba daha dayanıklı ve değerli bir his katarken, kitabın uzun ömürlü olmasını sağlar. Kapak tasarımındaki kalite, kitabın fiziksel ömrü kadar çocukların kitaba olan ilgisini de etkiler (Erdal- Erdal, 2023, 135).

Söz konusu eserlerin çalışmamızda kullandığımız tek ciltlik nüshası, 16.5 x 22,5 cm ölçülerindedir. Eserlerin her birinin ayrı baskısında ise boyut 16.5x21 cm'dir. Her iki boyut ta bugün okul öncesi çocuk kitaplarında nadiren kullanılmaktadır. Okul öncesi yaş grubuna yönelik kitaplarda, büyük boyutlu kitapların tercih edilmesi genellikle önerilmektedir. Bu tercih, çocukların görsel algılarını geliştirmek, sayfa düzeni içinde metin ve görsel öğeler arasında denge sağlamak açısından önemlidir.

Büyük boyutlu kitaplar, çocukların kitabı rahatça tutabilmesini ve sayfalardaki görsel öğeleri ayrıntılı bir şekilde inceleyebilmesini sağlar. Ancak, incelenen eserde, bu yaş grubuna hitap eden bir kitap için önerilen büyük boyut yerine daha küçük bir kitap boyutu tercih edilmiştir. Kitap boyutuna ek olarak sayfalardaki metin miktarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Sayfa başına düşen metin yoğunluğu, çocukların dikkatini dağıtabilir ve metni takip etmelerini zorlaştırabilir. Bu durum, okul öncesi çocukların okuma sürecinde yaşadıkları zorlukları artırabileceği gibi, kitabın pedagojik değerini de olumsuz etkileyebilir. Öte yandan kalın kapağın ve kuşe kâğıdın tercih edilmesi bakımından hedef kitlenin ihtiyaç ve yönelimlerine uygun olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.7. Hayal Gücünü Desteklemesi

Kitaplarda sunulan çeşitli yaşantılar ve kaliteli ortamlar, çocuklara yeni bakış açıları kazandırır ve sorgulama yeteneklerini artırır. (Güleryüz, 2006) Kitabın başlangıcında çocuğa dinleme ve düşünme sorumluluğu yükleyen sanatçı, onu kendi benzersiz dünyasına çekerek hayal gücünün sınırlarını zorlar. Her sayfasında “Sonrasında ne olacak?” sorusunu uyandıran ve sürekli bir görsel uyarıcı olarak kullanılan resimler, çocuğun düşünme, sorgulama, akıl yürütme ve çıkarım yapma süreçlerini destekler. Renk ve çizginin ardında saklı olan doğa sevgisi, insan sevgisi ve yaşama sevgisi gibi insana özgü unsurlar, çocuğu sadece hayal kurmaya değil, aynı zamanda zihinsel bir çaba içine de çeker (Şahin, 2013, 1315). Çocuk kitaplarının önemini göz önünde bulundurduğumuzda, bu kitapların fiziksel tasarımı, içeriği ve resimleme özelliklerine dikkat edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. İncelenen eser, sulu boya tekniğiyle oluşturulmuş çizimlere sahiptir ve bu çizimlerin tümü sulu boya ile el işçiliğinin bir kombinasyonunu yansıtmaktadır. Çizimlerin estetik olarak sevimli ve sıcak bir hava sunduğu gözlemlenmiştir. Ancak, beş kitap boyunca benzer çizimlerin tekrarlandığı ve bu tekrarların esere özgünlük ve yenilik katmadığı değerlendirilmiştir.

Birinci kitapta 18. sayfada metinde “Önce yıldızları düşünelim!” dedi babası.” şeklinde bir cümle geçmektedir. Bu metne paralel olarak “başının üzerinde yıldızlar olan, gözlerini yummuş bir kız çocuğu” görseli kullanılmıştır. Bu durum, çizimlerde yaratıcı düşünme ve özgün yorumlama eksikliğini ortaya koymaktadır.

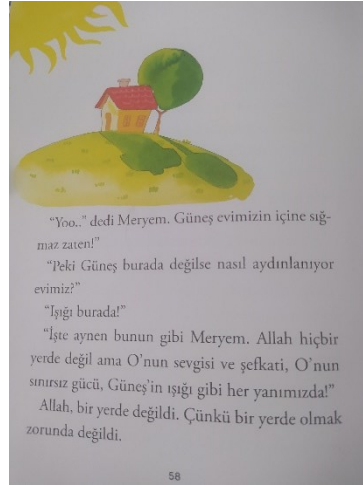

Görsel 11. Yıldızları düşünen kız çocuğu resimlemesi.

Günümüz okul öncesi kitapları genellikle, okuyucuya geniş ve kapsayıcı bir evren sunan, yaratıcı ve dinamik illüstrasyonlarla dikkat çeker. Bu tür kitaplar, çocukların hayal gücünü teşvik eder ve estetik algılarını zenginleştirir. Ancak, incelenen eser, bu modern eğilimlerden yoksun kalmakta ve yaratıcı özellikler açısından sınırlı bir derinlik sunmaktadır. Eserin sanatsal niteliği, orta düzeyde kalmakta olup, detaylandırma ve estetik zenginlik bakımından yeterli ancak; daha gelişmiş örneklerle karşılaştırıldığında daha yüzeysel bir düzeyde kalmaktadır. Bu bağlamda, eser, sanatsal ve yaratıcı özellikler açısından derinlik ve yenilik sunmamaktadır.

İkinci kitapta hikâyenin atmosferiyle uyumlu sıcak ve samimi görseller kullanılmasına karşın incelenen çizimler, metindeki ifadeleri doğrudan temsil etmekle sınırlı kalmaktadır. Örneğin sayfa 58'de “güneş ve ev” kelimelerinin geçtiği metnin olduğu sayfaya ev, ağaç, güneş vinyeti yerleştirilmiştir. Çizimler, metindeki öğelerin görsel temsiliyle yetinmekte ve hikâyenin atmosferini genişletmeye yönelik yaratıcı bir katkı sağlamamaktadır. Bu durum, görsellerin temel işlevini yerine getirdiğini, ancak metne derinlik veya yeni bir boyut ekmediğini göstermektedir. Çizimlerin metni doğrudan yansıtması, görsel materyallerin fonksiyonel olduğu, ancak estetik veya yaratıcı bir zenginlik sunmadığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bu tür

görseller, çocukların hayal gücünü destekleyici ve hikâyenin atmosferini genişleten yaratıcı bir nitelik taşımamaktadır. Görsellerin sadece yeterli düzeyde işlev gördüğü ve çocukların yaratıcı düşünme süreçlerini teşvik edici bir özellik taşımadığı sonucuna varılmaktadır.

Görsel 12. Metinde geçenlerin birebir resmedildiği güneş ve ev vinyeti.

Üçüncü kitap gerçek hayatın içinden, fantastik unsurlar içermeyen bir hikâye içermektedir. Baba ve kızın Allah ile ilgili sohbetleri ve günlük yaşamın çeşitli yönlerine dair konuşmalarından oluşan bu anlatı, doğal olarak çizimlerde aşırı hayal ürünü veya olağanüstü görsel unsurlar gerektirmeyebilir. Ancak, bu durum, çizimlerin yalnızca metni betimlemekle sınırlı kalması gerektiği anlamına gelmemektedir.

Çocuk edebiyatında, görsellerin sadece metni destekleyici değil, aynı zamanda hikâyeye ek katmanlar ve anlamlar kazandıracak nitelikte olması beklenir. Gerçekçi bir anlatı söz konusu olsa bile, görsellerin içeriğinde yer alacak ince mizah, yaratıcı detaylar ve dinamik unsurlar, hikâyenin akışını zenginleştirir ve çocukların ilgisini canlı tutar. Bu bağlamda, görsellerin yalnızca metni tasvir etmenin ötesine geçmesi, çocukların hayal gücünü harekete geçirmek ve hikâyeye daha derin bir boyut kazandırmak açısından önemlidir.

Metin ve görsel arasındaki bu uyum özellikle okul öncesi yaş grubundaki çocuklar için oldukça değerlidir. Bu yaş grubundaki çocuklar, anlatının içine çekilmeyi ve hikâyenin içerdiği beklenmedik detayları keşfetmeyi oldukça severler.

Dolayısıyla, çizimlerde yer alan mizahi öğeler, farklı bakış açıları ve hareketli kompozisyonlar, çocukların hikâyeye olan bağlılıklarını güçlendirebilir. Eserin, tüm bu unsurlar bakımından eksik olduğu, durağan bir çizim tekniği tercih edildiği söylenebilir.

Sonuç olarak, incelediğimiz eserlerde, çizimlerin yalnızca metni betimlemekle kalmayıp, bu sınırın ötesine geçerek hikâyeye ek bir boyut kazandırması gerektiği ifade edilebilir. Sulu boya tekniği kullanılarak çizilmiş olup, sevimli ve sıcak bir estetik sunmaktadır. El emeğiyle yapılan bu çizimler, kâğıt ve kalemle kurulan doğrudan ilişkiyi yansıtarak bir samimiyet hissi uyandırmaktadır. Ancak, sanatsal değer açısından, kitabın muadil eserlerle kıyaslandığında orta düzeyde kaldığı gözlemlenmiştir. Çizerin, tüm kitabı resimleme sürecinde devamlılığı sağlama konusunda yaşadığı zorluklar, çizimlerde ve boyamalarda kusurların ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu durum, eserin genelinde özen eksikliği olarak algılanabilmektedir. Görsellerin, metnin içeriğiyle uyumlu olmakla birlikte, mizah, farklılık ve dinamizm gibi unsurlarla zenginleştirilmesi, eserin pedagojik ve estetik değerini artıracak; böylece çocukların hem hikâyeden keyif almalarını hem de hikâyeye ile daha derin bir bağ kurmalarını sağlayacaktır.

3.1.8. Görsellerin Estetik Değeri

Kaliteli bir çocuk kitabı, amacı ve işlevi itibariyle çocuk okuyucunun ilgi ve dikkat seviyelerine uygun, sade ve samimi bir şekilde kaleme alınmış ve hazırlanmış, kendisine, çevresine ve yaşama farklı ve yenilikçi bakış açıları sunan, derin bir felsefeye ve edebi bir zevke sahip, edebiyat, sanat ve estetik açısından yüksek değerlere sahip, çocukların gerçekliklerine ve bakış açılarına uygun, onlara göre yazılmış ve görselleştirilmiş bir eserdir. Çocuk kitabı, çocuk gelişimini destekleyici niteliklere sahip olup, çocuğun doğduğu ve yaşadığı toplumun kültürel değerlerinden kopmadan, kendini tanımasına, sorunlarıyla yüzleşmesine, eğitimine ve gelişimine edebi ve sanatsal açıdan katkıda bulunan özellikler barındırır (Şirin , 2018, 22). Erken çocukluk döneminde, çocuklar görsel sanatlarla ilk tanışmalarını ve eğitimlerini resimli kitaplar aracılığıyla edinmektedir. Bu nedenle, çocukların nitelikli görsel uyarıcılarla hazırlanmış resimli kitaplarla karşılaşmasının önemi belirgin bir şekilde

ortaya çıkmaktadır. Sever'in belirttiği üzere, sanatçı hassasiyetiyle hazırlanmış çocuk kitabı illüstrasyonları, erken çocukluk döneminde sanat eğitiminin en etkili ve doğrudan yolunu sunmaktadır. Bu bağlamda, kitaptaki görsellerdeki kusurlar, çizimlerin teknik ve estetik kalitesini olumsuz yönde etkilemekte, kitabın sanatsal bütünlüğünü zayıflatmaktadır.

Görsel 13. Çizim kusurlarına dair görsel örnekler.

Oyuncak kutusunun boyamalarındaki taşmalar, babanın kıyafetindeki boyama hataları gibi çizimlerde gözlemlenen hatalar ve özen eksiklikleri, eserin sanat ve pedagojik değerini azaltmakta ve kitabın genel kalitesini orta düzeyde tutmaktadır. Sürdürülebilir bir görsel devamlılık sağlamadaki zorluklar, bu durumun temel nedenleri arasında yer almaktadır.

Kitabın görsel unsurlarının, sanatsal ve teknik açıdan daha yüksek standartlarda olması, kitabın estetik değerini artırma potansiyeline sahip olacaktır. Görsellerin, daha titiz bir çalışma ve teknik ustalıklarla geliştirilmesi, kitabın genel kalitesini ve çocuklar üzerindeki etkisini olumlu yönde güçlendirecektir. Başarılı bir üsluba sahip ve iyi resimlenmiş kitaplar, çocuklarda doğuştan bulunan estetik duygusunun gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu şekilde, çocuk ilk edebi ve estetik değerleri edinme fırsatı bulacaktır (Döl, 1999, 24). Çocuk, resimlerde hem kendi gerçekliğiyle buluşmalı hem de çizgi ve rengin sunduğu güzelliklerden mutluluk duymalıdır. Çocuğun estetik zevkine hitap eden ve onun sürekli yeni bilgiler edinme, keşfetme ihtiyaçlarını karşılayan resimlerin, çocukların duygu ve düşünce gelişimine de önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir. Özellikle, sanatsal bir üslupla hazırlanmış bir resmi, çocuk kendi hayal dünyasında tamamlama çabası, bilişsel ve duygusal içerikli birçok davranışın kazanılma sürecini başlatır (Sever, 2008, 173). Bu bağlamda eserlerdeki görseller incelendiğinde, sanatsal anlamda el emeği olması hasebiyle sıcak, çocuksu, yalın çizimler olduğu görülmektedir. Ancak resimlerde yer alan teknik kusurlar ve yaratıcı unsurların eksikliği sebebiyle eserin estetik değerinin muadili kitaplarla kıyaslandığında yetersiz kaldığını söylemek mümkündür.

3.1.9. Karakter Özelliklerinin Yansıtılması

Çocuk kitaplarındaki karakterler, çocuğun kitapla ilk temasından itibaren sadece bir “kahraman” değil, aynı zamanda çocuğun kendisiyle özdeşleştiği bir “dost” hâline gelir; bu da çocuğun güven duygusunun gelişimini destekler (Zivtçi, 2005, 33). Bu özdeşleşme, çocuğun hikâyedeki karakterle kurduğu duygusal bağ aracılığıyla gerçekleşir. Çocuk, karakterin yaşadığı olaylara, duygulara ve karşılaştığı zorluklara ortak olarak, kendi yaşamında benzer durumları daha iyi anlayabilir ve başa çıkabilir. Özdeşleşilen bu “dost” bazen bir hayvan, bitki, makine veya insan olabilir. Ek olarak, kahramanların hayal gücüne dayalı özelliklere sahip olması, çocuğun ilgisini çeker ve hayal gücünü geliştirmesine fırsat tanır (Döl, 1999, 27). Bu nedenle, çocuk kitaplarındaki karakterlerin gerçekçi ve aynı zamanda hayal gücünü tetikleyen niteliklere sahip olması önemlidir. Bu özellikler, çocuğun hikâyeye ile kurduğu bağı kuvvetlendirir ve karakterin çocuğun zihninde uzun süre kalmasını sağlar. Karakterler, çocuğun hayal dünyasında somut bir biçimde yer edinir. Çocuğun çevresinde tanıdığı

canlıları veya nesnelere kitaplarda görmekten hoşlanması (Zivtçi, 2005, 33) bu sürecin bir parçasıdır.

İyi bir çocuk kitabında bulunan her karakter, diğerlerinden ayırt edilebilecek ve tanınabilir niteliklere sahip olmalıdır. Çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin kendine özgü ve belirgin özelliklere sahip olması, çocukların ilgisini çeker ve hikâyeye katılımını sağlar. Karakter tasarımı, hikâyenin etkili bir şekilde iletilmesi için kritik bir aşamadır ve tasarımcılar, karakterlerin hikâyeyi nasıl yönlendireceğini belirler.

“Karakter, hikâyesi ve fiziksel farklılıkları sayesinde çocuğun zihninde görüntüler oluşturarak hafızada kalır. Çocuk kitapları için oluşturulacak karakterlerin fiziksel görünüşleri kadar iç dünyası da önemlidir. Karakterlerin boyu, gözü, saçları gibi fiziki özelliklerinin yanında sinirli, uslu, ahlaklı, söz dinleyen, doğru dürüst gibi iç dünyasını yansıtan arketiplere de sahip olmalıdır. Çünkü kendi hikâyesi olmayan karakterin, çocuğun kitabında ve hayal dünyasında yeri olmaz. Karakter, kendi hikâyesi ve fiziksel özellikleriyle çocuğun zihninde resimler oluşturarak akılda kalır (Erdal, 2023, 372).

Bu çalışmaya konu olan eserlerde, Meryem karakteri; sevecen, babasıyla arkadaş gibi ilişkiler kuran, meraklı ve akıllı bir kız çocuğu olarak tasvir edilmiştir. Meryem, 4-6 yaş aralığındaki çocukları temsil eden bir karakter olarak çizimlerde, bakır-turuncu lüleli saçları ve sevimli kıyafetleriyle dikkat çekmektedir. Karakterin meraklı ve sorgulayan ifadeleri, onun kişiliğini ve yaş grubuna uygun özelliklerini etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Bu görsel tasvir, Meryem’in yaşına ve kişisel özelliklerine uygun olarak doğru bir şekilde yansıtılmıştır, böylece karakterin çocuk okuyucularla doğru bir duygusal bağ kurması sağlanmıştır.

Ancak baba karakterinin görsel tasarımı, karakterin baba profilini yeterince yansıtamamaktadır. İlk bakışta bu karakterin baba olduğu izlenimi oluşmamaktadır. Bir babanın özgü fiziksel özelliklerini yansıtacak unsurlar—örneğin, sakal, bıyık, hafif göbek ve orta yaşa özgü çizgiler—bulunmamaktadır. Karakter, genç, sakalsız, bıyiksiz, kırışksız ve göbeksiz bir görünüm sergilemektedir. Bu nedenle, çizimlerde karakterin 15-16 yaşlarında bir ağabey, boydan çizildiğinde ise 20-25 yaşlarında genç

bir ağabey profili sunduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, karakterin “baba” olarak algılanmasını engellemekte ve daha çok bir ağabey figürüne benzemektedir. Bu tasarım eksikliği, karakterin yaşını ve rolünü çocuklar tarafından doğru bir şekilde algılanmasını güçleştirmekte ve karakterin rolüne dair görsel beklentilerle uyumsuzluk yaratmaktadır.

Görsel 14. Baba karakteri.

Ayrıca Bahadır karakteri metinlerde “Anne ve babasının çok sevdikleri arkadaşlarının küçük oğluydu ve henüz 2 yaşında bile değildi” cümleleriyle tanımlanmakta, “azıcık tombalak” olduğu belirtilmektedir. Ancak, çizimlerinde Bahadır'ın vücut duruşu, saç yapısı ve genel görünüşü, bir oyuncak bebekten farksızdır. Çizimde, Bahadır'ın anatomik yapısı ve vücut esnekliği, 2 yaşındaki bir çocuğun gerçekçi özelliklerini yansıtmamaktadır; aksine, top, küp gibi oyuncakların yanında duran oyuncak bebek gibi bir duruş ve görünüm sergilemektedir. Bu, karakterin yaşına ve fiziksel özelliklerine uygun olmadığı izlenimini vermektedir. Örneğin, Meryem karakteri böyle bir durumda değildir, çiziminde gerçek bir çocuğun fiziksel özelliklerine daha uygun bir şekilde tasvir edilmiştir. Dolayısıyla, bunun çizere ait bir çizim tarzı olduğunu söyleyemeyiz. Bahadır'ın çizimleri metinle uyumsuzluk göstermekte ve bu durum karakterin inandırıcılığını zedelemektedir.

3.1.10. Resimleme Tekniği

Yakın bir zamana kadar çocuk kitaplarında resimlerin temel işlevinin, sadece bakma edinimi sonrasında görünen anlamın kavranması olduğu kabul edilmekteydi. Günümüzde ise resmin artık görünenden başka bir şey, anlamsal bir bütün olduğunu anlayışı yaygındır. Bu anlayışa göre, ne sadece eserin dış güzelliği ne de sadece öz güzelliği tek başına yeterli olmayacaktır. Bu nedenle çocuk kitabı resimleyen sanatçı, resimlerini anlam ve iletileri ile sanatsal bir kaygı bütünü olarak yaratmalıdır (Aşlıhoğlu, 2011, 69). Bu çalışmaya konu olan kitaplardaki görseller, sulu boya tekniği kullanılarak oluşturulmuş ve bu, eserlere sıcak, samimi ve estetik bir hava katmıştır. İki boyutlu olarak tasarlanan çizimler, pastel tonlar ile renklendirilmiş, bu da doğal bir sıcaklık ve sevimlilik kazandırmıştır. Karakterlerin yüz ifadeleri, metinlerle uyumlu bir şekilde betimlenmiş ve genel olarak metinle tutarlı bir görüntü sunmaktadır. Ancak, teknik açıdan, bu çizimlerin yaratıcılığı sınırlı olup, metni yalnızca betimleme işlevi görmekte ve görsellerin teknik yenilikçiliği eksik kalmaktadır. Ayrıca, elle yapılan çizimlerin çoğaltılması veya aynı hikâyedeki sahnelerin tekrar çizilmesi sürecinde bazı teknik kusurlar gözlemlenmektedir. Bu kusurlar arasında boyama hataları ve diğer teknik eksiklikler bulunmaktadır. Elle yapılan resimlerin çoğaltılması sırasında karşılaşılan zorluklar, bazı görsel bozulmalara yol açmış ve bu durum, resimlerin teknik kalitesini etkilemiştir. Serinin ilk kitabında eserin son görselinde, bir kitap içerisinden çıkan çeşitli hayvan figürleri yer almaktadır. Bu hayvanlar arasında aslanlar, filler, zürafalar, kuşlar, kediler ve Meryem ile baba karakteri bulunmaktadır. Ancak, baba karakterinin çizimi, kitabın sayfalarından çıkmış gibi göstermek istenmiş olmasına rağmen, teknik açıdan başarılı olunamamıştır. Baba karakterinin başı ve kolu, kesik ve yarım olarak algılanmakta olup, bu figürler kitabın içinden çıkmış gibi değil, eksik ve kesik bir şekilde görünmektedir. Bu durum, görselin boyut açısından uyumsuzluğuna işaret etmektedir. Benzer sorunlar, diğer hayvan figürlerinde (örneğin, kedi ve fil karakterlerinde) daha az belirgin olmakla birlikte, görseldeki kitabın sayfa çizgilerinin daha belirgin hâle getirilmesi veya boyama ve gölgeleme tekniklerinde yapılacak iyileştirmelerle bu tür teknik hataların minimize edilebileceği düşünölmektedir.

Görsel 15. Kitabın içinden başını uzatmış karakterler.

Bu tür teknik eksiklikler, görsel bütünlüğü ve karakterlerin anlatıdaki rolünü olumsuz etkileyebilir. İllüstrasyonlar, metni destekleyen ve açıklayıcı bir öge olarak işlev görmektedir. Resimler, metni zenginleştirmek için illüstratörün yaratıcılığıyla dönüştürülebilir. Özellikle çocuk kitaplarında, metin ve illüstrasyonlar birbirini tamamlayan unsurlar olarak kabul edilir. İllüstratör, yazarın ifadelerini görselleştiren ve tasarım problemlerine yaratıcı çözümler üreten bir birey olarak işlev görür. Ancak, illüstratörler, yazara ait dünyayı görselleştirirken, aynı zamanda kendi anlatımlarını da resimlere yansıtır (Cem Kara, 2019, 44).

Bu bağlamda, çalışmamızdaki kitaplardaki görsellerin ressamı, metni destekleyen değil, metnin yalnızca betimleyici bir niteliği olan bir rol üstlenmiştir. İllüstrasyonlar, metne doğrudan katkı sağlayan, metni genişleten veya güçlendiren unsurlar olmaktan çok, metnin açıklayıcı yardımcıları olarak işlev görmektedir. Bu nedenle, görsellerin metni destekleyici ve açıklayıcı bir rolü bulunmaktadır; metinle eşit rol oynayan veya onu geliştiren bir unsur değil, sadece metni betimleyen bir öğedir.

3.2. Çocuğa Uygunluğuna İlişkin Bulgular

3.2.1. Ahlaki Gelişim Dönemlerine Uygunluk

Ahlaki gelişim, bireyin toplumun normlarını ve değerlerini içselleştirerek sosyal uyum sağlama ve kendi etik prensiplerini oluşturma süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreç, kişinin toplumda nasıl davranması gerektiğini anlama ve bu doğrultuda sorumluluk bilinciyle hareket etme becerisini kazandırır. Aynı zamanda, başkalarının haklarını gözetme ve doğru ile yanlış arasındaki farkı ayırt etme yetisinin gelişmesini sağlar (MEB, 2011) Piaget, çocukların ahlak gelişimini incelerken, 6 yaşına kadar çocukların oyun kurallarının bilincinde olmadığını ve oyunları diğer çocuklardan gördükleri şekilde oynadıklarını ifade etmiştir. 2-6 yaş aralığındaki çocukların ise bazı kuralları fark etmeye başladığını, ancak bu kuralların anlamını ya da neden var olduklarını tam olarak kavrayamadan, yalnızca bu kurallara uygun davranışları taklit ettiklerini belirtmiştir.

4-6 yaş grubundaki çocukların ahlaki gelişiminde somut düşünme öne çıkmaktadır. Bu dönemde çocuklar, ahlaki kuralları anlamaya başlamakta; ancak genellikle bu kuralları sonuçlarıyla birlikte değerlendirmektedirler. Yani, bir davranışın doğru ya da yanlış olduğunu, ödül ya da ceza alıp almamalarına göre kavramaktadırlar. Bu yaş grubu, empati geliştirme sürecine girdiği için başkalarının duygularını anlamaya ve sosyal kurallara uymaya başlamaktadır. Ayrıca, paylaşma, iş birliği yapma ve yardım etme gibi sosyal değerleri öğrenmektedirler. Ancak, soyut kavramları anlamakta zorlanabilmektedirler; bu yüzden ahlaki mesajlar somut örneklerle verilmelidir.

Bu çalışmaya konu olan eserlerden Dördüncü kitapta; karşılaşılan bir durumda; 4-6 yaşındaki kız çocuğunun aklına Allah'ın neye benzediği sorusu takılır, ancak sormakta tereddüt eder. “Bu soruyu sormasının doğru olup olmadığı” endişesini ifade eder. Bu tür bir endişe, çocuğun dini ve toplumsal normları içselleştirdiğini ve bu normlara saygı gösterdiğini gösterir. Çocuğun bu soruyu sormakta tereddüt etmesi, toplumda kabul edilen dini kuralları aşma korkusunu ve bu kuralları ihlal etme endişesini yansıtır. Bu durum, çocuğun mantığını tam olarak kavrayamasa da dini ve toplumsal kuralların sınırlarını sezdiğini ve bu normlara uygun davranma çabası içinde

olduğunu ortaya koyar. Üçüncü kitapta ise çocuğun ailesinin ruh hâlinde etkilenmesi ve bu nedenle soru sormaktan vazgeçmesi, onun çevresindeki duygusal atmosferden nasıl etkilendiğini ve empati yeteneğini geliştirdiğini gösterir. Ancak sayfa 76’da yer alan kavrayışı aşan ifadeler, “Allah sadece büyüktür” cümlesi örneğindeki gibi karmaşık ve soyut anlatımlar; çocukların ahlaki gelişimine uygun değildir. Bu sebeple eserler çocukların ahlaki gelişim özelliklerine kısmen uygundur denebilir.

3.2.2. Bilişsel Gelişim Özelliklerine Uygunluk

Bilişsel gelişim, yaş ilerledikçe düşünme, öğrenme ve hafıza süreçlerinde meydana gelen değişikliklerdir (Zengin, 2014). On sekiz ay ile altı yaş civarını kapsayan imgesel dönemde çocuk, dünyayı somut imajlarla görür. Gördüğü her şey mutlaka gerçek ve doğrudur. Gördüğü korkunç bir kuklayı bile gerçek olarak algılar. Bu dönemde çocuğun belleğindeki modeller, daha çok görsel imgelerle oluşur. Bu nedenle öğretimde resim ve fotoğraflar etkilidir. Bu dönem Piaget’in işlem öncesi dönemine karşılık gelir (Aral- Keskin, 2024).

İkinci kitapta, sayfa 39’da bir kız çocuğu kaybettiği resmini ararken babasına resmin nerede olduğunu sorar. Babası ise, “Resmin olduğu yeri bulursan, resmi de bulmuş olursun” diyerek yanıt verir. Bu yanıt, doğrudan bir cevap olmaktan ziyade, kız çocuğunun bilişsel gelişim düzeyinin ötesinde karmaşık bir düşünce sürecini gerektiren bir açıklamadır. Piaget’in bilişsel gelişim kuramına göre 4-6 yaş aralığındaki çocuklar, somut işlemler döneminde değildirler ve soyut düşünme becerileri henüz tam anlamıyla gelişmemiştir. Babasının verdiği cevap, çocuğun somut düşünme tarzıyla uyumlu değildir, çünkü kız çocuğu basit bir şekilde resmin yerini öğrenmek isterken, soyut bir muhakeme sürecine yönlendirilmiştir. Yine sayfa 51’de babasının, “Evet ve resim ile ressam birbirlerine ne kadar farklı şeylerse, Allah ile yarattığı şeyler de öyle farklıdır. Sen nasıl o resmi hiçbir yerinde değilsen, Allah da yarattığı bu yerden hiçbirinde değil” ifadesi de çocuğun bilişsel seviyesini aşan bir anlatımdır. Bu yaş grubu, henüz soyut kavramları tam olarak kavrayamadığı için, Allah ile yarattıkları arasındaki ilişkiyi bu kadar soyut bir bağlamda anlamakta zorlanacaktır. Somut düşünce dönemindeki çocuklar, daha doğrudan ve basit açıklamalara ihtiyaç duyarlar. Bu tür karmaşık ifadeler, çocuğun zihinsel kapasitesini

zorlayarak kavrayış güçlüğü yaratabilir. Eser, bu bağlamda soyut kavramları çocuklara açıklarken daha anlaşılır ve somut bir dil kullanılmasını gerektiren bir gelişimsel zorluk ortaya koymaktadır.

Birinci kitapta sayfa 7’de Meryem karakterinin “Allah’ı göremeyeceğimi biliyorum ama görmek istiyorum işte” ifadesi, çocukların soyut kavramlarla yaşadığı zorlukları temsil eder. Çocuklar, soyut varlıkları somutlaştırarak anlamaya çalışır. Bu dönemde çocuklar, somut dünyada deneyimledikleri üzerinden anlam çıkarmaya çalışır ve soyut varlıkları somutlaştırarak kavrama ihtiyacı hisseder.

Eserde, baba Meryem’in “görme” arzusunu, Allah’ın yarattıkları üzerinden açıklama yaparak çocuğun merakını gidermeyi amaçlar. Babası, yerçekimi ve sevgi gibi görünmeyen ama var olan şeyleri örnek göstererek soyut kavramları somutlaştırır, bu da yaş grubundaki çocuklar için uygun bir pedagojik yaklaşımdır.

Ayrıca aynı eserde sayfa 23’te kullanılan “Allah çiçek yaratmanın her şeklini biliyor” ifadesi, hedef kitlenin bilişsel seviyesinin ötesinde soyut bir ifade olabilir. Bu yaş grubundaki çocuklar, “her şekli bilme” gibi soyut düşünceleri anlamakta zorluk çekebilirler. Bu tarz ifadeler, çocukların gelişimsel seviyelerine uygun olacak şekilde daha somut örneklerle açıklanmalıdır. Örneğin, “Allah çok güzel çiçekler yaratıyor, her çiçeği farklı yapıyor” gibi daha somut ifadeler kullanılması çocuğun daha kolay anlamasına yardımcı olabilir.

Sonuç olarak, eserin, çocukların bilişsel gelişim düzeyini dikkate alarak soyut konuları somutlaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak, bazı ifadeler çocuğun bilişsel seviyesini aşmakta ve bu durum çocuğun kavrayışını zorlaştırabilir. Bu nedenle, soyut kavramların daha anlaşılır ve somut ifadelerle aktarılması eserin pedagojik niteliğini güçlendirecektir.

3.2.3. Dini Gelişim Dönemlerine Uygunluk

Din duygusu, insanda var olan en yüce ve aşkın hislerden biridir. Yani, her insanda ortak ve evrensel olarak, doğuştan itibaren mevcuttur. İnsan, yaratılış itibarıyla Allah'a inanma kapasitesine sahip ve dini inancı kabul etmeye uygun bir şekilde

yaratılmıştır. Yani insan, fıtratı gereği maneviyata açık ve inanç dünyasına yatkındır (Şimşek, 2004, 211).

Eserlerin ana karakteri Meryem, dini konulara merakı ve özellikle Allah ile ilgili soyut kavramları anlama çabası, 4-6 yaş grubu çocukların dini gelişim özellikleriyle uyum göstermektedir. Bu yaş grubundaki çocuklar, soyut kavramları somut örneklerle anlamlandırma eğilimindedir. Meryem'in Allah'ın neye benzediği ya da nerede olduğu gibi sorular sorması, çocukların soyut kavramları somutlaştırma ihtiyacıyla paralel ilerlemektedir. Çocuklar bu dönemde, çevrelerindeki nesnelere gözlemleyerek her şeyi belirli bir kalıba ya da forma sığdırmaya çalışmaktadırlar. Üçüncü kitapta Meryem'in patlamış mısırları farklı nesnelere benzeterek "Allah neye benziyor?" sorusunu sorması, bu düşünme sürecine örnek teşkil etmektedir. Soyut kavramlar, çocukların dünyasında somut olaylarla ilişkilendirilerek daha anlaşılır hâle gelmektedir. Aynı şekilde eserde Meryem'in Allah'ın büyüklüğü ile ilgili sorduğu sorular, soyut kavramları somut düzeye indirgeyerek kavramaya çalışma eğilimi ile uyumlu görünmektedir. Babasının, büyüklük kavramını, dedesinin kendisinden, kendisinin de Meryem'den büyük oluşu üzerinden somut örneklerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu durum da çocukların bu yaşlarda soyut konuları anlamlandırmakta zorlandığını ve basit, somut açıklamalara ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır.

Birinci kitapta sayfa 23'te yer alan "Allah çiçek yaratmanın her şeklini biliyor, dedi." ifadesi bilgi bakımından doğru olsa da bunun o yaş grubu çocukların dini gelişim özellikleri bakımından anlaşılması mümkün gözükmemektedir. Yine aynı kitapta sayfa 25'te "Allah çiçekleri istediği renkte boyuyor!" dedi Meryem. "Kimse Allah gibi boyayamaz!" ifadeleri yer almaktadır. "Kimse Allah gibi boyayamaz" ifadesi, Allah'ın sıfatları ve kudretiyle insanın yeteneklerinin kıyaslanmasına zemin hazırlıyor gibi görünmektedir. Maksat bu değilse de bu yaş grubundaki çocukların kavrayışı düşünüldüğünde yanlış anlaşılabilir bir ifadedir. Bu tür karşılaştırmalar, özellikle çocuklar için kafa karışıklığı oluşturabilir. Allah'ın mutlak gücü ve insanın sınırlı gücünün aynı bağlamda ele alınması, tevhid ilkesini doğru şekilde yansıtmayabilir. Allah'ın sıfatlarını ve kudretini insaninkilerle kıyaslamak yerine, O'nun mutlak yaratıcı gücünü vurgulamak daha doğru olacaktır. "Kimse Allah gibi

boyayamaz' ifadesi, Allah ile insanlar arasında bir karşılaştırma algısı oluşturabilir ve çocuğun zihninde kavramsal karmaşaya neden olabilir. Bunun yerine, Allah'ın benzersiz ve eşsiz yaratıcı gücü, kendi başına vurgulanmalıdır. Ayrıca Allah'ı tasvir eden ifadelerde 'bir Allah' gibi tanımlayıcılar, O'nun tevhid ilkesine uygun olmayan bir şekilde algılanmasına neden olabilir. Yaratmak zaten sadece Allah'ın gerçekleştirdiği bir fiildir ve Allah da tektir. Bunun yerine, Allah'ın benzersiz yaratıcı gücü, mutlak ve tartışmasız bir şekilde sunulmalıdır. Ayrıca 'yaratabilmek' yerine 'yaratır' gibi kesin bir ifade, çocuğun zihninde daha doğru bir algı oluşturacaktır. Kitapta yer alan Allah'ın yaratıcı oluşu ilgili kullanılan ifadelerde, Allah'ın sıfatlarının insanî veya başka varlıklara ait özelliklerle kıyaslanması dikkat çekmektedir. 'Kimse Allah gibi boyayamaz' veya 'Allah gibi yaratamaz' gibi ifadeler, Allah'ın mutlak kudreti ile sınırlı varlıkların kabiliyetleri arasında bir karşılaştırma yapılması açısından sakıncalıdır. Allah'ın sıfatlarının herhangi bir varlığın kabiliyetiyle karşılaştırılması, İslam'ın tevhid inancına uygun düşmemektedir. Sayfa 29'da yer alan "O'nun toprak, su ve havadan bin bir türlü meyve yaratabileceğini, ağaçların dallarından elmalar, armutlar, kirazlar çıkarabilen bir Allah olduğunu anlamasına yetti." İfadeleri de bu duruma örnektir. Bununla birlikte, kitabın 28. sayfasında, annenin çocuğuna olan sevgisi ile Allah'ın kullarına olan sevgisi arasında yapılan benzetme ise farklı bir bağlamda ele alınmaktadır. Bu tür benzetmeler, hadislerde de yer aldığı gibi, Allah'ın kullarına olan sevgisini somutlaştırma ve anlaşılır kılma amacıyla yapılmakta ve dinî eğitim açısından uygun görülmektedir. Ancak, kitabın genelinde, Allah'ın yaptıklarının 'e-bilmek' kalıbıyla ifade edilmesi, O'nun mutlak kudretini bir kabiliyet veya potansiyel fiil gibi sunmakta ve yanlış bir tasavvura yol açabilmektedir. Bu nedenle, bu tür ifadelerin, Allah'ın mutlak ve gerçekleşmiş fiilleriyle ifade edilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Nitekim Allah'ın yaratma fiili mutlak ve gerçekleşmiş bir eylemdir; bu nedenle 'yaratabilir' veya 'çıkartabilir' gibi ifadeler yerine 'yaratır' ya da 'çıkartır' gibi kesin ifadeler kullanılmalıdır. Çocukların zihinsel gelişim düzeyinde Allah'ın kudretiyle insanın sınırlı yeteneklerini karıştırmasına neden olabilecek bu tür ifadeler, tevhid ilkesine uygun bir dil ile yeniden düzenlenmelidir.

Üçüncü kitapta sayfa 76'da yer alan "Evet, dedi babası, Allah'ın yarattığı şeyler hiçbir zaman sadece büyük değildir" ifadesi, çocuğun dini gelişim özellikleri açısından

karmaşık bir yapı taşır. Çocukların soyut kavramları anlamakta zorlandığı bir dönemde, Allah'ın büyüklüğünü yaratılanlarla ilişkilendiren bu tür ifadeler, kavram kargaşasına yol açabilir. İfade, hem Allah'ın büyüklüğünü hem de yarattıklarının özelliklerini açıklamaya çalışırken net bir tanımlama sunmamaktadır. Oysa çocukların dini eğitiminde, Allah'ın benzersizliği ve yaratılanların ötesinde olduğu net bir şekilde vurgulanmalı; soyut ifadeler somutlaştırılırken basit, açık ve tutarlı bir dil kullanılmalıdır. “Hiçbir zaman” ve “sadece büyük değildir” açıklamaları kavrayışı aşan niteliktedir. Yine aynı kitapta 80-83. Sayfalarda yer alan “Büyük demek sadece boyu büyük, ağırlığı büyük, şöyle şişko, böyle kocaman dev gibi demek değildir” ifadesiyle, Allah'ın büyüklüğünün fiziksel bir büyüklük olmadığı vurgulanmak istenirken, ardından ressamın iyi resim yapmaları, sporcuların başarıları ve yazarların iyi kitaplar yazmaları gibi fiil ve başarılar üzerinden büyüklük tanımlanmış, “Allah'ın büyüklüğü de böyle bir büyüklüktür” denilerek bu büyüklük Allah'a atfedilmiştir. Ancak bu yaklaşım, çocuğun zihninde Allah'ın büyüklüğünü yaratılmışların başarılarına benzeterek sınırlandırabilir ve O'nun mutlak büyüklüğünü yanlış bir zemine oturtabilir. İslam inancında Allah'ın büyüklüğü, zatında ve varlığında aşkın ve benzersizdir. Allah'ın büyüklüğü, sadece güzel yaratması ya da yaratışının mükemmelliğiyle sınırlı değildir; Allah zaten ezelden beri büyüktür ve bu büyüklük O'nun varlığından gelir. Bu farkın altı çizilmediğinde, çocuğun Allah tasavvuru insanî başarılarla ilişkilendirilerek yanlış yönlendirilebilir.

3.2.4. Metinsel İçeriğin Çocuğa Uygunluğu

Bir eserde çocuk gerçekliğine uygun metinsel içerik, çocukların yaş ve gelişim seviyelerine uygun, anlaşılır ve doğal bir dil kullanımıyla sunulan içeriktir. Bu, çocukların kavrayış seviyelerine hitap eden, günlük yaşamda karşılaştıkları kavramlarla ilişkilendirilmiş ve ilgilerini çekebilecek nitelikteki metinlerle sağlanır.

İncelediğimiz eserlerde kullanılan kelimeler, günlük konuşma dilinde sıkça rastlanan ve çocukların anlamalarını kolaylaştıran basit terimlere dayanmakta; ancak, bu yaş grubundaki çocukların kavrayış seviyelerine uygun cümle yapıları ve içerikler sağlanamamıştır. Özellikle Allah ile ilgili kavramların ele alındığı bölümlerde, Allah'ın nerede olduğu, neye benzediği, kimin yarattığı, neden görülemediği ve

büyüklüğü gibi konular çocuklar için oldukça karmaşıktır. Eserlerde bu karmaşık konuları açıklama amacı güderken, uzun ve karmaşık cümlelerle yanıtlar verilmiş, bu da çocukların konuyu daha da karmaşık hâle getirmelerine ve anlayışlarını zorlaştırmalarına neden olmuştur.

Kitabın çocuk karakterinin “Allah yaratmanın her şeklini biliyor” gibi ifadeler kullanması, 4-6 yaş grubundaki çocukların dil ve düşünce gelişim seviyelerine uygun olmamakta, bu yaş grubundaki çocukların günlük konuşmalarında kullanmadıkları ve doğal olmayan bir atmosfer yaratan yapay ve soyut cümleler içermektedir.

Tüm eserler hikâye biçimindedir ve baba-kız arasında geçen soru-cevap şeklinde kurgulanmıştır. Ancak, bu yaş grubundaki çocuklar genellikle ritmik tekrar eden kelimeler, şakalar ve komik karakterlerle ilgilenirler. İncelenen eserlerde bu tür unsurlara yer verilmemesi, metinlerin çocukların ilgisini çekmeyen, sıkıcı ve yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun olmayan bir yapıda olmasına yol açmaktadır. Ayrıca, eserlerde kullanılan kelimeler çocukların anlamalarını kolaylaştıracak nitelikte basit ve anlaşılır olmakla birlikte, metinlerin uzun cümle yapıları ve karmaşık konuları çocukların ilgisini çekmeyen ve anlayışlarını zorlaştıran bir hâle getirmiştir.

Eserlerde ağır dini terimlerin kullanılmaması ve öğretici bir yaklaşım benimsenmesi olumlu bir yön olarak değerlendirilebilir. Çocukların sorularının değerli olduğu anlayışıyla, onlara kıymet verme ve birey olarak kabul etme yaklaşımı sergilenmiştir. Ancak, çocukların gerçekliğine uygun olmayan, anlaşılması güç kelimeler ve cümleler kullanılması, çocukların merakını ifade etme şekillerine uymayan ifadeler içermektedir. Çocuk gerçekliği, çocukların düşünce ve dil gelişim seviyelerine uygunluğu ifade eder ve bu yaş grubundaki çocuklar için karmaşık dini terimler ve uzun cümleler anlaşılması güç ve soyut olabilir.

Sonuç olarak, eserlerin metinsel içeriği, çocukların gelişim özellikleri ve gerçeklikleriyle uyumlu olmaktan uzak, anlaşılması güç ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu durum, eserlerin hedef yaş grubundaki çocuklar için etkili ve uygun bir eğitim aracı olma niteliğini zayıflatmaktadır.

3.2.5. Görsellerin Çocuğun Gelişim Düzeylerine Uygunluğu

Resimli çocuk kitapları, çocukların hem eğlenerek hem de öğrenerek hayal dünyalarını genişleten görsel ve dilsel unsurlardan oluşur. Bu kitaplar, bazen çok az kelime kullanarak bazen de hiç metin olmadan, sadece resimler aracılığıyla mesajını iletebilir. Resimler, metinler kadar önemli olup, çocuğun anlam dünyasına açılan bir kapı işlevi görür. Çocuk kitaplarındaki görseller, kitap seçiminde belirleyici rol oynar ve öykü metnini tamamlayarak çocukların dikkatini çekmek ve gelişimlerine uygun içerikler sunmak açısından büyük önem taşır (Şahin, 2014, 3). Bu bakımdan resimli çocuk kitaplarındaki görseller, çocukların gelişimsel özelliklerine uygun olmalı ve onların yaşına, ilgi alanlarına ve bilişsel becerilerine hitap etmelidir. Bu görseller, çocukların dikkatini çekmek ve öykü metnini anlamalarını desteklemek için, yaş grubuna uygun renkler, şekiller ve detaylarla tasarlanmalıdır.

Eserlerdeki görseller, genel olarak metinle uyumlu ve metindeki unsurların görsel karşılıklarını net bir şekilde yansıtan bir biçimde düzenlenmiştir. Resimler, metni destekleyici ve açıklayıcı nitelikte olup, metinde geçen her unsurun görsel karşılığı olarak sunulmuştur. Örneğin, metinde bahsedilen bir karınca doğrudan karınca resmi ile bir kitap ise kitap resmi ile temsil edilmiştir. Görsellerde kullanılan renkler, sıcak pastel tonlarında olup, samimi bir atmosfer oluşturmaktadır. Çizimler sevimli ve çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun, anlaşılır ve net niteliktedir. Ancak, sade görsellerin çocuğun gelişimine katkı sağlama açısından yetersiz olabileceği düşünülmektedir. Görseller, metne açıklık getirmekte ancak metne yeni bir bakış açısı kazandırmamaktadır.

Bu yaş grubundaki kitaplarda daha fazla görsel kullanımının tercih edildiği göz önüne alındığında, eserdeki metin yoğunluğunun sayfalarda fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, eserin 4-6 yaş grubundan ziyade, 9 yaş grubuna yönelik bir kitap tasarımı gibi görünmesine neden olmaktadır. Bu metin yoğunluğu ve görsel denge eksikliği, eserin hedef yaş grubuna uygunluk açısından değerlendirilmesi gereken bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Eserdeki görseller, genel olarak metinle uyumlu ve metindeki unsurların görsel karşılıklarını net bir şekilde yansıtmaktadır. Ancak, çocuklar metinlerdeki

uyumsuzlukları kolaylıkla fark edebilirler. Metinde belirtilen unsurların görsel karşılıkları bulunmadığında ya da görsellerin gerçeklikte bir karşılığı olmadığında, bu durum çocuklar tarafından algılanabilir. Örneğin, eserdeki baba figürü, alışılmış baba figüründen oldukça farklı bir şekilde, 18-19 yaşlarında bir genç gibi görünmektedir. Bu durum, kitabı bilmeyen birinin karakteri yanlış anlamasına neden olabilir.

Ayrıca, bazı yerlerde metin ve görsel arasında uyumsuzluklar görülmektedir. Örneğin, *İkinci kitapta* çocuğun yaptığı resimden bahsedilirken metinde “kahverengi kuşlar” ifadesi geçmektedir. Ancak, resimde yalnızca tek bir sarı kuş yer almaktadır. Bu tür uyumsuzluklar, çocukların metni ve görseli bir bütün olarak algılamalarını zorlaştırabilir ve kitap ile ilgili kafa karışıklığına neden olabilir.

Görsel 16. Çocuğun çizdiği resim görseli.

Görsellerin çocukların gelişimsel özelliklerine uygun olması önemlidir; ancak bu uygunluğun yanı sıra, metin ve görsel arasındaki uyum da çocuğun doğru anlaması için kritik bir faktördür. Eserlerde metin ve görsel arasındaki tutarsızlıkların minimize edilmesi, çocukların kitapları daha iyi anlamalarına ve keyif almalarına katkıda bulunacaktır.

3.2.6. Yaratıcı Hayal Gücüne Katkısı

İncelemesini yaptığımız eserin metinsel içeriği, genel olarak durağan bir yapıya sahiptir. Çocukların ilgisini çekebilecek zeka oyunları, kelime oyunları, ritmik ifadeler, macera unsurları veya komik anlatımlar gibi metni dinamik kılacak öğeler bulunmamaktadır. Eser, daha çok baba ile kız arasında bir ev ortamında geçen

diyaloglardan oluşmaktadır. Ancak, yazar bu diyalogları oluştururken didaktik bir dil veya öğretici kitaplarda sıkça karşılaşılan katı bir üslup kullanmamıştır. Karakterlerin iletişim tarzı yer yer günümüzde kaba olarak nitelendirilebilecek ifadeler içerse de bu durum eserde doğal bir diyalog akışı sunmak amacıyla tercih edilmiştir. Örneğin, baba karakterinin “aha” şeklinde tepki verdiği bir bölüm, bu üslubun bir örneği olarak gösterilebilir. Baba ile kız arasındaki ilişki, daha çok arkadaşça bir iletişim biçimi olarak tasvir edilmiştir ve bu iletişim, çocuğun aktif öğrenme sürecine katılmasını teşvik etmesi bakımından değerli bulunabilir. Ancak, eserin çocuğun yaratıcı zekasını veya hayal gücünü tetikleyecek unsurlar içermediği gözlemlenmektedir. Görsel içerikler açısından da benzer bir eksiklik söz konusudur; metni tamamlayıcı, çocuğun hayal gücünü canlandıracak veya metne farklı bir boyut kazandıracak nitelikte görsel unsurlar yer almamaktadır. Örneğin, bazı çocuk kitaplarında bir karakterin düşüncelerini temsil etmek için kullanılan yaratıcı görseller (bir düşünce treninin karakterin kafasından geçişi gibi) bu eserde bulunmamaktadır. Dolayısıyla, eser ne metin ne de görseller aracılığıyla hayal gücünü destekleyen bir nitelik taşımaktadır; bu yönden eksik kaldığı söylenebilir.

3.2.7. Karakterlerin Çocuğun Özdeşim Kurması ve Model Alması için Uygunluğu

Bu çalışmaya konu olan eserlerdeki Meryem karakteri, 4-6 yaş grubundaki bir kız çocuğu olarak sunulmaktadır. Meryem zeki, kitaplarla sıkı bir ilişkisi bulunan ve meraklı bir çocuktur. Bu yaş grubundaki çocukların din ve Allah ile ilgili çok sayıda soru sorması, yetişkinlerin aklına gelmeyecek konuları merak etmesi yaygın bir durumdur. Bu açıdan Meryem, yaş grubunu temsil edebilecek özellikler taşımaktadır. Ancak, Meryem’in sorular sorarken veya babasıyla cevap ararken kullandığı dil ve kurduğu cümleler, çoğu zaman yaşının bilişsel kapasitesini aşmaktadır. Babasının karmaşık açıklamalarına “çok iyi anladım” şeklinde karşılık vermesi, gerçekte bu yaş grubundaki bir çocuğun mantıksal derinliği olan ifadeleri kavrayamayacağı gerçeğiyle çelişmektedir. Bu durum, o yaş grubunda olup bu tür derin mantıksal çıkarımları yapamayan çocukların kendilerini yetersiz hissetmelerine veya Meryem’i gerçekçi ve samimi bir karakter olarak algılamamalarına neden olabilir.

Meryem'in bir diğeri özelliği ise muzip yanıdır; annesinin reçel yapmak için ayırdığı çilekleri gizlice yemesi gibi davranışlar sergilemektedir. Bu açıdan Meryem, ideal bir çocuk tiplemesi sunmaz; söz dinleyen, çalışkan bir profil çizmek yerine, daha gerçekçi ve muzip bir karakter olarak karşımıza çıkar. Ancak, Meryem'in zeki ve meraklı yönünün abartıldığı görülmektedir. 4-6 yaş grubundaki çocuklar, bu tür derin çıkarımlar yapamazlar ve babasının açıklamalarını bu denli kolay kavrayamazlar. Babasının, Meryem'i aktif öğrenme sürecine katma ve onu düşünmeye teşvik etme çabası değerli olsa da bu süreçte kullandığı ifadeler yaş grubunun bilişsel özelliklerini aşmaktadır. Bu da çocukların Meryem ile özdeşleşmesini zorlaştırmaktadır.

Kitapta bir diğeri önemli karakter olan baba, çocuğuyla yakından ilgilenen, onun sorularını dinlemeye ve cevaplamaya istekli bir baba figürü olarak çizilmiştir. Ancak, baba-kız ilişkisinde anne karakteri geri planda kalmaktadır. Anne genellikle temizlik yapan, ikram getiren ve baba-kız sohbet ederken evdeki işlerle ilgilenen bir figür olarak sunulmuştur. Anne karakterinin daha aktif bir şekilde diyaloglara dahil edilmemesi, eserde bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, bilhassa ana karakter olan Meryem'in yaşını aşan bilişsel özelliklerdeki temsili çocukların özdeşlik kurabileceği nitelikte olmadığını göstermekte, eserin etkileyciliğini sınırlamakta ve okuyucunun bağ kurma potansiyelini azaltmaktadır.

3.2.8. Çocuk için Olumsuz ve Uygunsuz Olacak Durumlar

İncelediğimiz eser, gerek görsel gerekse metinsel açıdan çocukların gelişimini olumsuz etkileyebilecek uygunsuz unsurlardan arınmış bir nitelik taşımaktadır. Kitapta yer alan karakterlerin birbirlerine olan davranışları, sağlıklı ve sevgiye dayalı bir aile yapısını yansıtarak olumlu örnek teşkil etmektedir. Eserde kullanılan dilde küfre veya müstehcen ifadelere yer vermemekte, bu yönüyle çocukların dil gelişimi ve sosyal öğrenme süreçleri açısından güvenli bir içerik sunmaktadır. Ayrıca eserlerin teması gereği ele aldığı konular bakımından çocukların Allah ile ilgili tasavvurlarını olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir öğe barındırmamaktadır. Yalnızca, bazı bölümlerde kullanılan soyut kavramlar, 4-6 yaş grubundaki çocukların anlaması açısından zorlayıcı olabilse de bu durum, eserin genel içeriğini olumsuz bir niteliğe dönüştürmemektedir.

Çocuk kitaplarında, şiddet içeren sahneler, korku unsurları, ayrımcı veya ırkçı ifadeler, ahlaki olarak uygun olmayan davranışların olumlu gösterilmesi gibi öğeler olumsuzluklara sebep olabilir. Bu tür içerikler, çocukların duygusal gelişimini olumsuz etkileyebilir ve kaygı, güvensizlik gibi duyguların tetiklenmesine yol açabilir. Ayrıca, küfür, aşağılama veya müstehcen ifadelerin kullanılması, çocukların sosyal ilişkilerinde olumsuz davranış modellerini benimsemelerine neden olabilir. Görsellerde şiddet, cinsellik veya çocukların yaşına uygun olmayan öğelerin yer alması da çocukların ruhsal ve ahlaki gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir.

Bu bağlamda, incelediğimiz eserin görselleri de dini ve milli değerlere uygunsuzluk teşkil edecek unsurlardan arındırılmış durumdadır. Görsellerde, İslam'ın ve toplumun değerlerine aykırı herhangi bir içerik veya farklı toplulukları olumsuz yönde temsil eden unsurlar yer almamaktadır. Özellikle, şiddet veya müstehcenlik gibi çocukların ahlaki gelişimine zarar verebilecek öğeler de eserde bulunmamaktadır. Bu yönüyle, eser hem tematik hem de görsel açıdan çocukların güvenli olarak değerlendirilebilir.

3.3 Dil, Üslup ve Yapısal Özelliklere İlişkin Bulgular

3.3.1. Kullanılan Dil

İncelediğimiz eserlerde, kelime tercihleri açısından sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı söylenebilir. Eserlerde, bilinen ve yaygın kelimeler tercih edilmiş, süslemelerden kaçınılmıştır. Bu tür bir dil, özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar için son derece önemlidir. Çocukların dil gelişimi, basit ve net ifadelerle desteklenir; bu sayede yeni kelimeler öğrenmeleri ve anlamları kavramaları kolaylaşır. Ancak, bu sadeliğe rağmen metinlerde çok uzun ve karmaşık cümleler yer almaktadır. Özellikle bu yaş grubuna hitap eden bir metinde, genellikle 3-4 kelimelik basit cümleler kullanılması gerekirken, burada uzun ve karmaşık cümleler tercih edilmiştir. Bu durum, metnin takibini zorlaştırmakta ve zaten zor olan konuların anlaşılmasını daha da güç hale getirmektedir.

Anlatılan konuların zorlayıcı olması bir yana, metnin dilinin açık ve anlaşılır olmaması, çocukların içeriği anlamalarını daha da zorlaştırır. Özellikle soyut

kavramlarla ilgili açıklamalar ve örnekler, basit ve doğrudan olmalıdır ki, çocukların zihinsel dünyasında net bir şekilde yer edinebilsin. Ancak, bu metinlerde verilen örnekler ve açıklamalar, çocukların anlamasını kolaylaştırmak yerine, metni daha da karmaşık hale getirmiştir. Uzun ve karmaşık cümle yapıları, çocukların dikkatini dağıtarak metinden kopmalarına neden olabilir. Bu nedenle, bir metnin dilinin açık ve anlaşılır olması, özellikle küçük yaş grupları için, öğrenme sürecinde büyük bir önem taşır. Bu bağlamda, dilin sadeleştirilmesi, cümlelerin kısaltılması ve karmaşık ifadelerden kaçınılması, çocukların metni daha iyi anlamalarına ve öğrenme sürecini daha verimli hale getirmelerine yardımcı olacaktır.

3.3.2. Dil ve Üslubun Çocuğun Gelişim Düzeyine Uygunluğu

4-6 yaş grubuna hitap eden çocuk kitaplarında, dil ve üslubun çocukların gelişim seviyesine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu yaş grubundaki çocuklar soyut kavramları anlamakta zorluk çektiklerinden, anlatımların somutlaştırılması ve sade, anlaşılır bir dil kullanılması büyük önem taşımaktadır. Ancak, bazı eserlerde bu temel prensiplerin yeterince dikkate alınmadığı gözlemlenmektedir.

İncelediğimiz eserlerde, baba, kızının sorularına doğrudan cevap vermek yerine, onun akıl yürütme becerisini geliştirmeye yönelik bir yaklaşım benimsemektedir. Baba, kızının sorularına yanıt verirken, çevresel unsurlardan, evrenden ve hatta yedikleri bir tabak patlamış mısır gibi gündelik nesnelere örnekler vermekte, böylece çocuğun aktif bir şekilde düşünme sürecine katılmasını sağlamaktadır. Bu yöntem, çocuğun kendi cevaplarını bulmasına teşvik edici bir nitelik taşımaktadır ve çocukların bilişsel gelişimine katkı sağlamak açısından önemli görülmektedir.

Ancak, eserde kullanılan dil ve üslubun, bu yaş grubundaki çocuklar için zaman zaman fazlasıyla karmaşık hâle geldiği tespit edilmiştir. Babanın anlatımlarında yer yer basit ve günlük kelimeler tercih edilmekle birlikte, bazı bölümlerde dilin, yetişkinlerin bile kavramakta zorlanacağı bir karmaşıklık kazandığı gözlemlenmektedir. Bu durum, çocukların soyut kavramlarla ilgili anlayışını zorlaştırmakta ve eserin amacına ulaşmasını engelleyebilmektedir.

Çocuk kitaplarında kullanılan dilin, çocukların kavrama düzeyine uygun olması gerektiği vurgulanmaktadır. Karmaşık anlatımlar, çocuğun ilgisini kaybetmesine ve hikâyeden uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla, dilin sadeliği ve anlaşılabilirliği, özellikle soyut konuların ele alındığı metinlerde, çocuğun anlamlandırma sürecine destek olmalı ve anlatılanların çocuğun dünyasında anlam bulmasını sağlamalıdır. Bu bağlamda, hikâyelerde kullanılan örnekler ve akıl yürütme süreçleri, çocukların zihinsel gelişimine katkıda bulunurken, dilin basit ve anlaşılır bir şekilde sunulması gerekmektedir. Aksi takdirde, anlatımın çocuklar için soyut ve karmaşık hâle gelmesi, eserin didaktik amacını olumsuz etkileyebilir.

Birinci kitapta “Allah çiçek yaratmanın her şeklini biliyor.” cümlesi yer almaktadır. Allah için “bilmek” kelimesini kullanmak, Allah’ın sınırsız ve mutlak bilgisini insanın sınırlı bilgisiyle aynı düzlemdeymiş gibi ifade etmek anlamına gelebilir, bu da teolojik açıdan yanıltıcı bir algı oluşturabilir. Bu durum, özellikle 4-6 yaş grubundaki bir çocuk için sorunludur çünkü çocuklar soyut kavramları anlamakta zorlanır ve “bilmek” kelimesini insan merkezli bir şekilde algılayabilirler. “Allah çiçek yaratmanın her şeklini biliyor” gibi bir ifadeyi bir çocuğun söylemesi doğal bir dil kullanımı değildir. Bu cümle, çocukların Allah’ın kudretini ve yaratma gücünü anlamaları yerine, kafalarında karmaşa yaratabilir. Ayrıca, bu yaş grubundaki bir çocuğun bu tür bir ifadeyi kendi dilinde kullanması beklenmez, çünkü çocuklar somut deneyimlerine dayalı ve daha basit cümlelerle düşünür ve konuşurlar. Bu nedenle, Allah’ın sıfatlarını açıklarken, daha somut ve çocukların kavrayabileceği bir dil kullanmak, hem teolojik doğruluğu hem de çocukların zihinsel gelişimini desteklemek açısından önemlidir.

İkinci kitapta, Meryem bir resim yapar, sonra resmi kaybolur; resmi arar ama bulamaz. Babası ona 'Her yere bakmışsın ama bir yere bakmamışsın galiba' dediğinde, Meryem nereye bakmadığını sorar. Babası 'resmin olduğu yere' cevabını vermekte ve devamında 'Bence sen resmi değil, resmin olduğu yeri aramalısın. Resmin olduğu yeri bulursan, resminde bulmuş olursun' şeklinde bir öneride bulunmaktadır. Bu cevap, 4-6 yaş grubundaki çocukların gelişimsel düzeyi göz önüne alındığında, kafa karıştırıcı ve fazla derin mantıksal bir yaklaşımdır. Bu yaş grubundaki çocuklar, soyut ve

karmaşık mantık yürütme becerileri gelişmemiştir. Dolayısıyla, basit ve somut açıklamalar tercih edilmelidir. Çocuğun, bir nesneyi bulmaya yönelik düşünme sürecine katkıda bulunmak için daha net ve doğrudan yönlendirmeler yapmak daha uygun olacaktır. “Resmin olduğu yere bakmalısın” gibi basit ve doğrudan talimatlar, çocuğun ne yapması gerektiğini daha iyi anlamasını sağlar. Karmaşık mantık yürütme gerektiren açıklamalar, çocukların bilişsel gelişim seviyesinin üzerinde olabilir ve bu nedenle onların problem çözme süreçlerinde yanıltıcı veya kafa karıştırıcı olabilir. Bu bağlamda, çocuklara yönelik rehberlik ve talimatların, gelişimsel düzeylerine uygun ve anlaşılır olması önemlidir.

Meryem’in, Allah’ın da mutlaka bir yerde olması gerektiğini akıl yürütmesi ve yaptığı resimden bağımsız olarak Allah’ın da yarattığı evrenden bağımsız olması gibi mantıksal çıkarımlarda bulunması, bu yaş grubundaki çocuklar için kavranması zor olan soyut düşünme seviyelerindedir. Bu nedenle, kitabın çocuğun dini gelişimini desteklemesi beklenmemektedir, çünkü sunduğu rasyonel akıl yürütmelerin bu dönem çocuklarının anlayış seviyesine hitap etmediği değerlendirilmektedir.

Meryem, babasına Allah’ın ne kadar büyük olduğunu sorar ve babasının verdiği cevaplar şöyle devam eder: “Allah’ın yarattığı şeyler hiçbir zaman sadece büyük değildir, hiçbir şey hiçbir zaman sadece büyük değildi, hep bir başka şeye göre büyüktü, e tabi bir başka şeye göre de küçük,” şeklinde açıklama yapar. Meryem, “Peki ya Allah?” diye sorar. Babası, “Allah sadece büyüktür,” yanıtını verir.

Bu açıklama, 4-6 yaş grubundaki çocuklar için oldukça karmaşık ve soyut bir düşünceyi içermektedir. Çocuklar, soyut kavramları anlamada sınırlı bir gelişim seviyesine sahiptir ve “büyüklük” gibi mutlak kavramların göreceli olduğunu anlamakta zorluk çekebilirler. Babasının verdiği açıklamalar, soyut düşünme ve mantıksal çıkarımlar içerdiğinden, çocuğun kavramsal dünyasında belirsizlik yaratabilir ve anlamlandırma sürecini zorlaştırabilir.

Üçüncü kitapta yer alan “Allah’ın yarattığı şeyler hiçbir zaman sadece büyük değildir, hep bir başka şeye göre büyüktü” ve “Allah sadece büyüktür” gibi ifadeler, çocukların somut düşünme becerileri ile uyumlu değildir ve onların soyut kavramları

içselleştirmelerini güçleştirebilir. Bu tür soyut ve karmaşık açıklamalar, çocukların dini ve felsefi kavramları anlamalarını desteklemektense, kafa karışıklığına yol açabilir. Bu nedenle, çocuklara yönelik dini eğitimin, onların gelişimsel düzeylerine uygun olarak daha somut ve anlaşılır bir dilde sunulması gerektiği söylenebilir.

Dördüncü kitapta Allah'ın neye benzediği konusunu babasına soran Meryem, 'Her şey en çok kendine benzer değil mi, baba?' şeklinde bir soru sorar. Bu tür bir soru, 4-6 yaş grubundaki çocukların kavrayış düzeyini aşan bir soyut düşüncüyü içermektedir. Çocuklar bu yaş grubunda genellikle somut düşünme kapasitesine sahip olup, nesnelere ve kavramların kendi iç özellikleriyle nasıl ilişkili olduğunu anlamakta güçlük çekerler. Dolayısıyla, 'her şey en çok kendine benzer' gibi karmaşık ve soyut bir düşüncüyü formüle etmek, bu yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişim seviyesinin ötesindedir. Bu nedenle, çocuklara yönelik dini ve felsefi konuların, gelişimsel düzeylerine uygun ve somut bir şekilde ele alınması daha uygun olacaktır.

Baba, kızının "Allah neye benzer?" sorusunu yanıtlamak için şu yöntemi izler: "Biz şimdi," der babası, "Allah neye benzer sorusunun cevabını bulmak için Allah neye benzemez sorusunun cevabını arayacağız; yani yanlış cevapları bulacağız. Bütün yanlış cevapları bulunca doğru cevap hemen ortaya çıkacak." Ardından, "Bir kâse patlamış mısır arasından ördeğe benzeyen bir patlamış mısırı bulmanın iki yolu vardır," diye devam eder. "Birincisi, ilk bakışta daha ördeğe benzeyen patlamış mısırı görmektir, ama her zaman böyle olmaz. Çoğu zaman, onlarca hatta yüzlerce patlamış mısırı inceleyip, ördeğe benzeyip benzemediklerine tek tek bakmak gerekir. İşte bu da ikinci yoldur: Ördeğe benzemeyen patlamış mısırları bir kenara ayırdığında geriye ördeğe benzeyen patlamış mısır kalır; böylece onu bulmuş olursun. Bazen aradığımız şeyi bulmak için, aramadığımız şeyleri bulup kenara ayırmamız gerekir." Bu açıklama, 4-6 yaş grubundaki çocuklar için oldukça karmaşıktır ve çocukların anlamasını zorlaştırabilir. Babasının uzun ve karmaşık cümleleri, hem mantıksal olarak hem de dilsel olarak çocukların kavrayışını aşar. Özellikle, "Yanlış cevapları bulup ayırmak" ve "patlamış mısırları tek tek incelemek" gibi soyut düşünme gerektiren işlemler, çocukların bilişsel gelişim seviyesinin ötesindedir. Ayrıca, bu tür uzun ve detaylı açıklamalar okuyucuya usandırıcı gelebilir, çünkü çocukların dikkat süreleri kısa ve

basit anlatımlar daha etkili olabilir. Bu nedenle, dini kavramları çocuklara öğretirken, daha kısa, basit ve somut açıklamalar kullanmak daha uygun olacaktır.

3.3.3. Dil Bilgisi Kurallarına Uygunluk

Çocuk kitaplarında dil bilgisi kurallarına uyulması, dil gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu tür kitaplar, çocukların dil öğrenme süreçlerinde model oluşturur ve doğru dil kullanımı ile dil becerilerini pekiştirir. Dil bilgisi kurallarına uyum, çocukların yazılı ve sözlü ifade yeteneklerinin gelişimine katkıda bulunur ve dilin doğru ve etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar.

Dil bilgisi kurallarının doğru bir şekilde uygulanması, çocukların dilde anlam ve yapı ilişkilerini kavramalarını kolaylaştırır. Dilin kurallarına uygun kullanımı, çocukların okuma ve anlama becerilerini geliştirmesine, karmaşık cümle yapılarını çözümlemesine ve dilin mantığını anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca, dil bilgisi kurallarının doğru uygulanması, çocukların ilerleyen yaşlarda akademik başarılarına da katkı sağlar. Bu, yalnızca dil derslerinde değil, diğer disiplinlerde de daha etkili iletişim kurabilmelerini ve düşüncelerini daha net ifade edebilmelerini sağlar. Bu bakımdan incelendiğinde Bu çalışmaya konu olan eserlerde, yanlış cümle kurulması ve imla hatalarının bulunduğu söylenebilir. Bu durum editöryal anlamda özensiz bir izlenim oluşturmaktadır.

Noktalama kuralları, yazılı metinlerde dilin anlamını doğru ve net bir şekilde iletmek için kritik bir rol oynar. Her ne kadar uygulayıcının noktalama işaretlerini kullanma konusunda birden fazla seçeneği bulursa da veya tercihler belirli bir stil veya amaç doğrultusunda farklılık gösterebilse de eserin başından sonuna kadar bu kuralların tutarlı bir şekilde uygulanması esastır. Bu tutarlılık, metnin okunabilirliğini artırır ve okuyucunun metni daha iyi anlamasını sağlar. Bir metinde, özellikle diyalogların aktarımında noktalama işaretlerinin tutarlı bir şekilde kullanılmaması, okuyucunun metne olan güvenini sarsabilir ve okuma deneyimini olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, bir sayfada diyalogların tırnak içinde belirtilip noktalama işaretleriyle desteklenirken, bir sonraki sayfada bu kuralların uygulanmaması, metnin bütünlüğünü bozar ve okuyucuda kafa karışıklığına neden olabilir. 1. Kitapta, kitabın

genelinde diyaloglarda noktalama işaretleri tırnak içinde kullanılırken aşağıdaki diyalogda kullanılmaması bu cinsten bir hata olarak öne çıkmaktadır:

“Aslında çok haklısın” diye cevap verdi babası.

Yine 1.kitapta, “Çünkü o da Allah'ı görmek istiyordu” cümlesinde virgölün kullanımı bir noktalama hatasıdır. Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan “de/da” bağlacından sonra (“değil”den sonra kullanımı hariç) virgöl kullanılmaz.

İkinci kitapta “Karıncalar her yerde, insanlar evlerdeydi..” cümlesinin sonunda iki nokta kullanılmıştır. Böyle bir noktalama işareti bulunmamaktadır. Bu da bir tashih hatasıdır. Aynı şekilde “Nası???” şeklindeki soru cümlesinde de uygun olmayan ve geçerliliği olmayan bir biçimde üç soru işareti yan yana kullanılmıştır. Ayrıca buradaki soru cümlesinin konuşma dilinde değil de imla kurallarına uyularak “Nasıl?” şeklinde yazılması çocuklarda dile dair doğru bir öğrenme sürecini destekleyici nitelikte olacaktır. “ise” bağlacından sonra virgöl kullanılması imla kuralları bakımından doğru değildir. Ancak aynı eserde yer alan “Oyuncaklar sepette, yakında bir kavanoz reçele dönüşecek olan mis kokulu daha çiçekleri ise, buzdolabındaydı...” cümlesinde virgölün kullanıldığı görülmektedir.

Romanlarda ya da çocuk kitaplarında, Türk Dil Kurumu'nun kurallarına tam olarak uymasa da günlük konuşma diline ait ifadeler yer alabilir. Bu durum özellikle karakterlerin diyaloglarında 'abi', 'meraba' gibi ifadelerin kullanılmasıyla kendini gösterebilir. Ancak, eğer anlatıcı tanrısal bakış açısıyla yazıyorsa, yani üçüncü şahıs anlatıcının tarafsız ve nesnel bir dil kullanması bekleniyorsa, diyaloglar haricinde bu tür ifadeler kullanılmamalıdır. Anlatımda tutarlılık esastır; belirli bir üslup benimsendiyse, bu üslubun metnin tamamına hâkim olması gerekir. İncelenen metinde ise anlatım genel olarak belirli bir üslubu takip etmemekte, 'nerede' ve 'nerde' gibi farklı yazım biçimlerinin yer aldığı görülmektedir. Kitap isminde “Allah Nerede?” şeklinde yer alırken içindeki bir cümlede “Peki ama her şeyi yaratan Allah nerdeydi?” şeklinde yer almaktadır. Bu tür tutarsızlıklar, eserin dil bütünlüğünü olumsuz etkileyebilir ve anlatım tarzında belirsizliğe neden olabilir. Beş yaşlarındaki bir çocuk

karacterin diyaloglarında, çok düzgün bir Türkçe kullanması beklenmeyebilir; bu nedenle, çocuğun konuşmasında doğal ve yaşına uygun bir dil kullanılması olağandır. Ancak, metnin genelinde dil kullanımı açısından tutarlılık esastır. Aynı cümle içerisinde bir kelimesinin hem günlük dilde yanlış biçimde -bi- hem de yazım kurallarına uygun şekilde -bir- kullanılması, dil bütünlüğünü bozabilir. Yine İkinci kitapta yer alan “Her şey, bi de herkes bir yerlerde olduğuna göre Allah nerede?” cümlesi hem “bir” kelimesinin hem de “nerede” kelimesinin kullanımı bakımından yanlıştır. Bu tür hatalar, okuyucunun metinle olan bağını zayıflatabilir ve metnin dil açısından profesyonelce hazırlanmadığı izlenimini verebilir.

İkinci kitapta “Hepsini ben çizdim. Kimse bile yardım etmedi.” cümlesindeki “kimse bile” ifadesi gereksiz bir vurgulama yapmaktadır ve dil bilgisel olarak uyumsuzdur. Daha akıcı ve doğru bir ifade için “kimse yardım etmedi” şeklinde düzeltilmelidir.

Eserdeki, dört ila beş yaşlarındaki çocuk karakterin genel olarak akli başında, zeki ve meraklı bir çocuk olarak tasarlandığı görülmektedir. Karakterin diyalogları, çoğunlukla düzgün cümle yapıları içermekte ve yaşına uygun bir dil kullanımı sergilemektedir. Ancak, bazı bölümlerde bilinçli olarak eklenen komik veya anlamsız ifadeler, karakterin çocuk olduğunun altını çizme amacı taşımaktadır. Bu tür ifadeler, karakterin genel tasviriyle uyumlu olmayıp, metin içinde eğreti bir izlenim bırakmaktadır. Dolayısıyla, çocuğun doğal ve tutarlı bir dil kullanımıyla karakterize edilmesi, eserin dilsel bütünlüğünü ve karakterin inandırıcılığını korumak açısından daha uygun olacaktır.

Ayrıca üçüncü kitapta yer alan, “Ama anne babasını böyle düşünceli görmek kendisini çok üzüyordu.” cümlesi yanlış kurulmuş bir cümledir. “Kendisini” yerine “onu” kullanmak, cümlenin bağlamını daha iyi ifade edebilir. 4. ve 5. kitaplarda ise yazım kuralları bakımından hatalı bir kullanım görülmemiştir.

3.3.4. Sözcük Dağarcığını Geliştirmedeki Etkisi

İncelediğimiz eserlerde, çocukların sözcük dağarcığını geliştirme potansiyeli çeşitli unsurlarla değerlendirilebilir. Kitap sonunda elde edilen kazanımların test

edileceği, eksiklerin tamamlanacağı eğitimsel aktiviteler yer almazken, kullanılan kelimeler genellikle çocukların günlük yaşamda karşılaşabileceği veya bildikleri kelimelerin eş anlamlıları olarak sunulmaktadır. Örneğin, “kâinat” gibi kelimeler, bu yaş grubundaki çocuklar tarafından ya bilinir ya da “evren,” “uzay,” “gezegenler” gibi ilişkili kavramlar üzerinden kolaylıkla anlaşılabilir. Bu durum, çocukların sözcük dağarcığını genişletme konusunda destekleyici olabilir.

Kitapta sözlüksel tekrarlar bulunmamakla birlikte, öğretici mesajlar –Allah hiçbir yerdeydi, çünkü bir yerde olmak zorunda değildi gibi- cümleler hâlinde sık sık tekrar edilmiştir. Bu tekrarlar, pekiştirici olmaktan ziyade sıkıcı bir etki oluşturmaktadır. Kelimelerin eşitliliği genellikle basit ve başlangıç düzeyindedir; orta ve ileri düzeyde karmaşık kelimelere yer verilmemiştir. Bu, metinde cümle içinde açıklama yapılmadığında veya bir sözlük desteği sunulmadığında, zor kelimelerin verilmemesi açısından olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda, eserde dini terimlere yer verilmemesi, kitabın dilini daha hafif ve anlaşılır kılmakta, böylece daha geniş bir çocuk kitlesi tarafından kolayca kavranabilmesini sağlamaktadır.

Metin ve görseller arasında bir uyum bulunmaktadır. Kitapta kullanılan kelimeler, bağlam içinde anlamlandırılabilir bir Şekilde düzenlenmiştir. Özellikle İbn Sina, Fatih Sultan Mehmet gibi tarihi figürlerin manevi büyüklükleri vurgulanırken, görsellerin soyut konuları somutlaştırması, çocukların bu kavramları daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Bu görsel destek, soyut ve mecazi anlatımların somutlaştırılmasına yardımcı olarak eserin anlaşılabilirliğini artırmaktadır.

Açıklamalar ve tanımlamalar genellikle eserde yer almamakla birlikte, serinin üçüncü kitabı olan *Allah Ne Kadar Büyük?* kitabında, ezan okunurken babanın “Allahu Ekber” ifadesini açıklaması bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. Bu tür açıklamalar, çocukların anlamakta zorlanabileceği kelimeleri daha anlaşılır hâle getirmekte ve kavramların doğru bir Şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Genel olarak, eserde yer alan kelimeler çocukların yaşına ve anlayış seviyesine uygun seçilmiş olup, metin ve görseller arasındaki uyum, soyut kavramların somutlaştırılmasına destek olurken, sözlüksel tekrarların eksikliği, cümle içinde kelimelerin kurgusal dokunuşlar

aracılığıyla açıklanmaması ve eğitimsel aktivitelerin olmaması, eserin sözcük dağarcığını geliştirme potansiyelini sınırlı kılmaktadır. Ancak, zorlayıcı kelimelerin bulunmaması, çocukların metinleri daha kolay anlamasını sağlayarak eserin genel olarak anlaşılabilirliğini artırmaktadır.

3.3.4. Kullanılan Dilin Edebi Değeri

Edebiyat, çocukların dünyasına önemli bir zenginlik katar ve kaliteli bir edebi eser, çocuklara dilin güzelliğini en etkili şekilde kullanmayı, hayal güçlerini geliştirmeyi, kelime hazinelerini genişletmeyi ve dil bilgisi kurallarını pekiştirmeyi öğretir (Şirin, 1998, 103-178; Alpöge, 1983, 6). Çocuklara hitap eden renkli ve dinamik metinler, ana dil duygusu ve bilincini güçlendirir, gözlem yeteneklerini artırır ve yazınsal eserlerle dil kullanımını zenginleştirir (Sever, 1993, 14-15; Sever, 1998, 6). Kitaplar, çocukların zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir rol oynar ve eğitim açısından da değerli bir araçtır (Yavuzer, 1999, 156; Kantemirci, 1979, 197). Bu bağlamda, çocuk metinlerinde dilin edebi kullanımı, dil becerilerini ve hayal güçlerini geliştirmede kritik bir rol oynar. Edebi dil, çocuklara kelimelerin zenginliğini ve çeşitliliğini tanıtarak dil bilincini artırır ve duygularını ifade etmenin farklı yollarını öğretir. Bu metinler, çocukların dil yeteneklerini pekiştirirken estetik anlayışlarını da geliştirir, böylece çocukların dil becerileri ve duygu dünyaları daha da zenginleşmektedir.

Bu çalışmaya konu olan eserler, günlük konuşma dilinde yazılmış olup, edebi unsurlardan yoksundur. Eserlerde, anlatımı zenginleştiren ifadeler, heyecanı ve ilgiyi artıran farklı kurgu teknikleri, detaylı betimlemeler ve tasvirler, kelime oyunları gibi edebi unsurlar bulunmamaktadır. Edebi metinlerde dil, genellikle estetik ve sanatsal bir şekilde kullanılır. Üslup, yazarın kişisel tarzını yansıtır ve metni okuyucu için daha çekici hâle getirir. Olaylar, karakterler ve çevre detaylı betimlemelerle tasvir edilir. Bu betimlemeler, okuyucunun zihninde canlı ve etkileyici bir görüntü oluşturur. Edebi metinlerde, olaylar ve karakterler ustaca kurgular. Anlatı yapısı, genellikle beklenmedik sürprizler ve derinliklerle zenginleştirilir. Kelimeler, yalnızca anlamlarıyla değil, aynı zamanda sesleri ve çağrışımlarıyla da özenle seçilir. Kelime oyunları ve metaforlar gibi teknikler, metne derinlik ve anlam katabilir. Bu unsurlar,

bir metni edebi kılar ve metnin sanatsal değerini artırır. Bu çalışmaya konu olan eserlerde, kelimeler direkt ilk anlamlarıyla kullanılmış, mekân olarak hep aynı ev seçilmiş, kurgu babanın kızının sorularını cevaplaması şeklinde beş kitapta da sabit kalmıştır. Bu bakımdan edebi eserlerde bulunması gereken niteliklerden yoksun olduğu için eserler, edebi bir metin olarak değerlendirilememektedir.

3.3.5. Anlatım Tekrarları

Çalışmamızda incelediğimiz eserler, anlatım tekrarlarının yoğun olduğu bir yapı sergilemektedir. Aynı cümlenin kitap boyunca 6-7 defa tekrar edilmesi ya da küçük varyasyonlarla farklı versiyonlarının kullanılması, eserde belirgin bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, eserin anlatımında tekrara dayalı anlatım tarzı veya üslup tekrarı olarak adlandırılabilir. Tekrarların bu denli yoğun olması, eserin dilsel çeşitliliğini sınırlayarak anlatımda bir monotonluğa sebep olabileceği gibi, okuyucunun dikkatini sürdürme kapasitesini de olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, bu tekrarlar, metnin içerik derinliğini zayıflatır ve okuyucuda anlatımda durağanlık hissi uyandırabilir.

Birinci kitapta, “Allah'ı göremesek de yarattıklarına bakarak O'nun hakkında pek çok şey öğrenebiliriz” temasını işleyen cümleler, birbirine çok benzer ifadelerle 7 defa tekrar edilmektedir. Kitabın hacminin küçük olması, bu durumun yanlışlığını daha da artırmaktadır. Kısa bir kitapta aynı mesajın bu kadar fazla tekrar edilmesi, okurun ilgisini kaybetmesine ve anlatımın monotonlaşmasına yol açmaktadır. Bu tekrarlar, anlatımın etkisini zayıflatmakta ve metni güçsüzleştirmektedir. Aşağıda bu tekrar eden cümlelerin bazıları yer almaktadır:

- “Bunun için Allah'ı görmene gerek yok; etrafına dikkatlice bakarsan Allah hakkında pek çok şey öğrenebilirsin.”

- “Allah'ı göremeyiz ama yarattığı şeyleri görebiliriz; onlara bakarsak Allah hakkında pek çok şey öğrenebiliriz, diye cevap vermektedir babası.”

- “Demek ki bir yazarı hiç görmemiş olsan da yazdığı kitapları okuduğunda onun hakkında pek çok şey öğrenebilmektesin.”

- “Madem Allah'ı görememekteyiz ama merak etmekteyiz, öyleyse Allah'ın yarattığı şeylere bakmalıyız,” demektedir babası. “Böylece Allah hakkında sayısız şey öğrenebilmekteyiz.”

- “Biz Allah'ı görememekteyiz ama O'nun yarattığı yıldızları görebilmekteyiz.”

- “Gözlerimiz belki Allah'ı görememekte ama O'nun yarattığı şeyleri görebilmekte.”

- “Gözlerimiz Allah'ı görememekte ama Allah'ın yarattığı yıldızları görebilmekte.”

Bu cümlelerin, birbirine çok benzer ifadelerle sürekli tekrarlanması, okurun dikkatini dağıtmakta ve anlatımın etkisini zayıflatmaktadır. Aynı mesajı daha çeşitli ve yaratıcı biçimlerde ifade etmek, hem metnin gücünü artıracak hem de okurun ilgisini canlı tutacaktır.

İkinci kitapta Allah'ın mekândan münezzehe olduğu fikri birçok kez tekrar edilmekte, ancak bu tekrarlar benzer ifadeler ve neredeyse aynı kelimelerle yapılmaktadır. Anlamın pekiştirilmesi amacı güdülse de bu tür tekrarlı kullanım, metnin akıcılığını ve dilin zenginliğini olumsuz yönde etkileyebilir. Aynı düşüncenin farklı cümlelerle yinelenmesi, okuyucuya bir noktayı vurgulamak yerine, gereksiz bir tekrar hissi yaratabilir. Bu tür bir yaklaşım, metnin derinliğini ve etkileyiciliğini azaltarak, edebi değeri düşürebilir. Aşağıda bu tekrar eden cümlelerin bazıları yer almaktadır:

- “Evet ve resim ile ressam birbirlerinden ne kadar farklı şeylerse Allah ile yarattığı şeyler de öyle farklıdır. Sen nasıl o resmin hiçbir yerine değilsen Allah da yarattığı bu yerlerin hiçbirinde değil.”

- “Allah ise hiçbir yerdeydi çünkü o bütün bu yerleri yoktan yaratandı.”

- “Bir ressamın yaptığı resmin içinde bir yerlerde olmaması gibi Allah da yarattığı hiçbir yerde olamazdı.”

- “Peki o zaman Allah yarattığı yerlerin hiçbirinde değilse neredeydi? Hiçbir yerdeydi. Çünkü Allah bir yerde olmak zorunda değildi.”

- “Ama şunu anlamıştı. Allah orada, burada, yukarıda ya da çok çok uzaklarda değildi.”

- “Allah bir yerde değildi. Çünkü bir yerde olmak zorunda değildi.”

- “Allah bir yerlerde değildi çünkü her yeri o yaratmıştı; bütün bu yerler yokken de Allah vardı.”

Beşinci kitapta da anlatımı monotonluğa sürükleyen fazlaca ve art arda anlatım tekrarı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- “İşte sorunun cevabı bu: Hiç kimse! Allah'ı hiç kimse yaratmadı. Çünkü Allah yaratıcıdır.”

-”Ama Allah'ı kimse yaratmadı! Eğer Allah'ı da birisi yaratmış olsaydı o zaman O Allah olmazdı.”

-”O Allah'tır. O'nu bir yaratan yoktur.

-”İşte aynen bunun gibi Meryem. Bizim Allah'ımız da her şeyi yarattığı halde O'nu yaratan yoktur.”

Serinin 3. ve 4. kitaplarında da anlatım tekrarları bulunmasına karşın diğerlerine nispetle okuru rahatsız edecek, sıkıcı olarak nitelendirilebilecek kadar sık değildir.

3.3.6. Temanın Açık ve Net Olması

Tema, tüm yazınsal unsurların—karakter, olay örgüsü, zaman ve mekân, üslup ve ton—bir araya gelerek oluşturduğu bir yapıdır ve bu yapı, okuyucunun zihninde anlam bulur (Horning, 1997 akt. Turhan vd., 2020, 2). Bu bağlamda tema, yazınsal yapının temel yapıtaşlarından biridir ve diğer unsurlardan daha derin bir anlam içerir, çünkü bir eserin özünü ve mesajını belirler (Bucher - Hinton, 2014, 33 akt. Turhan vd., 2020, 2). Çocuk edebiyatında, tema çocukların kavrayış seviyesine göre düzenlenmeli ve açık bir şekilde sunulmalıdır. Bununla birlikte, tema çocuklar tarafından en çok

zorlanılan yazınsal unsur olarak öne çıkmaktadır, çünkü soyut kavramları anlamak çocuklar için karmaşık olabilir (Barone, 2010, 113 akt. Turhan vd., 2020, 2). Temanın açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmesi, özellikle çocuklar için oldukça önemlidir. Temanın net bir biçimde belirgin olması, çocukların metni anlamasını ve içindeki mesajı kavramasını kolaylaştırır. Bu nedenle, bir eserde tema, başlık ve serinin genel ismi aracılığıyla doğrudan ve açık bir biçimde iletilmelidir.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde tema, başlıktan ve serinin genel isminden doğrudan anlaşılacak şekilde belirgin olup, metin içinde de hedeflenen tema açık ve etkili bir biçimde işlenmiştir. *Daha da Küçükler için Allah'ı Merak Ediyorum* seri ismi; küçük yaş gruplarına yönelik olarak Allah ile ilgili konu başlıklarının ele alındığını zaten ifade etmektedir. 1. kitap, Allah'ın yaratılmışlar tarafından gözle görülmez oluşunu; 2. kitap Allah'ın mekânsal varlığını; 3. kitap, Allah'ın büyüklüğünün mahiyetini; 4. kitap Allah'ın yaratılmışlara benzemezliğini; 5. kitap ise Allah'ın yaratılmamış oluşunu konu edinmektedir. Temanın eserlerde açıkça anlaşılır olması çocukların eserin mesajını daha iyi kavrayabilmelerine ve temanın zihinlerinde daha kalıcı bir şekilde yer etmesine olanak tanır.

3.3.7. Eserin Öğreticiliği

Çocuklara yönelik eserlerde, eğitici amaçlar güdülüyor da olsa öğretici içerik, işaret parmağı havada bir öğreticinin öğrenci konumundaki çocuğa diktesi şeklinde sunulmamalıdır. Aktarılmak istenen bilgi, çocuğun doğal öğrenme süreçlerine uygun ve temaya uygun bir şekilde aktarılmalıdır. Bu aktarım yalnızca metinle sınırlı kalmamalı, karakterler arasındaki ilişkiler ve görsellerle de desteklenmelidir. Çocuğun yaş grubunu göz önünde bulundurarak, öğretici içerik doğal bir akış içinde ve çocuğun anlayabileceği bir dilde sunulmalıdır.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde, Allah'a dair bazı ağır konular işlenmiştir. Çocukların akıllarına takılabilecek Allah ile ilgili belirli konulardaki soruların cevaplanmasının amaçlandığı eserler, öğretici niteliktedir. Bu konular, sade ve günlük bir kelimeler kullanılarak açıklanmıştır. Kurgu açısından cazip unsurlar barındırmasa da baba ve kız arasındaki sıcak, samimi ve yer yer şakacı diyaloglar ile anlatım daha

erişilebilir ve rahatlatıcı hâle getirilmiştir. Bu yaklaşım, çocukların konunun ağırlığından dolayı sıkılmadan öğrenmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Hedeflenen yaş grubundaki çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun olarak karmaşık anlatımlar yerine daha basit ve anlaşılır bir dil kullanılması uygun olacaktır. Karmaşık ifadeler, çocukların öğrenme sürecini zorlaştırabilir ve dikkatlerini dağıtabilir. Öte yandan eserde, çocukların aktif bir öğrenme süreci yaşaması ve sorulara kendi cevaplarını bulmaları teşvik edilmektedir. Direkt sorulan sorulara cevap vermek yerine cevabın birlikte bulunması şeklinde izlenen bu yöntem, öğrenme sürecini etkili, ilgi çekici, aktif ve kalıcı hâle getirmesi bakımından olumludur.

3.4. Değerlerin Yerine İlişkin Bulgular

TDK'ya göre değer, Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet; Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür.

Değerler Eğitimi, okulların eğitim sürecini yeniden yapılandırmak amacıyla desteklenen ve geliştirilen bir projedir. Bu projenin amacı, daha huzurlu ve mutlu bir toplum oluşturmak ve bireylerin milli, manevi ve evrensel değerlerin farkında olan, nitelikli insanlar olarak yetişmelerini sağlamaktır (Yavuz, 2016, 29).

Çocuklar, dünya genelinde artan sosyal sorunlardan, şiddet ve hoşgörüsüzlükten giderek daha fazla etkilenmektedir. Bu durum, çocukların çevresel faktörlere karşı savunmasız hâle gelmelerine yol açmaktadır. Birçok ülkede ebeveynler ve eğiticiler, toplumsal düzeni tehdit eden bu sorunların üstesinden gelmenin etkili bir değerler eğitimiyle mümkün olduğuna inanmaktadır (Tillman, 2000, 4 akt. Yazıcı, 2006, 500). Bu yaklaşım, çocukların ahlaki değerler ışığında bilinçli ve duyarlı bireyler olarak yetişmelerine zemin hazırlamaktadır. Çocuğun ilk eğitim aldığı yer olan aile, toplum ve çocuk için önemli olan ahlaki hassasiyetlerin temellerini atmakta; sevgi, saygı, güven ve sorumluluk gibi birçok değerın öğretilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu temel değerler, çocukların karakter gelişiminde ve toplumsal normlara uyum sağlamalarında hayati bir rol oynar. Bu bağlamda, çocukların duygusal gelişimlerinin aile ortamında desteklenmesi, ilgi alanlarının evde teşvik edilmesi ve yeteneklerinin,

becerilerinin ve duygusal duyarlılıklarının geliştirilmesi büyük önem taşır (Hökelekli-Gündüz, 2011, 330). Ailenin bu konudaki rolü, çocuğun duygusal ve sosyal becerilerinin güçlenmesine doğrudan katkıda bulunur. Aile bireyleriyle, özellikle anne, baba ve kardeşlerle kurulan yakın ve sürekli temas, değerlerin şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Aydın, 2006). Bu temas, çocukların içselleştirdiği değerlerin kalıcı olmasını ve hayatlarının her alanında bu değerleri uygulamalarını sağlar. Çocukların değerleri doğru bir şekilde kavrayabilmeleri için aileye önemli sorumluluklar düşmektedir. Aileler, çocuklarına kazandırmak istedikleri olumlu değerleri tutarlı bir şekilde örnek olarak göstermelidir. Tutarlı bir rol model olarak ebeveynler, çocukların değerleri günlük yaşamlarında nasıl uygulayacaklarını öğrenmelerine yardımcı olur.

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 yaş Değerler Eğitimi'nde kullanılan değerler temel alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Eserde yer alan değerlerin işleniş biçiminin hedeflenen yaş grubundaki çocuğun kavrayışına uygun ve eser içinde özümsemiş bir biçimde aktarıldığı görülmüştür.

3.4.1. İş Birliği

TDK sözlüğünde iş birliği; bir işin birden çok kişi tarafından yapılması için oluşturulan birliktelik şeklinde tanımlanmaktadır. İncelediğimiz eserlerde, iş birliği kavramının genellikle anne baba arasındaki görev paylaşımı ve babanın çocuğuyla etkileşim sırasında soruları yanıtlarken izlediği yöntemlerde dolaylı bir şekilde ele alındığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, iş birliğinin doğrudan değil, ebeveynlerin günlük pratiklerinde, özellikle de babanın çocuğa yönelik tutum ve yaklaşımlarında örtük bir biçimde işlev kazandığı söylenebilir. Değer temelli bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, iş birliğinin bu dolaylı ifadesi, ebeveynlerin çocuğun eğitimi ve gelişimi üzerindeki etkisini artıran bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, iş birliği değerinin aile içindeki roller ve sorumluluklar üzerinden doğal bir şekilde pekiştirildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, incelediğimiz eserde bu durum, iş birliğinin aile dinamikleri içinde içselleştirilmiş bir değer olarak varlığını sürdürdüğünü ve dolaylı yollarla çocuğun gelişimine katkı sağladığını

Birinci kitapta Meryem isimli kız çocuğunun Allah'ı neden göremediği konusu ile ilgili sorusuna babası, kızını yönlendirerek cevaplar bulmaktadır. Babanın çocuğuyla ilgilenirken annenin meyve tabağı hazırlayıp getirmesi, ebeveynler olarak aralarında adı konulmamış da olsa iş bölümü yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca babanın sorulara direkt cevap vermeyip kızına akıl yürütmesine olanak sağlayan sorular sorması yoluyla birlikte cevap aramaları sebebiyle doğrudan beraber bir iş yapma durumu olmamasına karşın eserde, iş birliği değerine yer verildiği söylenebilir.

İkinci kitapta Meryem isimli küçük kız çocuğunun yaptığı resim, annesi ve babası tarafından çerçevesiz salonun duvarına asılmıştır. Meryem, resmini ararken babası, sürprizi kendisinin bulması için yalnızca onu yönlendirmiş ve resmin yerini doğrudan söylememiştir. Benzer şekilde, annesi de aynı yolu izleyerek Meryem'e resmin yerini direkt olarak belirtmemiş, yalnızca yönlendirmelerde bulunmuştur. Bu davranış, değerler eğitimi bağlamında "iş birliği" değerine işaret eden bir yaklaşımdır.

Anne ve babanın, Meryem'in süreci deneyimlemesine fırsat tanımalarının yanı sıra, birlikte hareket ederek sürprizi bozmamaları ve iş birliği içinde bu sürprizi hazırlamaları da iş birliği değerine örnek olarak gösterilebilir. Bu nedenle, eserde hem anne ve babanın birlikte hareket ederek Meryem'e hazırladıkları sürpriz hem de Meryem'in bu süreci kendi çabasıyla keşfetmesi, iş birliği değerinin vurgulandığı unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü kitapta bir kız çocuğunun babasıyla Allah'ın büyüklüğüne dair bir sohbeti ele alınmıştır. Ancak, eserde iş birliği veya birlikte iş yapmaya dair herhangi bir temaya yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu durum, eserin içerik bağlamında iş birliği kavramlarını destekleyen unsurlar içermediğini göstermektedir.

Dördüncü kitapta iş birliği değerine yer verilmemiştir.

Beşinci kitapta baba kızı ile vakit geçirirken annenin "Yavaş, koşmayın, yerleri daha yeni sildim!" diyerek onlara seslenmesi, ev işlerine olan katkısını ve sorumluluğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, anne ve babanın iş birliği içinde hareket ettiğini ve iş birliği değerinin eserde dolaylı olarak yer aldığı şeklinde de yorumlanabilir. Burada iş birliği, aile içindeki sorumlulukların paylaşılması ve her

bireyin üzerine düşen görevi yerine getirmesi ile kendini gösterir. Böylece, eserde iş birliği değeri, karakterlerin doğal davranışları ve diyalogları aracılığıyla okuyucuya etkili bir şekilde aktarılmaktadır.

3.4.2. Saygı

Saygı; bir kişinin veya nesnenin değerli, üstün, faydalı ya da kutsal olması gibi nedenlerle ona karşı dikkatli ve ölçülü davranmayı gerektiren bir tutumu ve başkalarını rahatsız etmemek için gösterilen çekinme duygusunu içerir (Kıral, 2018, 5).

Bu çalışmaya konu olan eserlerin kurgusunda saygı değerine değinilmemiştir.

3.4.3. Doğruluk ve Dürüstlük

Dürüstlük, kökeni itibariyle doğruları ve gerçekleri ifade etmek; samimi, güvenilir ve sadık olmak anlamını taşır. Dürüstlük, içtenlik, doğruluk, açıklık ve netlik gibi karakter özelliklerini yansıtır. Yalan, hile ve aldatma gibi olumsuz davranışları değil; doğruluk, netlik ve gerçekçilik gibi olumlu eylemleri kapsar (Yalnız, 2018, 653).

İncelediğimiz çocuk kitaplarında 3. kitap haricinde doğruluk ve dürüstlük değerine yer verilen eser bulunmamaktadır. Üçüncü kitapta, bir kız çocuğunun babasına soru sorma isteği, babasının canının sıkın olduğunu fark etmesiyle değişir. Babası ne sormak istediğini öğrenmek istediğinde, çocuk “geçti” diyerek merakını bastırır. Bu davranış, yüzeyde merhametli ve empatik bir yaklaşım olarak görünebilir; ancak, derinlemesine incelendiğinde, gerçekte yalan söylemeye teşvik edilebilecek bir durumu temsil eder. İyi niyetli olsa da bu tür bir davranış, çocuklarda yalan söylemenin normalleşmesine yol açabilir. Bu nedenle, çocukların dürüstlüğe teşvik edilmesi gerektiği ve yalanın, her ne sebeple olursa olsun, hoş görülmemesi gerektiği vurgulanmalıdır.

3.4.4. Sorumluluk

Bireylerin, buldukları topluma uyum sağlayabilmesi, çevresi tarafından değerli bir birey olarak kabul edilmesi ve saygınlık kazanmasında sorumluluk bilinci büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, bireyde sorumluluk bilincinin geliştirilmesi, eğitimin de temel hedeflerinden biridir (MEB, 2006).

İncelediğimiz eserlerde, babanın kızının sorularına gösterdiği ilgi, ayırdığı vakit ve cevaplama biçimi bir ebeveyn olarak sorumluluklarını yerini getirdiğine örnek teşkil etmektedir. Aynı şekilde annenin sohbet eden eşi ve çocuğuna meyve tabağı hazırlaması da annenin sorumluluk sahibi olduğunu göstermektedir. Sorumluluk değeri doğrudan olmasa da karakterlerin davranışları yoluyla eserlerde yer almaktadır.

Örneğin üçüncü kitapta doğrudan birine görev verilmesi ya da sorumluluk üstlenmesi gibi bir tema ele alınmamış olsa da dolaylı yoldan sorumluluk değerine vurgu yapıldığı söylenebilir. Baba karakteri, canının sıkkın olmasına ve kızının bunu fark edip onu rahatsız etmek istememesine rağmen, “Canım sıkkın da olsa senin sorularınla ilgilenirim.” Minvalinde bir cevap vererek kızına karşı sorumluluk bilinci sergiler. Baba, kızının sorduğu sorulara özenle yanıt vermeye çalışarak, sorumluluk bilincinin bir yansımasını ortaya koyar.

Beşinci kitapta ise sayfa 120’de baba ile kızı arasındaki diyalog, babanın evladı ile vakit geçirmekten keyif aldığını ve ona zaman ayırdığını göstermektedir. Baba, kızının sorduğu sorulara cevaben, “Bir soru sorabilir miyim dedin ya!’ dedi babası, ‘bir soru sormuş oldun zaten. Ama elbette bir soru daha sorabilirsin, hatta sonra bir soru daha. Bugün pazar, bütün gün seninle konuşarak geçirebilirim...” diyerek onunla geçirdiği zamanın değerini vurgulamaktadır. Bu diyalogdan anlaşıldığı üzere, sorumluluk kavramı sadece bir görev verilmesi ve bunun yerine getirilmesi şeklinde değil, babanın çocuğuna karşı doğal bir sevgi ve ilgi ile yerine getirdiği bir yükümlülük olarak hikâye içinde yedirilerek verilmiştir. Eserlerde babasının kızının soru ve sorunlarıyla ilgilenmesi yönüyle doğrudan olmasa da bu ilişki biçiminin ve baba imajının çocuklar üzerinde olumlu bir etki bırakabileceği düşünülerek sorumluluk değerine yer verildiği söylenebilir.

3.4.5. Yardımlaşma/Paylaşma

TDK sözlüğünde paylaşmak, iki veya daha çok kimse bir şeyi kendi aralarında belirli oranda dağıtmak; bölüşmek, üleşmek şeklinde yer almaktadır.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde yardımlaşma ve paylaşma değerleri doğrudan tanımlardaki biçimiyle işlenmemiştir. Ancak Üçüncü kitapta, ebeveynlerin

birbirleriyle dertleşerek sıkıntılarını paylaşması şeklinde dolaylı bir paylaşım teması işlenmiştir. Bu durum, fiziksel bir nesnenin paylaşılmasından ziyade, duygusal ve psikolojik bir destek paylaşımı olarak değerlendirilebilir. Ebeveynlerin birbirlerine karşı gösterdikleri bu anlayış ve destek, eserde paylaşma kavramının farklı bir boyutunu yansıtmaktadır.

3.4.6. Empati

Empati, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Ersoy- Köşger, 2016, 2).

İncelediğimiz eserlerden, 2., 4. ve 5. Kitaplarda empati değerine yer verilmemiştir. 1. ve 3. Kitaplarda ise empati değeri baba ve kızın birbirlerinin duygusal durumlarını anlayıp, hak vermeleri ve içselleştirmeleri şeklinde yer almıştır.

Birinci kitapta, sayfa 8’de kız çocuğunun babasına Allah’ı görmek istediğini ifade ettiği sahnede, “Allah’ı göremeyeceğimi biliyorum ama istiyorum işte” şeklinde dile getirdiği duygu, babası tarafından “Aslında çok haklısın” şeklinde karşılık bulmuştur. Bu diyalogun devamında babadan bahsederek “Çünkü o da Allah’ı görmek istiyordu.” Cümlesi yer almaktadır. Babanın da Allah’ı görme arzusuna sahip olduğunu belirtmesi, kızının duygusunu anlamış ve onunla empati kurmuş olduğunu göstermektedir. Eserde, empati değeri doğru bir şekilde işlenmiş olup, çocukların duygusal gelişimi için faydalı olabileceği düşünülmektedir. Baba, kızının bu isteğini küçümsemek ya da muhatabının bir çocuk olduğunu göz önünde bulundurmadan haddi aşan bir ifade olduğunu düşünerek tepki vermek yerine, ideal bir baba-kız diyalogu örneği sergilemiştir.

Üçüncü kitapta ise, bir kız çocuğu olan Meryem, anne ve babasının sıkıntılı bir hâlde birbirleriyle konuştuklarına şahit olur. Konuşmanın içeriğini bilmemesine rağmen, Meryem anne ve babasının sıkıntılı olduğunun farkına varır. Sayfa 63’te, “Meryem’in canı bu aralar biraz sikkindi. Aslında en başta canı sıkılan Meryem değildi; canı sıkılan anne ve babaydı.” ve devamında “Meryem’in canını sıkıyan da anne ve babasının canının sikkın olmasıydı.” ifadeleri yer almaktadır. Bu alıntı, Meryem’in

anne ve babasının duygusal durumunu anladığını ve onların üzüntüsünü kendi iç dünyasında paylaştığını göstermektedir. Bu durumdan hareketle eserde empati duygusunun yer aldığı söylenebilir. Meryem, anne ve babasının sıkıntılarına empati yaparak, onların duygusal yükünü paylaşmış ve bu da eserin empati duygusuna dair derinlemesine bir mesaj verdiğini göstermektedir.

3.6.7. Adalet

TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te “herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” olarak geçen adalet ya da adil olma, kimseye haksızlık etmemektir. Eserlerde adalet değerine kurgu metinde yer verilememiştir.

3.6.8. Adab-ı Muaşeret

Adab-ı muaşeret, toplum içinde yaşayan insanların birbirleriyle iyi ilişkiler içinde olmalarını, sosyal hayatta nazik ve saygılı davranışlar sergileyerek yaşamalarını sağlayan davranış disiplini ve görgü kurallarıdır (Şahin, 2019, 4).

Bu çalışmaya konu olan eserde doğrudan adab-ı muaşeret, görgü kuralları, davranış disiplini gibi konulara değinilmediği görülmüştür.

3.4.9. Sabır

Schnitker'ye göre sabır, psikolojide henüz yeni bir kavram olduğundan, kavramsallaştırılması ve tanımlanması oldukça güçtür. Sabır, en temel anlamıyla, hayal kırıklığı, sıkıntı ve acı karşısında bireyin sükûnetle bekleme eğilimidir. Schnitker sabrı, herhangi bir nesne ya da kişiyi bekleme esnasında sıkılma ve zorlayıcı bir durum karşısında hissedilen sınırlanma gibi olumsuz uyarıcıların etkilerinin bir bileşimi olarak nitelendirmektedir (Schnitker, 2010 akt. Karakaş, 2018).

Bu çalışmaya konu olan eserlerden 1., 4. ve 5. kitaplarda sabır değerine yer verilmemiştir. Diğer eserlerde ise örtük olarak yer verilmiştir.

İkinci kitapta Meryem karakteri yaptığı resmi kaybettiğini düşünerek her yerde aramış ancak bulamamıştır. Bu durum karşısında sabırsızlanmaya başlamış olan Meryem'e, anne ve babası sabırlı olmasını öğütlemiş ve kaybolan resmi bulabilmesi

için onu sabırla aramaya teşvik etmişlerdir. Eser, doğrudan sabır konusunu işlememekle birlikte, anne ve babanın Meryem'i sabırla aramaya yönlendirmeleri dolayısıyla sabır değerine yer vermektedir. Bu bağlamda, sabır değeri eserde örtük olarak işlenmiş ve karakterlerin tutumları aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır.

Üçüncü kitapta ise Meryem, anne ve babasının konuşmalarına tam olarak şahit olmasa da onların sıkıntılı bir durumda olduklarını ve bir problemleri olduğunu fark eder. Ancak, anne ve babasının “Allah büyüktür” diyerek konuyu kapattıklarına tanık olur. Bu durum, metanet ve tevekkül içinde, sabırla karşılaşılan zorluklara karşı sergilenen bir örnek teşkil etmektedir. Anne ve babasının yaşadıkları sıkıntılar karşısında isyana kapılmadan, telaş göstermeden, “Allah büyüktür” diyerek tevekkül etmeleri, eserde sabır değerinin doğru ve etkili bir şekilde işlendiğini göstermektedir. Bu durum, çocuklara sabır ve tevekkülün, zorluklar karşısında gösterilmesi gereken temel erdemler olduğunu vurgulayan güzel bir örneklik teşkil etmektedir.

3.6.10. Sevgi/Merhamet

İncelediğimiz eserlerde sevgi değeri, hem baba-kız ilişkisi üzerinden hem de Allah'ın kullarına olan sevgisi bağlamında işlenmiştir. Bu tür temaların çocuklar üzerindeki olumlu yansımaları, onların duygusal zekâlarının gelişmesine, kendilerini sevmeye değer hissetmelerine ve çevrelerine sevgi dolu bir şekilde yaklaşmalarına büyük katkı sağlar. Sevgi değeri, çocukların hem aile içi ilişkilerinde hem de manevi hayatlarında izler bırakacak, olumlu bir etkiye sahiptir.

Birinci kitapta sayfa 9'da “Babası gülümsedi ve Meryem'in yanağına kocaman bir öpücük kondurdu. Peki söyle bakalım dedi, bana baktığında sana olan sevgimi de görebiliyor musun?” cümleleri, babanın Meryem'e olan sevgisini ifade ederken, çocuğun bu sevgiyi anlamasını ve hissetmesini sağlamaktadır. Bu tür ifadeler, çocukların kendilerini güvende hissetmeleri ve sağlıklı bir benlik algısı geliştirmeleri açısından son derece önemlidir. Devamında sayfa 10'da, “Babası Meryem'e bir çilekli dondurma alsa, Meryem çilekli dondurmayı görürdü ve 'Babam beni ne kadar çok seviyor, yine en sevdiğim dondurmadan aldı' derdi,” şeklinde geçen cümle, sevginin somut bir biçimde gösterilmesinin çocuk üzerindeki etkisini anlatmaktadır. Bu,

babanın sevgisini sadece sözlerle değil, aynı zamanda Meryem'in sevdiği şeyleri alarak da ifade etmesi, çocuğun baba ile olan ilişkisini güçlendirmektedir.

Aynı eserde sayfa 28'de, "Meryem meyvelere baktıkça Allah'ın insanlara çok önem verdiğini ve onları çok sevdiğini bir kez daha anladı," cümlesi ile Allah'ın insanlara olan sevgisi ve bu sevgi nedeniyle bahsettiği nimetler anlatılır. Bu tür ifadeler, çocukların manevi dünyalarını zenginleştirir ve Allah'a olan sevgilerini pekiştirir.

İkinci kitapta doğrudan sevgi ve merhamet değeri üzerine kurgulanmış olmamakla beraber, örtük olarak aile içi anne baba ve çocuğun birbirlerine olan sevgilerini ifade eden davranışları aracılığıyla sevgi değeri işlenmiştir denebilir. Ayrıca sayfa 58'de geçen "işte aynen bunun gibi Meryem. Allah hiçbir yerde değil ama onun sevgisi ve şefkati, O'nun sınırsız gücü Güneş'in ışığı gibi her yanımızda!" cümleleriyle Allah'ı yarattıklarına duyduğu sevgi üzerinden sevgi değerine yer verilmiştir.

Üçüncü kitapta Meryem karakterinin, babasının sıkıntısını fark edip ona sormak istediği sorudan vazgeçmesi, anne babasının canı sıkın olduğu için üzülmesi; sevgi ve merhamet değerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, sayfa 72'de yer alan "Bahadır anne ve babasının çok sevdiği arkadaşlarının küçük oğluydu ve henüz iki yaşında bile değildi" ifadesi ve buna eşlik eden, Meryem'in Bahadır'a sevgiyle bakıp başını okşadığı görsel, sevgi değerinin işlenişine somut bir örnek teşkil eder. Bu bağlamda, metinde sevgi ve merhamet değerlerinin hem sözel hem de görsel unsurlarla pekiştirildiği gözlemlenebilir.

Dördüncü kitapta aile ortamının huzuruna dair vurgular, özellikle sayfa 89'daki "Meryemlerin evinde kavga gürültü olmazdı." ve "Anne ve babası ise neredeyse her konuda anlaşabildikleri için kavga etmek şöyle dursun, doğru düzgün tartışmazlardı bile." cümlelerinden anlaşılmaktadır. Bu anlatım, aile içinde sevgi ve saygının hâkim olduğu bir ortamı tasvir eder. Böyle bir aile yapısı, çocuklar üzerinde olumlu etkiler bırakmakta ve onların sevgi, merhamet gibi değerleri benimsemelerine olanak

sağlamaktadır. Dolayısıyla, eserde işlenen bu aile yapısı, çocukların gelişiminde sevgi ve merhamet değerlerinin nasıl örnek teşkil edebileceğini ele almaktadır.

Beşinci kitapta sorumluluk değeri bağlamında ele alınan babanın, çocuğunun sorularını yanıtlamadaki istekliliği ve tüm gününü onunla konuşarak geçirme arzusu, aynı zamanda babanın çocuğuna duyduğu sevginin bir göstergesidir. Bu diyalog, babanın sadece sorumluluk bilinciyle değil, aynı zamanda derin bir sevgi ve ilgiyle hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Eserde, sevgi değeri bu bağlamda ele alınmış olup, başka bir sevgi mesajı içermemektedir. Baba-çocuk ilişkisi üzerinden sunulan sevgi teması, eserin diğer bölümlerinde farklı bir sevgi biçimiyle desteklenmemiş, sevgi değeri yalnızca babanın çocuğuna olan ilgisi ve şefkati üzerinden işlenmiştir. Bu durum, eserin sevgi temasını sınırlı bir perspektiften ele aldığını göstermektedir.

3.4.11. Milli/Dini Değerler

TDK'ya göre milli değerler, bir ulusun kendine özgü saydığı ve sahip olmakla övündüğü toplumsal ve kültürel öğelerin bütünü; ulusal değerdir.

Dini değerler, bireylerin inançları doğrultusunda benimsedikleri, dinin öğretilerine dayalı ahlaki ve etik ilkelerdir. Bu değerler, bireylerin manevi dünyalarını şekillendirir ve yaşamlarını anlamlandırmalarına yardımcı olur.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde milli değerlere yer verilmemiştir. Dini konuda bir hikâyeyi içermesi bakımından ise dini değerler üzerine kurgulandığını söylemek mümkündür. Örnek vermek gerekirse, 1. Kitapta, sayfa 29'da yer alan şu cümleler şükür merkezinde dini değerlerin işlenişine bir örnektir: “Ve bal gibi tatlı bir kayısının yarısını ağzına attığında, mutluluktan gözlerini kapatıp, içinden şöyle söyledi: ‘Teşekkür ederim Allah'ım...’”

3.5 Din Eğitimi İçeriğine İlişkin Bulgular

3.5.1. Temel Dini Kaynaklara Uygunluk

Çocuk kitaplarındaki bilgilerin temel dini kaynaklara uygun olması büyük bir öneme sahiptir. Çocuklar, okudukları kitaplar aracılığıyla dünyayı tanır, değer yargıları geliştirir ve dini bilgileri öğrenirler. Bu süreçte sunulan bilgilerin, İslam'ın

temel öğretileriyle uyumlu olması, çocukların doğru bir dini anlayış geliştirmeleri açısından kritik bir rol oynar.

Temel dini kaynaklara uygunluk, çocukların zihninde oluşacak dini kavramların ve değerlerin sağlıklı ve doğru bir zemine oturmasını sağlar. Kur'an-ı Kerim ve sahih hadisler, İslam dininin en temel ve güvenilir bilgi kaynaklarıdır. Bu kaynaklarla örtüşmeyen bilgilerin çocuklara aktarılması, onların zihinlerinde yanlış ve eksik dini algıların oluşmasına neden olabilir. Ayrıca, dini öğretilerin yanlış anlaşılması, ilerleyen yaşlarda dini uygulamalarda ve ahlaki davranışlarda sapmalara yol açabilir.

Bir çocuk kitabında sunulan dini bilgilerin temel kaynaklara uygun olması, aynı zamanda ebeveynler ve eğitimciler için de bir güvence sağlamaktadır. Çocuklarına dini eğitim vermek isteyen aileler, bunun için çoğu zaman dini içerikli yayımlara başvurumaktadırlar. Çocuklarının okuduğu kitapların güvenilir olduğundan emin olmak isterler. Bu nedenle, çocuk kitaplarının yazımında, dini bilgilerin doğruluğu ve kaynaklara uygunluğu titizlikle gözetilmelidir.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde, Meryem isimli kız çocuğu, babasına Allah'ın nerede olduğu, neye benzediği, onu kimin yarattığı, ne kadar büyük olduğu ve neden göremediği gibi temel inanç konularına dair sorular yöneltilmektedir. Babası ise, bu sorulara doğrudan cevap vermek yerine, kızının kendi akıl yürütme sürecini teşvik ederek, onu doğru sonuçlara ulaşması için yönlendirmektedir. Eserler, genel anlamda temel dini kaynaklarla uyum göstermekte olup, çocuğun sorgulama sürecine rehberlik eden bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu, İslam'ın öğretilerine uygun olarak, çocuğun merak duygusunu ve akıl yürütme yeteneğini destekleyen bir eğitim anlayışını temsil eder.

Birinci kitapta Meryem karakteri, Allah'ın gözlerle görünemeyeceğini bilmesine rağmen, O'nu görmek istemektedir. Bu ifade, temel dini kaynaklarla uyumlu olarak Allah'ın mutlak varlığının ve mahiyetinin insan gözleriyle algılanamayacağını vurgular. Kur'an-ı Kerim'de, En'âm Suresi'nin 103. ayetinde, “Gözler O’nu idrak edemez, hâlbuki O gözleri idrak eder. O en ince şeyleri bilir ve her şeyden haberdardır.” buyrulmaktadır. “Gözler O'nu idrak edemez” ifadesi, Allah'ın gözle

görülebilmek, maddi veya fiziksel bir varlık olmadığını belirtir. Ayrıca, bu ifade, Allah'ın zatının ve gerçek mahiyetinin hiçbir varlık tarafından tamamen bilinip kavranamayacağını ortaya koyar. Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerim'deki bu ayet, Allah'ın mutlak ve sonsuz varlığının insan akıl ve algısının ötesinde olduğunu vurgular, dolayısıyla O'nun gerçek doğası ve özelliği, herhangi bir varlık tarafından tam anlamıyla kavranamayacak ve sınırlanamayacaktır (Karaman vd., 2020, 448-449). Bu ayet, Allah'ın maddi gözlerle görülemeyeceğini, fakat her şeyi bilen ve her şeyin üzerinde olan bir varlık olduğunu ifade eder. Bu bağlamda, Meryem'in ifadesi ve Kur'an-ı Kerim'deki bu ayet, Allah'ın gözle görünmeyen mutlak varlığını açıklayan ve temel dini anlayışlarla uyumlu bir unsuru temsil eder.

Eserde, Meryem karakteri Allah'ı görmek arzusunu babasına ifade eder. Babası ise, Allah'ın doğrudan gözle görülemeyeceğini, ancak yaratılanlar aracılığıyla Allah hakkında bilgi edinilebileceğini belirtir. Bu yaklaşım, Kur'an-ı Kerim'deki Âl-i İmran Suresi'nin 190. ayetiyle uyumludur: "Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda aklıselim sahipleri için elbette ibretler vardır." Bu ayet, dünya düzeninin ve yaratılışın Allah'ın varlığına işaret ettiğini ifade eder. Ancak, sayfa 7'de Meryem'in babasına yönelttiği "Ben Allah'ı göremiyorum, göremeyeceğimi biliyorum ama görmek istiyorum" sorusu, 4-6 yaş grubundaki çocukların somut düşünme eğilimlerini yansıtır. Bu yaş grubundaki çocuklar genellikle fiziksel ve somut gerçekliklerle ilgilenirler. Dolayısıyla, babanın "Allah hakkında bilgi edinmek istiyorsan yarattıklarına bak" şeklindeki tekrar eden yanıtı, çocuğun Allah'ı fiziksel olarak görme isteğini tatmin etmez. Çocuklar, Allah'ın fiziksel olarak görülmesi gerektiğine inanabilir ve bu yaş grubunun düşünce yapısına uygun olarak, doğrudan somut bir yanıt ararlar. Bu bağlamda, bu yaklaşım, İslam'ın temel öğretisi doğrultusunda yaratılışın ve Allah'ın varlığına dair bir delil olarak kabul edilmesinden hareketle doğru; ancak çocuğun sorusunu cevaplaması bakımından yetersizdir.

Sayfa 19'da geçen "Gece üzerimizi bir yorgan gibi örttüğünde, onun karanlık yüzü, tek tek işlenmiş inci taneleri gibi ne güzel de süslenmişti" ifadesi, Kur'an-ı Kerim'deki geceyi örtü olarak tanımlayan ve yıldızların göğü süslemelerini betimleyen ayetlerle doğrudan uyumludur. Bu bağlamda, Leyl Suresi'nin 1. ayetinde

“Gece”nin bir örtü olarak tasvir edilmesi ve Saffat Suresi'nin 6. ayetinde yıldızların göğü süslemesi betimlemesi bu ifadenin Kur'an'a dayandığını göstermektedir. Bu nedenle, metindeki ifade, ilgili Kur'an ayetlerinin estetik ve anlam bakımından yansımasını içermektedir.

İkinci kitapta Meryem, babasına her şeyin bir yerde olduğunu ancak Allah'ın nerede olduğunu bilmediğini söyler. Babası, akıl yürütme yoluyla Meryem'e cevap verir ve Meryem'in yaptığı resimde, resmin hiçbir yerinde olmaması gibi, Allah'ın da yarattığı dünyada belirli bir yerde bulunmadığını ifade eder. Bu çıkarımdan hareketle, sayfa 53'teki “Peki o zaman! Allah yarattığı yerlerin hiçbirine değilse neredeydi? Hiçbir yerdeydi çünkü Allah bir yerde olmak zorunda değildi.” ifadesi, İslam'ın ‘Allah mekândan ve zamandan münezzehtir’ öğretisiyle uyumludur. Bu öğretinin temel kaynakları doğrultusunda, Allah'ın mutlak bir mekân ve zamanla sınırlı olmadığı belirtilir ve bu ifade, İslam'ın Allah'ın varlığının mekân ve zamandan bağımsız olduğu anlayışını destekler.

Üçüncü kitapta Meryem'in Allah'ın büyüklüğünü merak ederek sorduğunda, babasının verdiği cevaplar temel dini kaynaklarla uyumludur. Babasının Allah'ın her şeyi yoktan var ettiği ve bu sebeple büyüklüğünü anlatması, Kur'an'daki “O, göklerin ve yerin eşsiz-örneksiz yaratıcısıdır; bir şeyin olmasını dilediğinde ona “ol!” der, hemen oluverir.” (Bakara, 117) anlayışıyla paraleldir. Bu ifade, Allah'ın yaratma kudretinin büyüklüğünü vurgular. Ormanlarda karıncaların, otlaklarda fillerin yaratılması, Kur'an'daki “Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir” (Müminun, 14) ifadesiyle örtüşür. Burada doğadaki yaratılışın çeşitliliği ve büyüklüğü, Allah'ın kudretinin bir yansıması olarak değerlendirilir. “Göklerden damla damla yağmur yağdırılması ve topraktan renk renk meyvelerin bitirilmesi”, Kur'an'daki “O, gökten su indirendir ve onunla meyveler çıkartan, rızkınızı sağlayandır” (Rum, 48) ayetiyle uyumludur. Ayrıca, “Allah, müşriklerin koştukları ortaklardan uzaktır ve yücedir.” (Zümer, 67) ayeti de Allah'ın büyük olduğunu vurgular. Eserdeki ifadeler, Kur'an-ı Kerim'deki Allah'ın kudretini ve büyüklüğünü anlatan ayetlerle uyumlu bir şekilde Allah'ın yüceliğini ve her şeyden büyük olduğunu vurgular.

Eserde “Allahu Ekber” ifadesinin “sadece Allah büyüktür” şeklinde tercüme edilmesi, bu ifadenin yaygın ve geleneksel anlamından farklı bir mana içermektedir. Genellikle “Allahu Ekber” ifadesi, “Allah her şeyden yücedir” veya “Allah en büyüktür” şeklinde tercüme edilirken, eserinizde “sadece Allah büyüktür” şeklinde yapılmış bir tercüme, büyüklüğün yalnızca Allah’a özgü olduğuna ve diğer her şeyin bu büyüklükle karşılaştırılamayacağına vurgu yapmaktadır. Bu çeviri, kelime anlamından ziyade tefsir ve yorumlama bağlamında değerlendirilmelidir. Bu yaklaşım, Allah’ın büyüklüğünü mutlak ve sınırsız bir özellik olarak ifade ederken, diğer varlıkların bu büyüklüğü sahiplenemeyeceğini öne çıkarır. Dolayısıyla, “sadece Allah büyüktür” tercümesi, terimin yaygın kullanımında ve bilinen anlamında bulunan bir durumdan ayrılarak, farklı bir boyutunu vurgulayan bir açıdan yaklaşır. Bu durumun yaygın kullanımın dışında şahsi bir yorum olması ve bunun meali gibi sunulmasının yanlışlığına ek, bu yaş grubundaki çocukların anlamlandırması mümkün olmayan bir açıklamadır.

Dördüncü kitapta Meryem, babasına “Her şey bir şeye benzer, peki Allah neye benzer?” şeklinde bir soru sorar. Babası, bu zor soruyu açıklarken, Allah’ın eşsizliğini ve benzersizliğini vurgular. “O Allah’tır, onun eşi ve benzeri yoktur” şeklinde durumu özetler ve Allah’ın sanatının ve zatının eşsiz olduğunu örneklerle ifade eder. Son olarak, 114. sayfada yer alan “Allah’ dedi içinden, ‘Hiçbir şeye benzemez. Hiçbir şey de Allah’a benzemez” cümleleri ile Allah’ın yarattıklarına benzemediğini açıklanmaktadır. Şura Suresi 11. Ayet de doğrudan, Allah’ın eşsizlik ve benzersizlik özelliğini vurgulamaktadır: “O’na benzer hiçbir şey yoktur.”

Ayrıca kitapta 107. sayfada geçen “Allah insanlara benzemezdi, O doğmamıştı, anne babası olamazdı, çocukları da yoktu” ifadeleri, Kur’an’daki Allah’ın mutlak eşsizlik ve doğmamışlık gibi niteliklerine dair prensiplerle birebir örtüşmektedir. Bu bağlamda, metin, temel dini kaynaklarla uyumlu bir şekilde Allah’ın yaratılmışlardan tamamen farklı olduğunu ve O’nun benzersizliğini vurgulayan bir anlayış sunmaktadır.

Beşinci kitap, Meryem’in babasına sorduğu “Allah’ı kim yarattı?” sorusunu konu edinmektedir. Babası bu durumu “vagonları lokomotifin çektiği, lokomotif ise

hiçbir şeyi çekmediği” örneğiyle açıklamaya çalışmıştır. Allah’ın mutlak yaratıcı olduğunu ve O’nun benzeri ya da yaratıcısı olmadığını ifade etmek için vagon ve lokomotif örneklerini kullanmıştır. Bu açıklama, Kur’an-ı Kerim’de ve İslam temel kaynaklarında yer alan “Allah, her şeyin yaratıcısıdır; O’ndan başka hiçbir yaratıcı yoktur” anlayışına uygundur. Eserde yer alan ifadeler Allah’ın yaratılmamış ve bir yaratıcıya ihtiyaç duymayan ilah olduğunu vurgular. Bu bağlamda, Allah’ın mutlak birliğini ve eşi benzeri olmayan yaratıcı özelliğini ifade ederek, tüm yaratılmışların O’nun tarafından yaratıldığını belirtir.

3.5.2. Allah’ın Vasıfları ile İlgili Bilgiler Temel Kaynaklarla Uyum

Eserlerde Allah’ın çeşitli vasıflarına vurgu yapılmaktadır. Bu sıfatlar arasında Kıdem (ezelî olma), Beka (ebedî olma), Hâlik (yaratıcı) ve İlim (her şeyi bilme) öne çıkmaktadır. Kıdem ve Beka özellikleri, Allah’ın zaman ve mekân ötesi varlığını ifade ederken, Hâlik oluşu O’nun yaratma gücünü ve İlim ise her şeyi bilme yeteneğini vurgular. Eserler, Allah’ın ezelî ve ebedî varlığını, yaratıcı rolünü ve her şeyi bilme durumunu detaylandırılarak, bu sıfatları Kur’an ve hadislerle uyumlu bir biçimde sunmaktadır. Bu yaklaşım, İslami kaynaklardaki Allah’ın yüceliği ve kudretiyle ilgili öğretilerle paralellik göstermektedir. Örneğin;

Birinci kitapta, Allah’ın yaratıcı olması sıfatı, O’nun Hâlik (yaratan) ve Rezzak (rıзык veren) sıfatları üzerinden anlatılmaktadır. Metinde geçen çiçekleri, meyveleri, sütü ve yumurtayı yaratması durumu, Allah’ın doğrudan yaratıcılığına ve her canlının ihtiyaçlarını karşılayan olduğuna işaret eder. Bu, İslam’ın temel kaynaklarında da Allah’ın her türlü varlığı yoktan yarattığını ve onlara ihtiyaçlarını lütfettiğini anlatan ayetlerle uyumludur.

Ayrıca sayfa 19’deki “Biz onları duruyormuş gibi görüyorduk ama onlar Allah’ın belirlediği yolda uçmakta ve yollarını hiç şaşırmadan, birbirlerine çarpmadan dönüp durmaktaydılar” ifadesi, Allah’ın Kudret (güç) sıfatlarına işaret eder. Yıldızların düzenli hareketleri, evrendeki kusursuz denge ve düzen Allah’ın sınırsız kudretini ve her şeyi yönetme gücünü yansıtır. Bu anlayış, Kur’an’da Allah’ın gökleri ve yıldızları nasıl belirli bir düzen içinde yarattığını ve onları yönettiğini anlatan ayetlerle uyum içindedir. “Güneş kendisine ait yerleşik bir düzene göre (yörüngesinde) akıp gider. Bu,

çok güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.” (Yasin, 36/38) ayeti bu durumu destekler.

Üçüncü kitapta sayfa 84'teki, “O her şeyi yoktan var ettiği için büyüktü” ifadesi, Allah'ın Tekvin (yaratma) ve Azamet (büyüklük) özelliklerini vurgular. Allah, evreni ve içindeki her şeyi yoktan var eden tek yaratıcısıdır, bu da O'nun yüceliğini ve sınırsız kudretini ortaya koyar. İslam'ın temel kaynaklarına göre, Allah'ın büyüklüğü, O'nun yaratma gücüyle doğrudan bağlantılıdır. Bu ifade, Kur'an'da sıkça geçen, Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu ve O'ndan daha üstün bir varlığın bulunmadığı gerçeğiyle uyumludur.

3.5.3. İnanç Esaslarının Aktarımı

Kur'an-ı Kerim'de Nisa suresi 136. ayette “Ey müminler! Allah'a, elçisine ve elçisine indirdiği kitaba (Kur'an'a) ve daha önce indirdiği kitap(lar)a iman edin...” buyurulmaktadır. Cibril hadisi olarak bilinen meşhur hadis-i şerifte ise Peygamber Efendimiz, iman esaslarını temel olarak sıralamıştır. Bu esaslar; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve kadere iman etmektir. Hadiste belirtilen bu iman unsurları, Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde de zikredilmektedir. Örneğin, Bakara suresinin 177. ve 284. ayetleri ile Nisa suresinin 136. ayetinde bu unsurlar detaylandırılmaktadır. Bu bağlamda, iman esaslarının temel ilkeler olarak Kur'an'da yer aldığını söylemek mümkündür. Kur'an'daki bu ayetler, iman ana unsurlarını çeşitli açılardan ele almakta ve inananların bu esaslara bağlılık göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmaya konu olan eserler doğrudan iman esaslarını konu edinmemekle beraber, eserlerde Allah'a iman konusu dışında diğer iman esaslarına dair unsurlar da bulunmamaktadır. Eserler, Allah'a dair konuları ele alması bakımından dolaylı olarak da olsa Allah'a iman konusunu ele almaktadır.

Allah'a iman; Allah'ın varlığına, teklifine, yaratıcı, hayat veren, rızık sağlayan ve besleyip büyütenin yalnızca Allah olduğuna inanmayı içerir. Ayrıca, ibadete layık olan tek ilahın Allah olduğuna, O'nun tüm üstün sıfatlarla donanmış olup eksikliklerden uzak olduğuna inanmayı gerektirir (Karagöz, 2013, 107).

Birinci kitapta sayfa 14'te yer alan "Allah'ı göremeyiz ama onun yarattığı şeyleri görebiliriz onlara bakarsak Allah hakkında pek çok şey öğrenebiliriz," diye cevap verdi babası." ifadede Allah'ın varlığını ve gücünü, yaratılmışlar üzerinden tanıma boyutu ele alınmaktadır. Burada gözle görülebilen varlıklar, Allah'ın ilmi, kudreti ve hikmetini anlamada birer delil olarak sunulmaktadır. İnsanın sınırlı duyuları ile Allah'ı doğrudan idrak edemeyeceği, fakat yaratılmışlar üzerinden Allah hakkında bilgi edinebileceği vurgulanmaktadır.

Yine aynı eserde sayfa 19'da geçen "Biz onları duruyormuş gibi görüyorduk ama onlar Allah'ın belirledi yollarda uçuşmakta ve yollarını hiç şaşırmadan birbirlerine hiç çarpmadan öteki yıldız kardeşlerine birlikte dönüp durmaktaydılar." cümleleriyle Allah'ın kainattaki düzeni ve iradesi ön plana çıkarılmaktadır. Yıldızların hareketi gibi evrensel olaylar, Allah'ın kudretiyle işleyen ilahi bir düzenin varlığına işaret etmektedir. Bu, Allah'ın mutlak iradesiyle her şeyi idare ettiğini ve kainattaki düzenin O'nun belirlediği kanunlar çerçevesinde işlediğini ifade etmektedir.

27. sayfadaki "Sence Allah neden bu kadar tatlı meyveler yaratmış olabilir?"

Karpuzundan bol sulu kocaman bir ısırık alan Meryem,

'Bizi çok seviyor olmalı,' dedi" diyaloglarında da Allah'ın rahmet ve sevgisinin yaratılış üzerindeki tezahürünü ele alınmaktadır. Tatlı meyveler gibi yaratılışın güzellikleri, Allah'ın insanlara olan sevgisini ve rahmetini yansıtan deliller olarak sunulmaktadır. İnsanın, yaratılmışlardaki nimetler üzerinden Allah'ın rahmetini idrak etmesi sağlanmaktadır. Aynı şekilde "Allah ağaçları böyle besliyor ama dallarında insanlar için tatlı meyveler yaratıyordu" cümlesinde de Allah'ın Rezzak (rızkı verici) sıfatı üzerinde durulmaktadır. Allah'ın kudretiyle, ağaçları besleyerek insanlara rızık vermesi şeklinde tasvir edilmektedir. Bu, Allah'ın hem yaratıcı hem de rızık verici sıfatlarıyla yaratılmışları nasıl ihya ettiğini ifade etmektedir.

İkinci kitapta sayfa 58 ve 59'da yer alan "Allah bir yerde değildi. Çünkü bir yerde olmak zorunda değildi. Her yeri Allah yaratmıştı. Bir yerde olmak Allah'ın yarattığı şeyler için geçerliydi." ifadelerinde, Allah'ın mekândan münezzeh olduğu vurgulanmaktadır. Allah'ın, mekân ve zamandan bağımsız olarak her yeri yarattığı,

dolayısıyla belirli bir mekânda bulunma zorunluluğunun sadece yaratılmışlar için geçerli olduğu ifade edilmektedir. Bu, Allah'ın varlığının mutlak oluşunu ve her türlü sınırdan münezzehe olduğunu göstermektedir.

Üçüncü kitaptaki sayfa 84'te yer alan “Gözlerimize görmek kulaklarımıza işitme, burnumuza koku alma, dilimize tatları hissetme özelliği verdiği için Allah büyüktür” ifadesi ile sayfa 76'daki “Allah sadece dağlardan, okyanuslardan, dünyadan, güneşten, yıldızlardan ya da samanyolundan değil her şeyden büyüktü.” cümlelerinde Allah'ın büyüklüğü ve kudreti ele alınmaktadır. Allah'ın insana verdiği duyular ve evrendeki muazzam varlıklar, O'nun yüceliğinin ve büyüklüğünün delilleri olarak sunulmaktadır. Bu, Allah'ın hem yaratıcı hem de yüce sıfatlarını ifade etmektedir.

Dördüncü kitapta sayfa 107'de yer alan “İnsanlar yaratılmadan önce de Allah vardı. Allah hep vardı insanlar ise sonradan var edildi. Önceden insanlar yoktu çünkü Allah onları yaratmamıştı. Allah insanlara benzemezdi. O, doğmamıştı, anne babası olamazdı, çocukları da yoktu” cümleleriyle Allah'ın ezeli ve ebedi olduğu, yani başlangıcı ve sonu bulunmayan, doğmamış ve doğurmamış olduğu üzerinde durulmaktadır. Allah'ın diğer varlıklardan farklı olarak yaratılmamış ve O'nun hiçbir şeye benzemediği ifade edilmektedir.

Beşinci kitaptaki “Elbette Meryem biz Allah'ın kullarıyız bizim yaratıcımız Allah'tır” ifadesi insanın Allah'a kul olduğunu kabul etme boyutu ele alınmaktadır. Allah'ın yaratıcılığı karşısında insanın konumunu ve O'na olan bağlılığını vurgulayan bir ifade yer almaktadır. İnsanın, Allah'ın kulu olarak O'na itaat etmesi gerektiği bilincine işaret edilmektedir. “Yıldızları ayı güneşi dünyayı dağları denizlere dereleri tepeleri ağaçları çiçekleri meyveleri kuşları böcekleri balıkları aslanları kaplanları filleri aklına gelen bütün hayvanları ve insanları Allah yarattı Ama Allah'ı kimse yaratmadı eğer Allah'a da birisi yaratmış olsaydı o zaman o Allah olmazdı.” Cümlelerinde ise Allah'ın mutlak yaratıcılığı ve varlığının zorunluluğu konusu ele alınmaktadır. Allah'ın, tüm varlıkları yaratmış olduğu ve O'nun yaratılmış olamayacağı vurgulanmaktadır. Bu, Allah'ın mutlak yaratıcılığı ve varlığının zorunlu olduğuna dair önemli bir vurgu yapmaktadır.

Tüm bu ifadeler inanç esaslarından Allah'a iman konusunun eserde doğru aktarıldığını göstermektedir.

Ayrıca serinin üçüncü kitabında anne ve babanın her ikisini de etkileyen ortak sorunlarından bahsettikleri sırada “Allah büyüktür.” ifadesi kullandıkları belirtilmektedir. Buradan yola çıkarak imtihan, tevekkül kavramları ile takdir edilmiş kadere rıza bağlamında burada kadere imanın davranışsal boyutta doğru bir biçimde aktarıldığını söyleyebiliriz.

3.5.4. Dini Konuların Aktarım Biçimi

Din dili, bir entelektüelin akademik çalışmalarında yaptığı gibi empirik dünyaya atıfta bulunan ve analitik olarak tanımlar arasında bağlar kuran bir dil değildir. Bunun yerine, din dili, insanın nihai kaderi hakkındaki inançlarını ifade ettiği ve yaşadığı bir dildir. Din dili, insanın Allah'a yönelik imanını tanımlarken ve bu imanı yaşarken kullandığı dildir (Albayrak, 2013, 296).

Albayrak'a göre, Allah, Kur'an-ı Kerim'deki ayetleri nasıl kendi sevgisiyle ve yaratılmışların sevgisiyle süslemişse, bir çocuk yazarı da din dilini kullanırken aynı doğallıkla, çocuğu tüm dualarıyla kucaklayarak ve onun hayallerine, tasavvurlarına saygı duyarak duygularını ve kelimelerini güzelleştirmelidir. Bu sevgi, karşılıklı bir ilişkiden ya da çocuğun bir prototip olarak algılanmasından değil, aksine sanki dünyada yalnızca o varlık varmış gibi, ontolojik bir kaynaktan beslenerek dinin hakikat dilinde yerini bulmalıdır. Ölümsüz bir edebiyat eseri ortaya koyan bir yazar, hakikat aşkını kazandıysa, bu düzeye ulaşan bir formasyona erişebilir (Albayrak, 2013, 298). Yazarların, özellikle dini metinler kaleme alanların, çocukların dünyasına erişebilmeleri ve onlarla ortak bir dil geliştirebilmeleri, bedensel büyüme sürecine rağmen kalbin manevi duyarlılığını yitirmemiş olmasına bağlıdır. Bu durum, yazarın çocuklara hitap ederken onların dünyasına nüfuz edebilmesi için içsel olgunluğunu ve duygusal empatisini korumasını gerektirir (Albayrak, 2013, 297).

Süleyman Karacelil, çocuk edebiyatı fikrinin henüz yeni sayılabileceği bir ortamda, özellikle dini çocuk edebiyatı gibi daha da yeni bir alanda emek veren, alan bilgisi, eğitim ve çocuğa yönelik bakış açısı bakımından yeterli donanıma sahip, dili

güzel ve doğru kullanan, mesajları doğru biçimde veren yazarlara ve eserlere olan ihtiyacı vurgularken dini çocuk kitabı yazarının özelliklerini de saymaktadır (Karacelil, 2014, 71). Fatih Turanalp ise, estetik değerlerin bilincinde olan ve edebiyat diline hâkim yazarlar tarafından, hayatın içindeki dini kendi yaşamlarında içselleştirmiş bir şekilde ve gereken ölçüde eserlerine yansıttıklarında, ideal bir dini içerikli edebiyatın oluşumundan bahsedebileceğini ifade etmektedir (Turanlp, 2017, 53).

Dini içerikli çocuk kitaplarında içeriğin, çocukların ilgisini çekecek şekilde ve onların anlayabileceği bir dilde sunulması büyük önem taşır. Çocuklara yönelik dini anlatımlar, onların dünyasına uygun, sade ve etkili bir biçimde aktarılmalıdır. Bu sayede, dini değerler, çocukların zihinlerinde yer ederken aynı zamanda hayatlarına da yansiyabilir. Bu yaklaşım, dini içeriklerin özümsetilmesinde ve çocukların manevi gelişiminde kritik bir rol oynar. Estetik değerlerin bilincinde olan yazarların, bu değerleri eserlerine yansıtması, ideal bir dini çocuk edebiyatının oluşumuna katkı sağlar.

Dini çocuk kitaplarının yazımı, çok boyutlu ve titizlikle ele alınması gereken bir edebi alandır. Bu tür kitaplar yalnızca edebiyat bilgisiyle değil, aynı zamanda dini ve pedagojik hassasiyetlerle de yazılmalıdır. Edebiyatçıların edebi bir dil kullanarak yazmaları gereken bu alanda, dini konularda uzmanlaşmış kişilerin pedagojik ve edebi dikkati gözetmeden eser vermesi olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Turanalp, bu gerekliliği şu şekilde ifade etmiştir: “Kitaplardaki din dilinin çocuğun anlayabileceği bir şekilde kurgulanması ve dini içerikli çocuk kitaplarının, dini bilgiye hâkimiyet kadar edebiyat ve pedagoji bilgisi de gerektirdiği yayıncılar ve yazarlar tarafından gözden uzak tutulmamalıdır.” (Turanalp, 2017, 112). Bu bağlamda, çalışmada ele alınan eserlerde, yazarın diğer kitaplarına kıyasla dil kullanımının daha uygun olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle Tarık Uslu mahlasını kullandığı bilim kitaplarında argo veya rahatsız edici ifadeler bulunabilmektedir. Yazar, çocuklara Allah'ı anlattığı kitaplar serisinde günlük bir dil kullanmakta ve zaman zaman argo sayılabilecek kelimelere başvurmaktadır. Beşinci kitapta sayfa 129’da babanın kızının sorusuna tepki olarak kullandığı nida: “Aha!’ diye garip bir ses çıkardı babası.” bu

duruma örnektir. Çocuklara Allah'ı anlattığı pek çok kitabından elde ettiği deneyimleri ebeveynlerle ve eğitimcilerle paylaşmak amacıyla yazdığı *Çocuklar Allah'ı Sorduğunda* kitabında, bu durumu kabul ederek şu sözleriyle ifade etmektedir: “Kaba bir adam sayılmam. Ama zaman zaman basit nezaket kurallarını göz ardı ettiğim oluyor. Bunu bilerek yapmıyorum, ama işte yapıyorum. Özellikle konuşurken kullanmamam gereken kelimeleri arada kaptırıveriyorum. Bu durum sadece konuşmada değil, yazma sırasında da ortaya çıkabiliyor.” (Öze, 2011, 15). Yazar, bu açıklamalarıyla dilindeki bazı argo ifadelerin ve basit nezaket kurallarından sapmaların farkında olduğunu ve bunları bilinçli olarak yapmadığını belirtmektedir. Bu durum, yazarın dil kullanımındaki tarzını ve kişisel dil alışkanlıklarını kabul ettiğini gösterir. Öte yandan “Daha da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum” serisinde, daha hassas ve sade bir dil tercih ettiği söylenebilir. Bu seride, bir baba ile zeki ve meraklı kızının günlük ve sıcak bir üslupla yazılmış diyalogları yer almaktadır. Eserde ağır dini kavramlardan kaçınılarak, konular günlük konuşma diliyle aktarılmıştır.

Örneğin, serinin ikinci kitabında, Meryem babasına “Her şey, bi de herkes bir yerlerde olduğuna göre Allah nerede?” diye sorar, babası ise “Oooov! İşte ben zor soru diye buna derim!” şeklinde cevaplar (Öze, 2015, 47). Bu diyaloglar, eserlerde günlük ve didaktik olmayan bir anlatımın, yaş grubunun anlayabileceği sade kelimelerle sunulduğunu gösterir. Eserin üslubu, çocukların günlük diline uygun bir biçimde, afacan ve doğal bir anlatım tarzı sergilemektedir. Yazar, metinlerinde çocukların ilgisini çekmek için “işte bu,” “vay canına” gibi ifadeleri kullanarak, çocukların dil ve ifade biçimlerine hitap etmektedir. Bu didaktik olmayan ve samimi üslup, ölçülü ve olumsuz bir örneklik sunmayacak ölçüde samimiyet sınırlarından saygısızlık sınırlarına taşmadan kullanıldığında çocukların kitapla daha iyi bir bağ kurmalarına ve konuları daha kolay anlamalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, bu yaklaşım, çocukların günlük yaşamlarındaki dil ve davranışlarla uyumlu olduğundan, metinlerin daha erişilebilir ve çekici olmasını sağlar. Bu, eserin çocukların dikkatini çekme ve onların aktif bir şekilde kitaba dâhil olmasını sağlama açısından olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilir. Dil kullanımının yanı sıra konuların aktarılış biçimi de oldukça önemlidir.

Okul öncesine yönelik dini içerikli çocuk kitaplarının ilgi çekiciliği, eserin çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygunluğuna bağlıdır. İncelediğimiz eserler, Meryem adlı çocuk karakterinin Allah hakkında sorular sorması ve babasının bu sorulara doğrudan cevap vermek yerine yönlendirici bir şekilde yaklaşması şeklinde yapılandırılmıştır. Bu yöntem, çocukların düşünme ve çıkarım yapma süreçlerini teşvik ederken, aynı zamanda dinî konulara dair anlayışlarını derinleştirmeyi hedefler. Ancak, bu yaklaşımın bazı zorlukları da bulunmaktadır.

Eserin içeriğinde, çocukların ilgi ve merakını canlı tutmak için kullanılan esprili ve eğlenceli unsurlar mevcut olsa da patlamış mısırları hayvanlara-nesnelere benzetmek gibi, dini konuların karmaşıklığı ve soyut doğası, çocukların dikkatini çekmede ve ilgilerini sürdürmede zorluğa sebep olabilir. Babasının doğrudan cevaplar vermemesi ve çocukları kendi başlarına düşünmeye yönlendirmesi, bazen konunun aşırı derecede karmaşık hale gelmesine ve çocukların ilgisinin dağılmasına neden olabilir. Çocuklar, genellikle somut ve anlaşılır açıklamalara ihtiyaç duyarlar; bu bağlamda, soyut kavramların açıklanmasında kullanılan dolaylı yöntemler, özellikle daha genç yaş grubundaki çocuklar için etkili olmayabilir.

Ayrıca, eserin çoğunlukla ev içindeki diyaloglar ve düşünsel çıkarımlar üzerine kurulmuş olması, macera veya olay kurgusunun eksikliği nedeniyle çocukların ilgisini çekme ve sürdürme konusunda yetersiz kalabilir. Dinî içeriğin çocuklara ilgi çekici ve merak uyandırıcı bir şekilde sunulması, onların dikkatini çekmek ve bilgiyi içselleştirmelerini sağlamak açısından önemlidir. Ancak, bu tekniğin uygulanabilirliği ve başarısı, içeriğin çocukların yaş düzeyine uygunluğu ve anlaşılabilirliği ile doğrudan ilişkilidir.

3.5.5. Metinlerin Dini Yaşantıyı Temsili

Dini çocuk kitaplarındaki anlatımların Müslüman yaşamını ve kültürünü doğru bir şekilde temsil etmesi büyük önem taşır. Eserin içeriğinde, Müslüman bir ailenin uygulamadığı veya kültüründe yer almayan unsurların bulunmaması gerekir. Örneğin, Noel kutlaması gibi Hristiyan kültürüne özgü gelenekler ya da nazardan korunmak için kapıya takılan nesnelere gibi uygulamalar, Müslüman Türk ailelerinin gelenek ve görenekleriyle uyumlu değildir ve bu tür unsurlar metinlerde yer almamalıdır. Ayrıca,

İslam inancına ters düşen unsurlar da kaçınılması gereken durumlardır; örneğin, alkol kullanımı veya mahremiyet kurallarının ihlali gibi konular, Müslüman yaşantısında uygun karşılanmaz. Eserin bu tür detaylardan arındırılmış olması, metinlerin Müslüman yaşam biçimini doğru ve gerçekçi bir şekilde yansıtmalarını sağlar.

Metinlerde kullanılan kelimelerin, sadece anlamları değil, aynı zamanda belirli grupları veya inançları temsil etme kapasitesi de vardır. Bu bağlamda, bazı kelimeler ve ifadeler, belirli toplulukların veya cemaatlerin aidiyetini ve kimliğini işaret edebilir. Örneğin, gökkuşağı belirli bir kültürel veya sosyal mesajı temsil ederken, bazı kelimeler de belirli grupların veya inançların temsili olabilir.

Dini ve kültürel ifadeler, konuşma ve yazı dilinde önemli bir aidiyet ve inanç temsili oluşturur. Müslüman bir kişinin dilinde, geleceğe dair planlardan bahsederken “inşallah” ifadesi, Kur’an-ı Kerim’de Kehf suresi 23-24. Ayetlerde belirli bir işin Allah’ın izniyle gerçekleşeceğine dair ayetle uyumlu olarak bir niyet belirtme olarak yer alır. Bu ifade, gelecekteki olayların Allah’ın iradesine bağlı olduğunu vurgulayan bir inanç yansımasıdır. Benzer şekilde, bir şeyi beğenme durumunda “maşallah” kullanımı, o şeyin Allah’ın yarattığı güzel bir şey olduğunu ifade ederken; şaşkınlık veya hayranlık durumlarında “sübhânallah” ve “Allahu ekber” gibi ifadeler kullanmak, Allah’ın mükemmelliğine olan hayranlığı ve takdiri gösterir. Bu tür ifadeler, kişinin inancını ve kültürel aidiyetini dili aracılığıyla ifade eder ve bu ifadelerin kullanımı, Müslüman topluluklarda bir aidiyet duygusunun ve dini hassasiyetin bir göstergesidir.

Dolayısıyla, dini içerikli metinlerde bu tür ifadelerin doğru ve yerinde kullanılması, hem dilin ve inancın doğru yansıtılması hem de kültürel bütünlüğün korunması açısından önemlidir. Bu ifadelerin eksikliği ya da yanlış kullanımı, metnin inançsal ve kültürel bağlamında uyumsuzluk yaratabilir. Dolayısıyla, dini içerikli çocuk kitaplarında bu tür olumsuz veya ayrıştırıcı ifadelerden kaçınılması gerekir. Eserlerin, toplumsal ve kültürel duyarlılığa uygun bir dil kullanarak, herhangi bir grubun aidiyetini vurgulayan ya da olumsuz bir çağrışım yaratan kelimeler içermemesi, hem kültürel bütünlüğü hem de inançsal hassasiyeti koruma açısından önemlidir.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde, her bir kelimenin yaş grubundaki çocukların anlamlandırabileceği bir biçimde seçildiği görülmektedir. Metinlerde zor veya ağır kelimelere yer verilmemiş, ayrıca dini konular da sade bir dille aktarılmıştır. Bu durum, çocukların metni anlamasını kolaylaştırmakta ve eserin hedef yaş grubuna uygunluğunu artırmaktadır. Yaratmak gibi yaygın kavramlar dışında neredeyse hiç dini kavram kullanılmamıştır. Bunun yaş grubu gözetilerek bilinçli olarak tercih edildiği düşünülmektedir. Çocuklara bilinç kazandırma, öğretme amacıyla dini çocuk kitaplarında sıklıkla kullanılan selamlaşma, teşekkür yerine “Allah razı olsun” diyerek dua etmek, “inşallah- maşallah” gibi dini-kültürel kelimelerin tercih edilmediği görülmektedir. Bunun sebebi ise karakterleri didaktik bir sıkıcılıktan korumak ve hitap edilen yaş grubunun gelişimsel özellikleri olabilir.

Eserlerin içerikleri, Müslüman yaşam tarzını ve aile ilişkilerini doğru bir şekilde yansıtmaktadır. Baba-kız ilişkisi ve aile içi dinamikler, metinlerde huzurlu ve saygılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Özellikle, metinlerde geçtiği üzere Meryem’in ailesinde kavga ve gürültü olmaması, ailenin anlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözmeye becerisini gösterirken, Müslümanların aile içi ilişkilerde nasıl davranması gerektiğine dair hadislerle uyumlu bir temayı yansıtmaktadır. Örneğin, “Sizin en hayırlınız ailenize karşı en iyi olanınızdır” hadisi çerçevesinde, eserde her fırsatta ailenin her bireyinin birbirine karşı gösterdiği sevgi ve saygı vurgulanmaktadır.

Baba karakterinin, iş seyahati nedeniyle çocuğundan ayrılmak zorunda kaldığı bir bölümde, hem aileyi geçindirme görevini yerine getirmesi hem de çocuğuyla ilgilenme şekli, Müslüman aile yapısının ideal bir tasviridir. Babanın çocukla ilgilendiği anlarda anne karakterinin ev temizliği ve yemek yapımı gibi konuları üstlenmesi, Müslümanın aile içindeki rol ve sorumlulukları paylaşmasını doğru bir şekilde yansıtmaktadır. Özellikle, serinin üçüncü kitabındaki anne ve babanın sıkıntıları birlikte konuşmaları ve bu süreçte gösterdikleri sabır ve tevekkül, bir Müslümanın karşılaştığı sorunlarla başa çıkma yöntemini başarılı bir şekilde tasvir etmektedir.

Bu metinler, Müslüman yaşamını ve aile dinamiklerini doğru ve etkili bir şekilde temsil etmekte, çocuklara uygun bir dil ve anlatım tarzı ile dini değerlerin öğretilmesini sağlamaktadır.

3.5.6. Görsellerin Dini Yaşantıyı Temsili

Görseller, kelimelerle bir anlam bütünlüğü sağlar. Bu nedenle, kelimeler yalnız başlarına eksik ve tamamlanmamış kalır (Lewis vd., 2006, akt. Gönen, 2012). Görseller, duyguların ve olayların anlatımında binlerce kelimenin ifade edemeyeceği şekilde okuyucuya daha net bir iletişim sunar (Hoppe, 2004). Ayrıca, kelimelerin görsel temsili olan resimler, hem metin hakkında ipuçları sağlar hem de metnin daha anlaşılır hale gelmesine yardımcı olur (Manning, 2004 akt. Gönen, 2012).

Dini içerikli çocuk kitaplarında, görsellerin metinle uyumlu ve Müslüman yaşamını doğru yansıtacak şekilde tasarlanması önemlidir. Bu, çocukların dini değerleri ve öğretileri anlamalarını kolaylaştırır ve metnin içeriğini pekiştirir.

Dini konuları ele alan okul öncesi hikâye kitaplarının görsel içeriği, Müslüman hayatını doğru ve tutarlı bir şekilde temsil etmelidir. Bu temsil, çocukların dini değerleri ve kültürel kimliklerini anlamaları ve içselleştirmeleri açısından kritik öneme sahiptir. Görsellerin, Müslüman hayatının günlük pratiklerini, ibadetlerini ve sosyal ilişkilerini doğru bir şekilde yansıtması, çocukların bu yaşam tarzını modellemelerine ve dini bilinçlerini geliştirmelerine yardımcı olur. Dolayısıyla, bu tür kitaplarda yer alan illüstrasyonlar, hem estetik açıdan çekici olmalı hem de dini ve kültürel değerlere sadık kalmalıdır.

Müslüman yazarlar ve Müslüman çizerler tarafından oluşturulan eserlerde, kültürel ve dini hassasiyetlere uygunluk sağlamak kritik önem taşır. Ancak, bazen bu eserlerde Müslümanlığı yanlış temsil eden detaylara rastlanabilir. Örneğin, bir Türk Müslüman ailesinin mutfağında kahvaltılık sofrasında kahvaltılık gevreklerin yer alması, kültürel gerçekliklerle tutarsızlık gösterebilir. Geleneksel Türk kahvaltıları genellikle peynir, zeytin, yumurta gibi yerel ve kültürel unsurlardan oluşur. Ayrıca, Müslümanlar genellikle yemek yerken sağ eli kullanma pratiğine özen gösterirler ve bu uygulama davet yemeklerinde bile geçerlidir. Modern kültürün bıçağı sağ elde ve çatalı sol elde

tutma şeklindeki alışkanlıkları, bu gelenekle uyumsuz olabilir. Bu tür tutarsızlıklar, dini ve kültürel öğelerin yanlış anlaşılmasına ve temsil edilmesine yol açabilir. Eserlerdeki bu tür ayrıntılar, Müslüman hayatının gerçeklerini ve kültürel alışkanlıklarını yansıtmada konusunda daha titiz bir yaklaşım gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, doğru ve saygılı temsillerin sağlanması, hedef kitlenin dini ve kültürel değerlerle ilgili doğru bilgi edinmesini destekler ve kültürel temsillerin doğruluğunu artırır.

Bu çalışmaya konu olan eserler, genel anlamda Müslüman hayatını yansıtmada açısından uygun olarak değerlendirilebilir. Eserlerde, başka kültür veya dine ait unsurlar ve imgeler bulunmamaktadır, bu da Müslüman kültürünün ve değerlerinin doğru bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Eserlerin ekonomik olarak orta halli bir ailenin bahçeli ve müstakil bir evinde, renkli ve sıcak bir şekilde döşenmiş ortamda geçtiği gözlemlenmektedir. Bu tasvirler, aile içi samimiyet ve kültürel değerleri yansıtarak, hedef kitlenin Müslüman yaşam biçimini ve geleneklerini doğru bir biçimde anlamasını desteklemektedir. Dolayısıyla, eserler, Müslüman hayatının ve kültürel arka planının temsilinde başarılı bir yaklaşım sergilemektedir.

Eser serisi genel olarak Müslüman inanç ve kültürel normlara uygun bir şekilde tasarlanmıştır. Her kitapta, kız çocuğu, babası ve annesinin kıyafetleri değişmektedir; ancak, mekân olarak kullanılan ev sabit kalmakla birlikte, farklı odalar öne çıkarılmaktadır. Karakterlerin kıyafetleri, hem Müslüman inancına hem de kültürel değerlere uygun olarak seçilmiştir ve herhangi bir absürt durum içermemektedir. Kız çocuğunun elbiseleri renkli ve estetik açıdan uygun olup, açıklık veya çıplaklık gibi nahoş görüntüler barındırmamaktadır. Anne karakterinin ise evde olması nedeniyle başı açıktır ancak kıyafetleri genel tesettür kurallarına ve kültürel şartlara uygundur. 1.kitapta, evdeki duvarlarda İslam sanatlarında sıkça kullanılan vav harfi tablosu yer almaktadır. Meryem'in kayısı yediği sahnede kayısının sağ elde tutulması, İslam inancına uygunluk göstermektedir. Bu unsurlar, eserin hem dini hem de kültürel açıdan titiz bir şekilde hazırlandığını ve Müslüman hayatını doğru bir biçimde temsil ettiğini ortaya koymaktadır.

Serinin birinci kitabında sayfa 30’da yer alan gökkuşuğu görseli, günümüzde İslam dininin onaylamadığı farklı cinsel yönelimlere sahip bireyleri temsil eden bir sembol haline gelmiştir. Bu durum, bazı yayınevlerinin çocuk kitaplarındaki çizimlerde gökkuşuğunu kullanmamayı tercih etmelerine yol açmıştır. Gösterimlerde bu sembolün kullanılmaması, çocuklara alt mesaj verilmemesi ve hassasiyete sahip okurların tepkilerinin önlenmesi amacı taşır. Eserin yayın tarihine bakıldığında, gökkuşuğunun o dönemde bu şekilde özdeşleştirilmediği görülmektedir. Ancak, eserin yeni baskılarında, hem okurların hassasiyetlerini dikkate almak hem de çocuklarda istenmeyen alt mesajların oluşmasını engellemek amacıyla gökkuşuğunun kaldırılması uygun olacaktır. Bu yaklaşım, eserlerin kültürel ve dini değerlerle uyumlu kalmasını ve olası hassasiyetleri en aza indirmeyi amaçlamaktadır.

Görsel 17. Gökkuşuğu görseli.

İkinci kitabın genel görselleri, İslam inancını yansıtmaya açısından uygun görülmektedir. Sayfa 42’de evin dolaplarında yer alan bir semazen biblosunun yarısı görünmektedir; bu durum eserin dini temalarını desteklemektedir. Ayrıca, kitaplıktaki kitapların üzerinde herhangi bir yazı olmamasına rağmen, sırt kısmındaki süslemeler,

dini içerikli ansiklopedik kitaplarda kullanılan tarzı andırmakta ve kitapların dini içerikli olduğu izlenimini vermektedir.

Bir sahnede, Meryem karakterinin buzdolabından çilek aldığı ve çileği sol eliyle tuttuğu gözlemlenmektedir. Sayfa 41’de çileğin yendiği an görünmediği için, sol elle yemek konusundaki dini hassasiyetlerin etkili olup olmadığı konusunda net bir yorum yapmak zor olabilir. Sağ elle yemek, sünnettir. Bu sünnetin çocuklara öğretilmesi bakımından görsellerde bu hassasiyet gözetilebilir. Çocukların bu tür detaylara dikkat ettikleri ve hassasiyet gösterdikleri göz önünde bulundurulduğunda, doğru mesajın verilmesi açısından sağ elle yemek gibi uygulamalara dikkat edilmesi tercih edilir. Sonuç olarak, çileğin sol elle tutulduğu sahnenin, görsel açıdan belirgin bir sorun teşkil etmeyeceği düşünülmektedir.

Üçüncü kitapta, anne karakterinin görseli ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır. Anne, sarı renkli, uzun kollu ve bileklere kadar uzanan şık bir elbise giymekte, buna uyumlu sarı fiyonklu terlikler tercih etmektedir. Ev içindeki bu temsil, Müslüman bir kadının tesettür kurallarına ve mahremiyet anlayışına uygun olup, ailesi dışında mahremiyetin korunmasını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, dini ve ahlaki normlarla uyumlu bir şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 18. Anne ve baba görseli.

Baba karakteri ise, Müslüman bir erkeğin giymesi gereken uygun kıyafetler içindedir. Kız çocuğu da benzer şekilde dini ve kültürel normlara uygun olarak temsil

edilmiştir. Eserde, cami görseline ve bir Müslüman mahallesinin resmi ile cami silüetine yer verilmesi, Müslüman ve Türk kültürünü doğru bir biçimde temsil etmektedir. Özellikle bir Türk ve Müslüman mahallesinin tasvirinde cami görüntüsünün bulunması, kültürel ve dini temsiller açısından gereklidir. Ayrıca, eserde Fatih Sultan Mehmet ve İbn-i Sina gibi İslam'ın önemli şahsiyetlerinin görsellerine de yer verilmesi, Müslüman ve Türk kültürünün doğru ve saygılı bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Bu unsurlar, eserin hem kültürel hem de dini bağlamda uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

Dördüncü kitapta, görsel ayrıntılar genel olarak sınırlıdır; ancak 4-5 sayfada anne ve babanın çocuğun patlamış mısır yediği anlar resimleştirilmiştir. Bu görsellerden bazıları, annenin ve bazıları da kız çocuğunun sol elinde mısırın yer aldığı şekilde tasvir edilmiştir. Sayfa 95'de sağ elle yemek uygulamasına dair sünnetin burada gözden kaçırıldığı, mısırın ağıza götürülmediği için doğrudan bir sorun oluşturmamakla birlikte, bu detayın göz ardı edilmesi, kültürel ve dini hassasiyetler açısından önemli bir nokta olarak değerlendirilebilir.

Beşinci kitap, görsel olarak dini unsurları sınırlı bir şekilde sunmaktadır. Sayfa 134'te pencere sahnelerinde baba ve kızın cami görüntüsüne bakması, bu eserdeki dini temaların yerleştirilmesine yönelik doğru bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Cami silüeti, Müslüman bir çevreyi ve kültü doğru bir şekilde temsil etmekte, eserin dini bağlamını güçlendirmektedir.

Sayfa 128'de annenin temizlik yaptığı sahnede başında saçlarını örtmeyen bir örtü olması, bu örtünün dini bir gereklilikten ziyade, saçlarının tozlanmasını önlemek veya terletip rahatsızlık oluşturmaması amacıyla takıldığını düşündürmektedir. Bu durum, eserin dini normlarla ilgili doğrudan bir uyumsuzluk oluşturmadığı, fakat temizlik sırasında pratik bir çözüm olarak kullanıldığı izlenimini vermektedir.

Kitabın sonunda bulunan gökkuşağı üzerinde giden tren tasviri, günümüzde gökkuşağının dinimizce onaylanmayan çeşitli cinsel yönelimleri temsil eden bir sembol olarak kabul edilmesi bağlamında, belirli hassasiyetler taşımaktadır. Gökkuşağının, çocukların dünyasında önemli bir sembol olması sebebiyle bazıları

tarafından çocuk kitaplarında kullanılmasının olumlu bir şekilde değerlendirilmesine rağmen, dini ve kültürel hassasiyetler gözetilerek, bu tür görsellerin eserden çıkarılması veya kullanılmaması daha uygun olabilir. Bu yaklaşım, hem toplumsal hassasiyetleri dikkate alarak olası yanlış anlamaların önüne geçmeyi hem de eserin dini temalarla uyumunu korumayı hedefler.

Ayrıca kitapta, Allah'ın birliğinin ve benzemezliğinin işlenmektedir. Kız çocuğunun tişrtnde yer alan belirgin 1 sayısının, bu konuyla çağrışım oluşturma amacı taşıdığını düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dini içerikli çocuk kitapları günümüzde aileler ve eğitimeiler tarafından din eğitimini desteklemek amacıyla sıklıkla tercih edilmektedir. Öğretmenler kitap okuma alışkanlığını destekleyici yönü yanı sıra, dini konularda öğrencilerini bilinçlendirmek adına da okuma programları oluşturmaktadır. Kimi zaman ödev olarak klasik bir yöntemle okutulan kitaplar kimi zaman da imza günleri gibi etkinliklerle çocukların okudukları kitapların yazarlarıyla yüz yüze buluşmaları sağlanarak, kitap okuma yarışmaları düzenlenerek teşvik edilmektedir. Aileler de okul dışında çocukların dini kitaplarla buluşmasını sağlamaktadır.

Çocuklar için bir eğitim metodu olarak sıklıkla kullanılan dini içerikli çocuk kitaplarının hassasiyetle incelenmesi gerekliliği doğmuştur. Bir çocuk edebiyatı kitabına eğitim amacının yüklenmesi edebiyatçılar tarafından çokça tartışılan bir konu olmuştur. Öte yandan eserlerin içeriği, bilgilerin sıhhati, anlatımın çocuğa uygunluğu, resim, tasarım, edebi nitelikleri üzerinde durulması gereken son derece önemli konulardandır.

Dünyadaki tecrübeleri kısıtlı olan çocuklar için hikâyenin empati ve özdeşime imkan veren durumu bir tercih sebebidir. Okudukları hikâyeler vasıtasıyla iyiliğe, güzelliğe ve doğruya yönelik dersler alabilirler. Normalde çocukların anlamakta zorlanacakları veyahut ilgilerini çekmeyecek konuları, kahramanlar ve bir macera/olay ile hikâye vasıtasıyla ilgi çekici bir hâle getirmek mümkündür.

Bu çalışmaya konu olan eserlerde, çocuğun dilinden Allah'a dair soruların cevaplanması hedeflenmiştir. “Allah neden görülmez, nerededir, ne kadar büyüktür, neye benzer; O’nu kim yarattı?” kitaplarda ele alınan temel konulardır. Zannımızca soyut kavramların ve yaşı aşan kavram zorluğuna sahip bu konuların hikâye vasıtasıyla belirli karakterler ve olaylar üzerinde anlatılması isabetlidir. Eserler genel itibariyle yaş grubunun anlam dünyasına hitap etmektedir. Hedeflenen yaş grubu olan 4-6 yaş grubu çocukların anlamayacağı anlatım, tasvir ve kelimeler metinde bulunmamaktadır. Ayrıca o yaş grubundan çocukların merak ettiği ve ailelerin/ eğitimcilerin çoğu zaman nasıl cevaplayacakları konusunda zorlandıkları bir konuyu ele alarak bir ihtiyaca cevap vermiştir. Yazarın çok okunmasının, çocuklar, aileler ve eğitimciler tarafından çok tercih edilmesini de buna bağlayabiliriz. Öte yandan yazarın başka eserlerinde de defaatle belirttiği üzere “akıllı, uslu” çocuklar yetiştirmek gibi bir hedefi yoktur. İfadelerindeki “pedagojik rahatlık” olarak tanımlayabileceğimiz durum buradan kaynaklanmaktadır. Çocukların arkadaş ortamlarında birbirleriyle konuştukları cinsten bir üslup, bu konuşmalardaki jargon ve espriler bilinçli olarak tercih edilmiştir. Çocuklar tarafından tercih edilmesinin temel sebebi de zannımızca budur.

Yapılan çalışmalarda eserin öncelikle grafik tasarım ve resimleme anlamında güncellenmeye ihtiyacı olduğu görülmüştür. Eser, bugün bu yaş grubuna yönelik hazırlanan kitaplarda kullanılan tasarım ve çizimleme tekniğinin epey uzağındadır. Zira eserler, sulu boya el işçiliği olan sevimli çizimleri haricinde görsel anlamda o yaş grubu için cazip olmayacaktır. Tasarım ve resimlerin yenilenmesinin kitaba olan ilgiyi artıracığını düşünmekteyiz.

Tashih ilmi bakımından bir eserde kullanılan yazım ve imla kurallarında inisiyatif kullanılabilir, tercih yapılabilir durumlarda tüm eserde bir standart uygulanması gerekmektedir. Eserde bu anlamda bir standart bulunmamaktadır.

Her ne kadar yaş grubu küçük olursa olsun bir ifadenin birden fazla tekrar ettiği yerler anlatımı kuvvetlendirmek yerine sıkıcı hâle getirmektedir.

Kitapta çocuğa dair ve dini konulardaki bazı yorumların fazla öznel yaklaşımlar olduğunu düşünmekteyiz. Dini bir konu kitaplaştırılırken izlenmesi gereken metot, sahit bilginin ele alınması ve bunun çocuğa uygun hâle getirilmesi olmalıdır. Bu alan kişilerin öznel yorumlarına çocuklar için anlaşılır hâle getirmek için dahi olsa açık olmamalıdır.

Son olarak, eserlerin görsel ve içerik bakımından tekrar editöryal bir çalışmadan geçmesi gerektiği görüşü hâkim olmuştur. Çizim ve tasarımı bakımıyla bugünkü çocuklara hitap etmekte zorlanacağını düşünmekteyiz. Zira bugün çocukları televizyonlardan, internet sitelerinden ve bilgisayar oyunlarından uzak tutmak istiyorsak çocukların sıkı takip ettiği ve artık aşına oldukları görsel dünyanın (bilgisayar oyunları, çizgi filmler vs.) muadillerini oluşturmak gerekliliği doğmuştur. Çocuklar için hazırlanan eserlerin görsel niteliklerinin günceli yakalaması büyük önem arz etmektedir.

Dini içerikli bir çocuk kitabı serisi olarak hitap ettiği yaş grubuna dair üzerinde herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Eserler hem içeriklerin kaynakları uygunluğu açısından uzmanlarınca hem de çocuklara uygunluğu açısından pedagoglarca değerlendirilmelidir. Yapılacak editöryal çalışmalara böyle bir uzman değerlendirmesi de dâhil olmalıdır.

Serinin içerik açısından durağan bir yapıda olduğu ve macera öğelerinin eksik olduğu tespit edilmiştir. Görsel açıdan da modern çocuk edebiyatı eserleriyle karşılaştırıldığında, çizimlerinin sade ve estetik açıdan yetersiz olduğu, bu nedenle günümüz çocuklarının ilgisini çekmekte zorlanabileceği söylenebilir. Eserin tasarımı, özellikle çocukların görsel algı ve dikkat süreleri göz önünde bulundurulduğunda, modern estetik normlarla yeterince örtüşmemektedir. Bu bağlamda, serinin hem içerik

hem de görsel tasarım açısından güncellenmeye ve geliştirmeye ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktürk, Funda Gülfidan. *Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Albayrak, Ahmet. “Çocuk Edebiyatında Din Dili Hakkında Teorik Genellemeler”. *VI. Dinî Yayınlar Kongresi -İslam, Sanat ve Estetik-* (29-30 Kasım-01 Aralık 2013 / İstanbul), 2014, s. 293-300.
- Alpaslan, Tutku Dilem – Aksoy, Sema. “Çocuk Kitaplarında Grafik Tasarım Elemanlarının Yaratıcı Kullanımları (0-5 Yaş)”. *Akademik Sanat* 1/16 (Eylül 2022), 48-65.
- Alpöge, Gülçin. “Çocuk Kitaplarının Dili Nasıl Olmalıdır?”. *Dünya Gazetesi Kitap Eki*, 115 (2001).
- Aşılıoğlu, Emre. *Grafik Sanatçılarının Çocuk Kitaplarının Grafik Tasarıma İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Başar, Sonnur. *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Şermin Yaşar'ın Eserlerinin İncelenmesi*. Siirt: Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. İstanbul: Interpress Basın ve Yayıncılık. 7/3225-3764. 1986
- Ciravoğlu, Öner. *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi, 2000.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Çakar, Ayşe. *Din ve Ahlak Eğitiminde Hikâyenin Kullanımı*. Rize: Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

- Çatlak, İsmail Hakkı – Yiğit, Emine Özlem. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Empati Becerisi ve Farklılıklara Saygılı Olma Değerinin Kazandırılmasında Storyline Yönteminin Etkisi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 17/4 (2017), 1794 - 1819.
- Demirdöğen, Melek – Farsakoğlu Eroğlu, Ayşe. İslami Çocuk Edebiyatı. *Turkish Studies*, 16/1 (2021), 185-206
- Doğan, Mehmet. *Doğan Büyük Türkçe Sözlüğü*. Ankara: Yazar Yayınları, 2020.
- Döl, Atilla. *0-6 Yaş Çocuk Kitabı Resimlemeleri*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Emmez, Berivan Can. *Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Hâlbilimsel Bir İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Ende, Michael. “Fantezi Oyunundan Duyulan Haz/ Neden Çocuklar İçin Yazıyorsunuz”. *Metis Çeviri Dergisi* 1/15 (1991).
- Erdal, Gültekin - Erdal, Kelime. “Çocuk Kitaplarında Tasarım”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi* 9/1 (2023), 121-146.
- Erdoğan, Fatih. *Türkiye’de 1996-1998 Yıllarında Yayımlanmış Telif Çocuk Kitaplarının İçerik Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.
- Ersoy Elif- Köşger Ferdi. “Empati: Tanımı ve Önemi”. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38/2(2016), 9-17.
- Gönen, Mübeccel vd. “Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi”. *Milli Eğitim Dergisi*, 42/196 (2012), 258-272.
- Güleryüz, Hasan. *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Pegem-A Yayıncılık, 2006.

- Hoppe, A “Half the Story: Text and Illustration in Picture Books”, *Horn Book Magazine*, 80/1 (2004), 41-50.
- Hökelekli, Hayati - Gündüz, Turgay. “Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi”, *Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, 317-334.
- Işıkdoğan, Davut. “Din ve Eğitim Bağlamında Bir Değer Olarak İnsanda Güven Duygusu”. *Dicle İlahiyat Dergisi* 24/1 (2022), 14-32.
- İpek, Ozan. *Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Eğitimi Çerçevesinde Numan Kartal’ın Eserlerinin İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- İşnas, Seher. *Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma (Cahit Zarifoğlu Örneği)*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Kantemirci, Enise. “Çocuk Kitapları Sorunu”. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* 12/1 (2019), 191-202.
- Kara, Cem. “Çocuk Kitapları İçin Karakter Tasarımından Kitap Tasarımına Deneysel Bir İllüstrasyon Uygulaması”. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 1/42 (Mart 2019), 33-50.
- Karacelil, Süleyman. *Din Eğitimi Açısından Allah İnancı Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2014.
- Karagöz, İsmail. *Ayet ve Hadislerin Işığında Sevgi ve Dostluk*. Ankara: DİB Yayınları, 2013.
- Karakaş, Ahmet. “Sabır Tutumunun Sürekli Öfke İfade Tarzlarına ve Öfke Kontrolüne Etkisi”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 93-111.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur’an Yolu Meal ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2020

- Kavcar, Cahit. *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Engin Yayınevi, 1999.
- Kaya, Vural. *Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Kitaplarında Temel Değerler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Kıral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/15 (2020), 170- 189.
- Kıral, Erkan. "Kayıp Giden Bir Değer: Saygı". *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1/5 (2018), 4-10.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *4-6 Yaş Çocuk Eğitimi ve Etkinlikler*. Ankara: y.y.. 2006.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Çocuk Gelişimi ve Eğitim*. Ankara: y.y.. 2011.
- Meriç, Cemil. *Kırk Ambar*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980.
- Mutluel, Osman. *Çocukta Değer Bilinci ve Karakter Eğitimi*. Denizli: Boy Yayınları, 2014.
- Neydim, Necdet. *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Bu Yayınevi, 2003.
- Oğuzkan, A. Ferhan. "Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış". *Türk Dili* 1/331,(1979), 261-283.
- Okumuşlar, Muhiddin. "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/21 (Ekim 2006), 237-252.
- Özdemir, Emin. *Türk ve Dünya Edebiyatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980.
- Özdemir, Murat. "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (2010), 323-343.

- Öze, Özkan. *Âdem Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Çocuklar Allah'ı Sorduğunda*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Daha Da Küçükler İçin Allah'ı Merak Ediyorum*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları, 2019.
- Öze, Özkan. *Davud Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Eyyüb Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *İbrahim Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *İsa Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Musa Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Nuh Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Süleyman Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Yunus Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Öze, Özkan. *Yusuf Peygamber*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Özkan, Konar Elif. “Çocuklara Yönelik Dini Yayıncılıkta Dil, Üslup ve Estetik Sorunları”. *Siyer Atölyesi 2011 ve 2012 Tebliğler Kitabı*, İstanbul: Meridyen Kitaplığı, 2013.
- Sağman, Hüseyin Nebi, *İslâmî Duyarlılık Çerçevesinde Cahit Zarifoğlu'nun Çocuk Hikâyeleri*, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990.
- Sever, Sedat. *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: TUDEM Yayınları, 2008.

- Sezer, Adem - Çoban Okan. "Ortaokul Öğrencilerinin Sorumluluk Değeri Algıları". *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2016), 22-39.
- Sınar, Alev. "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/7 (2006), 175-225.
- Süreya, Cemal. *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Şahin, Zeynep Tüba. *Âdâb-ı Muâşeret'in Batılılaşması (1918-1930)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şimşek, Hüseyin. "XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine", *Milli Eğitim Dergisi* 1/151 (Temmuz Ağustos 2001).
- Şimşek, Tacettin (ed.). *Çocuk ve Kitap*. Ankara: Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Şirin, Mustafa Ruhi (ed.). *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. Ankara: Türk Dili Dergisi, 2014.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2000.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *Çocuğa Adanmış Konuşmalar/2*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2015.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2006.
- Şirin, Mustafa Ruhi. *Güneşe Yol Yapan Çocuk Cahit Zarifoğlu Kitabı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- Taşdelen, Vedat. (2005a), "Çocuğu Anlayan Edebiyat". *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı* 1/104-105, (Ağustos-Eylül 2005), 245.
- Taşdelen, Vefa. "Çocuk Edebiyatı: Çocuğu Anlayan Edebiyat". *Hece Dergisi*. 104-105/2005, 319-331.

- Tavukçuoğlu, Mustafa. “Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi”. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/14 (2002), 51-63.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2005.
- Turanalp, Muhammed Fatih. *Dinî İçerikli Çocuk Kitapları*. Konya: Aybil Yayınları, 2017.
- Turanalp, Muhammed Fatih. *Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Turhan, Osman vd. “Türk Çocuk Edebiyatında Tema: Kitap Katalogları Üzerine Bir İnceleme”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 52, (2021), 31-58.
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları, 2019.
- Ulutaş, Ayşegül. “Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16/61(2017), 602-610.
- Uygur, Nermi. *İnsan Açısından Edebiyat*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- Wellek, R. A. Warren. *Edebiyat Biliminin Temelleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- White, M. D. - Marsh, E.E. “Content Analysis: A Fiexible Methodology”, *Library Trends* 55/1 (2006).
- Yalnız, Abdullah - Yıkılmaz, Yusuf. “Değerler Eğitimi Kavramı Olarak Dürüstlük ve Dürüstlük Ölçeği (DÖ) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 649-666.
- Yavuz, Deniz. “Eğitimin Değerlerle Yeniden Tanımlanması”. *Kafdağı*, 1/1(2016), 29-39.

- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi (7-12 yaş)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997.
- Yazıcı, Kubilay. “Değerler Eğitimi’ne Genel Bir Bakış”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19 (2006), 499-22.
- Yılar, Ömer – Turan Lokman (ed.). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi, 3. Basım, 2011.
- Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Yılmaz, Oğuzhan. “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler” *Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı ve Medya*. ed. Tacettin Şimşek, Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Zivtçi, Figen. *Türk ve Alman Çocuklarına Seslenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçeveleri Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

EK 1: Kitap İnceleme ve Değerlendirme Formu

ESER KÜNYE BİLGİLERİ	
Kitabın Adı	
Yazarı/Çevirmeni	
Resimleyeni	
Yayınevi	
Yayın Yılı	
Baskı Sayısı	
Sayfa Sayısı	

Tema	Alt Temalar
Görsellik	1. Kapak görseli çocuk gerçekliğine uygun mu?
	2. Resim-metin dengesi nasıl?
	3. Resim-metin uyumu nasıl?
	4. Görseller estetik değer taşıyor mu?
	5. Tasarım tekniği çocuk gerçekliğine uygun mu?
	6. Kitap karakterlerinin özellikleri resimlere doğru yansıtılmış mı?
	7. Renk kullanımı nasıl?
	8. Resimleme tekniği modern mi?
	9. Görsel açıdan hayal gücünü destekleyici özellikte mi?
Çocuğa Uygunluk	10. Kitabın metinsel içeriği çocuk gerçekliğine uygun mu?
	11. Görseller çocukların gelişim düzeyine uygun mu?
	12. Kitap, çocuğun yaratıcı hayal gücünü besliyor mu?
	13. Kitapta yer alan karakterler çocuğun özdeşim kurması ve model alması için uygun mu?
	14. Kitap çocuğun ahlaki gelişim dönemlerine uygun mu?
	15. Kitap çocuğun bilişsel gelişim özelliklerine uygun mu?
	16. Kitaptaki bilgiler çocuğun dini gelişim özelliklerine uygun mu?
	17. Çocuk için olumsuz ve uygunsuz olacak durumlardan arınmış mı?
Dil, Üslup ve Yapısal Özellikler	18. Kitapta kullanılan dil açık, anlaşılır mı?
	19. Kitapta kullanılan dil ve üslup çocukların yaşına ve gelişim düzeyine uygun mu?
	20. Kitabın üslubu öğüt verici ve öğretici mi?
	21. Kitapta kullanılan dil edebî mi?
	22. Kitap çocuğun sözcük dağarcığını geliştirecek nitelikte mi?
	23. Kitapta kelimelerin ve cümlelerin kullanımı dil bilgisi kurallarına uygun mu?
	24. Kitapta anlatım tekrarları bulunuyor mu?
	25. Kitabın ana fikri/teması açık, net ve anlaşılır mı?

Değerlerin yeri	26.	Kitapta “iş birliği” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	27.	Kitapta “saygı” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	28.	Kitapta “doğruluk ve dürüstlük” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	29.	Kitapta “sorumluluk” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	30.	Kitapta “yardımlaşma/paylaşma” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	31.	Kitapta “empati” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	32.	Kitapta “adalet” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	33.	Kitapta “adab-ı muaşeret” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	34.	Kitapta “sabır” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	35.	Kitapta “sevgi/merhamet” değeri çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
	36.	Kitapta “milli/dini değerler” çocuk gerçekliğine uygun bir şekilde işlenmiş mi?
Din Eğitimi içeriği	37.	Kitapta yer alan bilgiler temel dini kaynaklarla uyumlu mu?
	38.	Kitapta inanç esasları doğru aktarılıyor mu?
	39.	Kitapta Allah’ın vasıfları ile ilgili bilgiler temel kaynaklarla uyumlu mu?
	40.	Kitapta dini konular ilgi çekici biçimde aktarılıyor mu?
	41.	Kitapta kullanılan ifadeler Müslüman hayatını doğru bir şekilde yansıtıyor mu?
	42.	Kitapta kullanılan resimler Müslüman hayatını doğru bir şekilde yansıtıyor mu?

EK 2: “Kitap İnceleme ve Değerlendirme Formu”na İlişkin Uzman Görüşü Bildirim Formu

ESER KÜNYE BİLGİLERİ	Uygun değil	Kısmen uygun	Uygun	Öneri
Kitabın Adı				
Yazarı/Çevirmeni				
Resimleyeni				
Yayınevi				
Yayın Yılı				
Baskı Sayısı				
Sayfa Sayısı				

Tem a	Sorular	Uygun değil	Kısmen uygun	Uygun	Öneri (Lütfen yazınız)
Görsellik	1. Kapak resmi ilgi çekici mi?				
	2. Resim-metin dengesi nasıl?				
	3. Resim-metin uyumu nasıl?				
	4. Resimler estetik değer taşıyor mu?				
	5. Hangi tasarım tekniği kullanılmıştır?				
	6. Kitap karakterlerinin özellikleri resimlere doğru yansıtılmış mı?				
	7. Renk kullanımı nasıl?				
	8. Resimleme tekniği nasıl?				
	9. Resimler hayal gücünü destekleyici özellikte mi?				
Çocuğa uygunluk	10. Kitabın konusu çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun mu?				
	11. Kitabın konusu çocuklar açısından ilgi çekici mi?				
	12. Kitap, çocukların ruhsal ihtiyaçlarını giderecek nitelikte mi?				
	13. Resimler çocukların gelişim düzeyine uygun mu?				
	14. Kitap, çocuğun yaratıcı hayal gücünü besliyor mu?				
	15. Kitapta yer alan karakterler çocuğun özdeşim kurması ve model alması için uygun mu?				
	16. Kitap çocuğun bilişsel gelişim özelliklerine uygun mu?				
	17. Kitap çocuğun ahlaki gelişim dönemlerine uygun mu?				
	18. Çocuk için olumsuz ve uygunsuz olacak durumlardan arınmış mı?				

Dil, Üslup ve Yapısal Özellikler	19.	Kitapta kullanılan dil açık, anlaşılır mı?				
	20.	Kitapta kullanılan dil ve üslup çocukların yaşına ve gelişim düzeyine uygun mu?				
	21.	Kitabın üslubu öğüt verici ve öğretici mi?				
	22.	Kitapta kullanılan dil edebî mi?				
	23.	Kitap çocuğun sözcük dağarcığını geliştirecek nitelikte mi?				
	24.	Kitabın ana fikri/teması açık, net ve anlaşılır mı?				
	25.	Kitapta kelimeler ve cümlelerin kullanımı dil bilgisi kurallarına uygun mu?				
	26.	Kitapta anlatım tekrarları bulunuyor mu?				
Değerlere uygunluk	27.	Kitap etik ve evrensel değerlere (sevgi, saygı, demokrasi vb.) önem veriyor mu?				
	28.	Kitap ayrımcı dilden uzak ve kapsayıcı mı?				
	29.	Kitapta içerik ve resimler toplumun gerçeklerine uygun mu?				
	30.	Kitapta resimler mahremiyet kurallarına uygun mu?				
	31.	Kitapta milli ve manevi değerlere yer veriliyor mu?				
Din Eğitimi İçeriği	32.	Kitapta yer alan bilgiler temel dini kaynaklarla uyumlu mu?				
	33.	Kitaptaki bilgiler çocuğun dini gelişim özelliklerine uygun mu?				
	34.	Kitapta inanç esasları doğru aktarılıyor mu?				
	35.	Kitapta Allah'ın vasıfları ile ilgili bilgiler temel kaynaklarla uyumlu mu?				
	36.	Kitapta dini konular ilgi çekici biçimde aktarılıyor mu?				
	37.	Kitapta kullanılan ifadeler ve resimler Müslüman hayatını doğru bir şekilde yansıtıyor mu?				